

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Julitos Paulikaitės,
V kurso, darbo teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė: jurisprudencija
ir teisės taikymo problemos**

Vadovas: doc. dr. Daiva Petrylaitė

Recenzentas: lekt. dr. Beata Martišienė

Vilnius

2016

TURINYS

ĮVADAS	3
1. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ MATERIALINĖS ATSAKOMYBĖS SAMPRATA...	6
1.1 Valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės sąvoka.....	7
1.2 Valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės sąlygos.....	16
2. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ MATERIALINĖS ATSAKOMYBĖS RŪŠYS IR RIBOS.....	35
2.1 Ribota valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė	35
2.1.1 Atvejai, kuomet valstybės tarnautojas už padarytą žalą atlygina iki trijų vidutinių darbo užmokesčių.....	36
2.1.2 Atvejai, kuomet valstybės tarnautojas už padarytą žalą atlygina iki šešių vidutinių darbo užmokesčių.....	37
2.1.3 Atvejai, kuomet valstybės tarnautojas už padarytą žalą atlygina iki devynių vidutinių darbo užmokesčių.....	40
2.2 Visiška valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė.....	47
2.2.1 Visos valstybės tarnautojo padarytos žalos atlyginimas, esant sudarytai visiškos materialinės atsakomybės sutarčiai	48
2.2.2 Kiti visos valstybės tarnautojų padarytos žalos atlyginimo atvejai	53
3. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ MATERIALINĖS ŽALOS ATLYGINIMO TVARKA	56
3.1 Žalos atlyginimas ne teismo tvarka	56
3.2 Žalos atlyginimas teisme	63
IŠVADOS	69
LITERATŪROS IR KITŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	72
SANTRAUKA	79
SUMMARY	80
PRIEDAI.....	81

ĮVADAS

Valstybės tarnyba yra ypatinga veiklos rūšis, kurios dėka užtikrinamas valstybės funkcionavimas. Valstybės tarnyboje dirbantys asmenys užtikrina valstybės stabilumą ir jos institucijų efektyvumą. Valstybės tarnautojo darbo objektas yra pati valstybė ir jos piliečiai. Tokios specifinės ir svarbios valstybės tarnautojo funkcijos leidžia teigti, kad už savo pareigų nevykdymą valstybės tarnautojai turi prisiimti atsakomybę, kuri turi tam tikrų specifinių sąlygų ir praktinių taikymo aspektų. Kiekviename teisiniame santykiyje yra ne tik teisės, bet ir pareigos, kurių privaloma laikytis. Pažeidus jas, valstybei kyla pareiga ginti ir saugoti asmenį, turtą, jo nuosavybės teisę. Viena santykio šalis gali reikalauti taikyti tam tikras sankcijas, o kita šalis, pažeidusi tam tikrą pareigą, turi tą sankciją patirti. Teisinė atsakomybė yra vienas svarbiausių teisės sistemos elementų, kuris padeda užtikrinti teisėtumą ir tvarką valstybėje. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucijos) 30 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas.¹ Nuosavybės teisė yra viena svarbiausių vertybių ir būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas. Įstatymų leidėjas gali, atsižvelgdamas į nuosavybės objektų specifiką, įtvirtinti įvairius šių objektų savininkų pažeistų teisių gynimo būdus, susijusius su jiems padarytos žalos, kitų praradimų kompensavimu.² Būtent toks specifinis pažeistos teisės gynimo būdas ir yra įtvirtintas reguliuojant valstybės tarnautojų materialinę atsakomybę.

Temos aktualumas. Paskutiniaisiais valstybės tarnybos departamento pateiktais duomenimis 2014 metais buvo užregistruota 52816 valstybės tarnautojų.³ Esant tokiam dideliame skaičiui asmenų, kurie dirba viešajame sektoriuje, neišvengiamai kyla situacijų kai yra padaroma žala. Kaip matoma, subjektų ratas, kuriam taikoma valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė, yra platus. Valstybės tarnautojai užima svarbią vietą teisinėje sistemoje, jie atlieka svarbias funkcijas, dėl to jiems keliami aukštesni reikalavimai. Nepaisant to, valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės specifikai skirta ypač mažai dėmesio. Materialinės atsakomybės institutas svarbus valstybės tarnyboje, jo taikymas padeda užtikrinti pačių valstybės tarnautojų, taip pat valstybės ar savivaldybės institucijų

---

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).

² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 6 d. nutarimas "Dėl kompensacijos už autorius teisių ir gretutinių teisių pažeidimą". Internetinė prieiga: <http://www.infolex.lt/tp/186050>.

³ Nuo 2010 m. pateikiami Valstybės tarnautojų registro ir Vidaus reikalų pareigūnų registro suvestiniai duomenys apie asmenis, turinčius valstybės tarnautojo statusą. Internetinė prieiga: <http://www.vtd.lt/index.php?1450817553>.

ar įstaigų interesus. Valstybės tarnyboje materialinė atsakomybė taikoma retai, jos taikymui turėtų būti skirta daugiau dėmesio.

Magistro darbo originalumas. Valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė skiriasi nuo kitų atsakomybės rūšių savo tikslais, metodais ir ribomis. Valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė yra kompleksinis institutas. Jį reguliuoja net kelių teisės šakų normos: administracinės, civilinės, darbo teisės. Darbe siekiama sistemiškai pažvelgti į šių teisės normų taikymą, neapsiribojant tik Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo (toliau – VTĮ) taikymu. Lietuvoje ši tema atskirai nuo kitų valstybės tarnautojų atsakomybės rūšių (tarnybinės, administracinės ir pan.) yra beveik neanalizuota. Yra vos keletas aktualių doktrinos šaltinių nagrinėtina tema, pagrindinis iš jų Violetos Kosmačaitės ir Vidmanto Jurgaičio straipsnis. Kitaip nei šiame straipsnyje, darbe bus ne tik išvardintos sąlygos, reikalingos atsirasti valstybės tarnautojų materialinei atsakomybei, bet ir analizuojamas jų praktinis taikymas, išskiriamos pagrindinės problemos, kurios kyla taikant šias sąlygas. Be to darbe bus analizuojama žalos atlyginimo procedūra, išskirti kriterijai, kurie taikomi nustatant žalos atlyginimo ribas. Skiriamas dėmesys žalos atlyginimo galimybei regresu tvarka.

Tyrimo objektas – materialinės atsakomybės institutas, jo samprata, teisinis reguliavimas ir taikymas Lietuvoje. Darbe analizuojama valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė, apima ir statutinius valstybės tarnautojus.

Tyrimo tikslas – siekis išanalizuoti valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės instituto sampratą, sąlygas ir jų reikšmę praktiniame taikyme, o taip pat ir išskirti bei išanalizuoti materialinės atsakomybės taikymo aspektus.

Minėto tikslo įgyvendinimą pasiekti padės šie **uždaviniai**:

1. Atlikti valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės sampratos analizę ir pateikti valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės sąlygų taikymo pagrindinius aspektus.
2. Susistemintai pateikti valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės rūšis ir ribas ir jų taikymo problematiką.
3. Nustatyti pagrindinius valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės procedūros aspektus ir išgryninti žalos atlyginimo tvarką ne teismo (administracine) ir teismo tvarka.
4. Pateikti apibendrinimus, išvadas ir pasiūlymus Lietuvos įstatymų leidėjui.

Naudoti metodai. Atribojant valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės specifiką nuo darbuotojų materialinės atsakomybės ir civilinės atsakomybės buvo pasitelktas *sisteminis metodas*.

Istorinio metodo pagalba buvo analizuotas materialinės atsakomybės sąvokos dinamiką.

Analizės ir sintezės metodai leido identifikuoti ir išskirti valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės sąlygas.

Loginis metodas buvo itin svarbūs atrenkant šaltinius, darant apibendrinimus ir išvadas.

Dokumentų analizės metodas buvo naudotas tiriant Lietuvos Respublikos teisės aktus ir teismų praktiką.

Lingvistinio metodo pagalba buvo aiškinamos ir vertinamos kai kurių teisės aktų sąvokos, siekiama nustatyti jų pažodinę reikšmę.

Svarbiausi naudoti šaltiniai. Darbe remtasi Lietuvos Respublikos norminiais teisės aktais – VTĮ, Lietuvos Respublikos darbo kodeksu (toliau – DK), kitais įstatymais ir poįstatyminiais teisės aktais.

Rašant darbą buvo naudoti Lietuvos mokslininkų darbai, kuriuose įvairiais aspektais analizuota teisinė valstybės tarnyba, valstybės tarnautojų atsakomybė ir materialinė atsakomybė Lietuvoje: Violetos Kosmačiatės ir Vidmanto Jurgaičio straipsniu, Stasio Šedbaro monografija, Daivos Petrylaitės straipsniu ir kitų autorių darbais.

Valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės institutas ir jo problematika nėra išsamiai išnagrinėta, todėl analizuojant pasirinktą temą buvo koncentruotasi į tai, kaip valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė aiškinama teismų praktikoje. Remtasi Konstitucinio Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT), Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) ir kitų teismų pateiktais teisės normų taikymu ir aiškinimu.

1. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ MATERIALINĖS ATSAKOMYBĖS SAMPRATA

Kiekvienas asmuo turi tam tikras teises ir pareigas. Pažeidus kurią nors iš jų, neišvengiamai kyla tam tikros pasekmės. Atsakomybė yra neatsiejamas teisinės sistemos elementas, atliekantis įvairias funkcijas: baudimo, prevencinę, kompensacinę. Materialinė atsakomybė savo esme nesiekia nubausti žalą padariusį asmenį - ji atlieka kompensacinę, prevencinę ir iš dalies auklėmają funkcijas.⁴

Materialinė atsakomybė – sudėtingas, kompleksinis institutas, reguliuojamas kelių teisės šakų. Tam, kad būtų galima jį suprasti, būtina analizuoti ne tik praktinį šios atsakomybės teisės taikymą, bet ir skirti nemažai dėmesio visoms būtinosioms sąlygoms, reikalingoms konstatuoti, kad kilo būtent ši atsakomybės rūšis, ir, be abejojimo, pačiai materialinės atsakomybės sampratai. Viktoras Tiažkijus pabrėžia, kad materialinė atsakomybė yra tokia atsakomybės rūšis, kuria įstatymo nustatyta tvarka ir dydžiu siekiama atlyginti nuostolius, atsiradusius dėl asmens kaltų veiksmų.⁶ Vytautas Nekrašas pabrėžia, kad pagrindinis materialinės atsakomybės tikslas yra atlyginti turtinę žalą, padarytą kitam subjektui. Neturtinės žalos atlyginimas yra retas ir jis nėra pagrindinis tikslas. Negalima visiškai sutikti su tokia autoriaus pozicija. Materialinė atsakomybė gali kilti ir pažeidus asmens nematerialią vertybę (sveikatą, gyvybę ir t. t.). Nuo pažeistos vertybės pobūdžio ir priklausys kokia žala kyla. Pažeidus materialinės vertės neturinčią vertybę taip pat bus taikoma materialinė atsakomybė. Reikia pabrėžti, kad atlyginant neturtinę žalą negalima taikyti visiško žalos atlyginimo principo, kadangi tokios vertybės neturi tikslios materialinės vertės. Jų dydžiai gali būti nustatomi atsižvelgiant į teismų praktiką, taip pat į individualias bylos aplinkybes. Susiklosčius situacijai, kai pažeista asmens neturtinė teisė ar vertybė, neturtinės žalos atlyginimas gali tapti pagrindinis materialinės atsakomybės tikslas. Tokiai pozicijai pritaria ir Tomas Bagdanskis savo monografijoje.⁷ Abu autoriai pabrėžia, kad materialinė atsakomybė atsiranda dėl teisės pažeidimo, kurį padaro tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys – įvairios įmonės, įstaigos, organizacijos, jų filialai, t. y., autoriai pripažįsta tiek darbuotojų, tiek darbdavių materialinę atsakomybę.⁸ Manytina, kad valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė nors ir turi specifinių taikymo aspektų, tačiau čia taip pat svarbu pažymėti, kad žala gali

---

⁴ Bagdanskis T., *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: Registrų centras, 2008, p. 67.

⁶ TIAŽKIJUS V., PETRAVIČIUS R., BUŽINSKAS G. *Darbo teisė*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 148.

⁷ BAGDANSKIS T., *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: Registrų centras, 2008, p. 235.

⁸ NEKRAŠAS V. ir kt. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 355; BAGDANSKIS T., *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: Registrų centras, 2008, p. 181.

kilti ir dėl valstybės ar savivaldybės institucijų ar įstaigų kaltės. Tomas Bagdanskis monografijoje siūlo materialinę atsakomybę apibūdinti kaip tam tikrą prievolę atlyginti žalą.⁹ Prievolė – tai teisinis santykis, kai viena šalis privalo atlikti kitos šalies naudai tam tikrą veiksmą arba susilaikyti nuo tam tikro veiksmo, o kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko, kad šis įvykdytų savo pareigą.¹⁰ Toks materialinės atsakomybės apibrėžimas labai gerai atskleidžia nagrinėjamos atsakomybės kompensacinę funkciją bei įvardija nukentėjusios šalies reikalavimo teisę.

Remiantis pateiktomis autorių nuomonėmis valstybės tarnautojų materialinę atsakomybę galima apibrėžti kaip tam tikrą prievolę, kuri kyla vienai valstybės tarnybos santykio šaliai sukėlus žalą (turtinę, neturtinę) savo neteisėta ir kalta veika, kuri atlyginama įstatymų nustatyta tvarka ir dydžiu. Materialinė atsakomybė susiklosto esant bent dviem santykio šalims, kai yra pažeista vienos šalies teisė ar pareiga, ir kita šalis privalo atlyginti padarytą žalą. Svarbu, kad materialinė atsakomybė valstybės tarnyboje turi tam tikrus praktinio taikymo aspektus, kurie bus atskleisti narinėjant valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės sampratą, raidą bei šio instituto taikymo sąlygas.

1.1 Valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės sąvoka

VTĮ 28 straipsnyje numatyta, kad valstybės tarnautojai už valstybės ir savivaldybės institucijai ir įstaigai padarytą materialinę žalą traukiami materialinė atsakomybėn.¹¹ Valstybės tarnybos įstatymo 32 straipsnio 1 dalyje yra pateiktos tokie valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės elementai – tai valstybės tarnautojo prievolė atlyginti tiesioginę materialinę žalą, kuri atsiranda, kai valstybės tarnautojas savo kaltais veiksmais padaro neteisėtą veiką valstybės ar savivaldybės institucijai. Kaip matoma, įstatyme nėra pateiktas išsamus ir tikslus apibrėžimas. Materialinės atsakomybės taikymui valstybės tarnyboje yra skiriama mažai dėmesio, dėl to ir apibrėžimo pateikimas yra problematiškas. Valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė sunkiai apibrėžiama ir dėl to, kad ji reguliuojama kelių skirtingų teisės šakų: administracinės, darbo ir civilinės teisės. Manytina, kad toks valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės apibrėžimas nėra išsamus ir galutinis. Teismų praktikoje ne kartą pasisakyta, kad Valstybės tarnybos įstatymo 32 straipsnio 1 dalies nuostatoje yra aptartos tik kai kurios bendrosios materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygos, bet nėra nieko pasisakyta dėl kitų

⁹ BAGDANSKIS T., *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: Registrų centras, 2008, p. 70.

¹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (su pakeitimais ir papildymais) 6.1 straipsnio 1 dalis. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

¹¹ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 66-2130; *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 45-1708.

materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygų taikymo, kurios taikomos kitiems analogiškiems teisiniams santykiams. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.247 straipsnis, nustatantis priežastinio ryšio buvimo sąlygą, ar Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) 246 straipsnis, nustatantis materialinės atsakomybės sąlygas. Vadinasi, vien įstatyminiu lygmeniu materialinę atsakomybę reglamentuoja trys teisės aktai: VTĮ, DK ir CK.¹² Darytina išvada, kad norint tiksliai apibrėžti valstybės tarnautojų materialinę atsakomybę reikia ją vertinti kartu su materialinės atsakomybės apibrėžimu darbo teisėje. Darytina išvada, kad norint pateikti materialinės atsakomybės sampratą, reikia analizuoti šį institutą kaip kompleksinį, taikyti ne tik VTĮ pateiktus straipsnius, skirtus materialinei atsakomybei, bet ir pažvelgti į kitas teisės šakas.

Šio instituto sampratos pateikimo sudėtingumas kyla, kadangi valstybės tarnautojų materialinei atsakomybei nėra skiriama pakankamai dėmesio. Asmenis, kurie buvo patraukti materialinės atsakomybės, registruoja valstybės tarnautojų registras (toliau – VATARAS). Registro paskirtis – registruoti Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme nustatytus registro objektus, rinkti, kaupti, apdoroti, sisteminti, saugoti, naudoti ir teikti registro duomenis valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, kitiems registrams ir valstybės informacinėms sistemoms, kitiems juridiniams ir fiziniams asmenims, atlikti kitus Registro duomenų tvarkymo veiksmus. VATARO duomenys nėra vieši, jie prieinami tik asmenims, turintiems įstatymų nustatytą teisę gauti Registro duomenis.¹³ Dėl šios priežasties negalima tiksliai pasakyti, kiek tarnautojų per metus buvo nubausti, pradėta materialinės atsakomybės taikymo procedūra ir pan. Valstybės tarnautojų registro duomenimis, 2015 m. užregistruoti du materialinės atsakomybės atsiradimo atvejai, 2014 metais – vos vienas, o 2013 m. – trys atvejai. Toks mažas užregistruotų valstybės tarnautojų skaičius galimas, nes VATARO duomenų bazėje yra neprivaloma registruoti visų atvejų, kai tarnautojams taikoma ši atsakomybė, registruojami tik išskirtiniai atvejai, kurie patenka į žiniasklaidą ir yra registruojami. Valstybės tarnybos departamentas siekia užtikrinti gautos informacijos teisingumą, skaidrumą, todėl dauguma atvejų nėra įtraukiami į registrą.¹⁴ Vien portalas INFOLEX duomenimis, per 2015 metus buvo septynios bylos, kuriose valstybės tarnautojas

¹² Pavyzdžiui, žr.: Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. vasario 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-38-662/2015.

¹³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugpjūčio 10 d. nutarimas Nr. 1255 „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų registro reorganizavimo į Valstybės tarnautojų registrą ir Valstybės tarnautojų registro nuostatų patvirtinimo“ 2 ir 8 punktai. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 80-3440; Teisės aktų registras, 2014-03-06, Nr. 2014-02764).

¹⁴ Susirašinėjimas su Valstybės tarnybos departamento registro ir informacinių sistemų skyriaus patarėju Andrej Svorobovič. 2015 m. spalio 2 d.

traukiamas materialinė atsakomybė vien pagal VTĮ 32 straipsnį. Nenustačius griežtos pareigos registruoti kyla materialinės atsakomybės valstybės tarnyboje įstatyminio reglamentavimo tobulinimo problema. Nepastovus duomenų pildymas neleidžia institucijoms ar įstaigoms suvienodinti neteisminės atsakomybės taikymo praktikos. Be to, nėra aišku, kiek šis institutas yra veiksmingas ir taikomas. Esant būtinybei registruoti tokius duomenis, būtų galimybė tobulinti įstatymą, atsižvelgiant į materialinės atsakomybės taikymo tendencijas ir sukurti veiksmingą žalos atlyginimo mechanizmą. Todėl siūlytina sukurti privalomą valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės registraciją.

Materialinės atsakomybės atvejų neįregistravimą galima suprasti turint omenyje kai kurių autorių poziciją, kad materialinės atsakomybės taikymas nėra dažnas dėl kelių priežasčių:

1. Pats materialinės žalos atsiradimas nėra dažnas reiškinys, dėl to ir materialinės atsakomybės taikymo poreikis nėra didelis;
2. Valstybės tarnautojų teisinis reguliavimas yra aiškus, nekyla teisės normų interpretavimo problemos;
3. VTĮ įtvirtintas teisinis reguliavimas yra skurdus ir jame numatyta valstybės tarnautojo teisė, o ne pareiga, kylanti žalos atlyginimo atveju. Taip sudaromos sąlygos valstybės tarnautojui piktnaudžiauti valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės institutu.¹⁵

Su šia autorių pozicija negalima visiškai sutikti. Kaip minėta, paskutiniaisiais duomenimis, užregistruota 52816 valstybės tarnautojų (pastaba: bus parašyta įvade prie temos aktualumo). Subjektų ratas, kuriam taikoma materialinė atsakomybė, yra platus. Natūralu, kad tokiam dideliame skaičiui tarnautojų atliekant kasdienes pareigas, yra padaroma žala ir kyla materialinės atsakomybės taikymo poreikis. Šiame darbe pateikta daug probleminių materialinės atsakomybės taikymo aspektų. Be to, valstybės tarnautojų materialinę atsakomybę reglamentuoja keletas teisės šakų, dėl to šio instituto taikymas nėra vienodas ir kyla daug teisės interpretavimo problemų. Nors įstatyme numatyta galimybė valstybės tarnautojui gera valia atlyginti žalą, tačiau tai yra teisė, o ne pareiga. Jei tarnautojas gera šalių valia jos neatlygina, kyla ginčas ir situacija sprendžiama teisme. Teismai taikydami materialinę atsakomybę yra suformavę gaires, kuriomis galima remtis, tačiau ne visi probleminiai aspektai yra paliesti. Be to, patys valstybės tarnautojai kasdieniame darbe susiduria su materialinės atsakomybės taikymo problemomis.

---

¹⁵ KOSMAČAITĖ, V., JURGAITIS, V., Material liability of public servants in Lithuania: theory and practice. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(2), p. 613.

Paskutiniai oficialūs duomenys Valstybės tarnybos departamente buvo pateikti apklausus personalo administravimo funkciją vykdančius respondentus. Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kiek asmenų supranta regreso teisės į žalą padariusį valstybės tarnautoją nuostatas. 53,4 proc. respondentų nuomone, regreso (atgręžtinio reikalavimo) teisės į žalą padariusį valstybės tarnautoją teisinis reglamentavimas yra suprantamas ir visiškai suprantamas, tačiau beveik trečdalis respondentų (tai yra didžiausia dalis lyginant su apklausoje pateiktų kitų nuostatų vertinimu) neturėjo vienareikšmiškos nuomonės ir 16,4 proc. respondentų nurodė, kad šių teisinių nuostatų nesupranta ir visiškai nesupranta. Iš pateiktų duomenų matoma, kad 86,2 proc. personalą administruojančių respondentų nurodė, jog jų įstaigoje tokių atvejų, kai dėl įstaigos neteisėtų veiksmų atsirado žala, nėra buvę. Tik 13,8 proc. – teigė, kad jų įstaigose buvo tokių atvejų.¹⁶ Taigi, net praktiškai materialinę atsakomybę taikantys asmenys susiduria su materialinės atsakomybės teisinio reglamentavimo sudėtingumu.

Tam, kad geriau suprastume valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės taikymą, privalu išanalizuoti, kaip keitėsi šio instituto reglamentavimas. Tam bus analizuojamos trys VTĮ redakcijos: originali redakcija¹⁷, dabar galiojanti aktuali redakcija ir VTĮ įstatymo projektas¹⁸ (Priedas 1).

Originalioje VTĮ redakcijoje yra išvardintos aplinkybės, kada valstybės tarnautojui teks atlyginti visą padarytą žalą. Tai yra tokie atvejai, kai žala atsirado dėl tyčinių neteisėtų sprendimų, pareigų neatlikimo ar valstybės tarnautojo, su kuriuo sudaryta rašytinė sutartis dėl visiškos materialinės atsakomybės, šiurkštaus aplaidumo, nusikaltimu padaryta žala. Taip pat žala atlyginama visiškai, kai sudaroma visiška materialinės atsakomybės sutartis. Dabartinėje redakcijoje tokių atvejų nėra numatyta. Visiškai žalos atlyginimui taikomos DK normos. Taip valstybės tarnautojo statusas priartinamas darbuotojo statusui. Pastebėtina, kad originalioje redakcijoje stengtasi vengti nuorodų į darbo teisės nuostatas. Tokią poziciją galima pagrįsti tuo, kad originali redakcija galiojo tuo pat metu kaip ir senasis Lietuvos Tarybų Socialinės Respublikos darbo įstatymų kodeksas, tačiau jau buvo svarstoma nauja darbo kodekso galimybė. Taigi, manytina, kad tokiu būdu įstatymų leidėjas siekė vengti teisinių spragų, kurios galėjo atsirasti įsigaliojus naujam kodeksui, ir tokiu būdu palaikė valstybės tarnybą reglamentuojančių įstatymų stabilumą.

---

¹⁶ Apklausa dėl valstybės tarnybos santykių reglamentavimo praktinio įgyvendinimo nuo 2013-06-01 rezultatai. Prieiga per internetą: <http://www.vtd.lt/index.php?-953244154>.

¹⁷ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (Redakcija, galiojusi nuo 1999 07 30 iki 2000 09 07). Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/ta/17188:ver1#Xdbd4c1dab36e40d4907b7018d8340ad1>.

¹⁸ Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1041306&p_tr2=2.

Visose redakcijose numatyta, kad tarnautojas turi atlyginti tiesioginę materialinę žalą, tačiau neteisėta veika nebuvo įtvirtinta pirminėje VTĮ redakcijoje. Vis dėlto neteisėtos veikos samprata skirtinga. Originalioje redakcijoje išvardinti atvejai, kada tarnautojo veika prieštarauja teisės normoms. Tai yra tokia veika, kuri atsiranda valstybės tarnautojui priėmus neteisėtus sprendimus, neatlikus savo pareigų ar jas atlikus aplaidžiai, dėl ko institucijai ar įstaigai teismo sprendimu atlygino žalą, taip pat veiksmai, kurie neatitinka suteiktų įgaliojimų ar prieštarauja institucijos ar įstaigos bei vadovo sprendimams. Atskirai įvardinti atvejai, kada valstybės institucijų ar įstaigų vadovų veika laikoma neteisėta. Tai, kad neteisėta veika naujesnėse redakcijose nėra išvardinta, galima būtų vertinti teigiamai. Tokių sąlygų išvardijimas (sąrašas) leidžia taikant teisę išskirti tam tikrus kriterijus. Tačiau tai taip pat įneša neaiškumo į teisinę sistemą. Išvardinus veikas kyla klausimas, ar tai pavyzdinis ar baigtinis sąrašas. Taip pat darbo autorės nuomone, vykstant globalizacijai, naujų technologijų įdiegimui, institucinėms reformoms nėra tikslinga apibrėžti valstybės tarnautojo teisei priešingas veikas, už kurias jam gali kilti materialinė atsakomybė. Vis dėlto praktikoje veika, teisėta ar ne, sprendžia teismas. Jiems suteikta plati diskrecijos teisė sprendžiant, ar veika teisėta ar ne. Dėl to kyla grėsmė, kad platus teisės normų interpretavimas gali peržengti į įstatymų leidybą.

Originalioje redakcijoje taip pat nevartojama kaltės sąvoka, tačiau čia įvardinta, kad turi būti atlyginama žala dėl tyčinių neteisėtų veikų. Vadinasi, VTĮ buvo eksplicitiškai įvardinta, kad turi būti nustatyta tyčinė valstybės tarnautojo kaltės forma. Galima numanyti, kad jei veika bus padaryta nors ir dėl didelio valstybės tarnautojo neatsargumo – materialinė atsakomybė neturėtų kilti. Praktikoje būna sunku nustatyti ribą tarp tyčinės veikos ir didelio neatsargumo, dėl to buvo sudaryta galimybė kilti ginčijamoms situacijoms. Naujesnėse redakcijose nebėra įvardinta, kad tarnautojas atlygina žalą, atsiradusią dėl jo tyčinių veikų, tačiau jei tai nustatoma, gali kilti pagrindas taikyti visišką materialinę atsakomybę.

Visuose teisės aktuose numatyta, kad valstybės tarnautojas turi atlyginti visą žalą, bet ne daugiau kaip 6 darbo užmokesčių dydžio. Originalioje redakcijoje vartojama 6 paskutiniųjų mėnesių darbo užmokesčiai, o vėlesnėse 6 vidutiniai darbo užmokesčiai. VTĮ originalioje redakcijoje akivaizdžiai įtvirtintas neteisingas žalos atlyginimo mechanizmas. Dėl įvairių aplinkybių valstybės tarnautojo paskutinių mėnesių darbo užmokestis galėjo neatspindėti tikrosios valstybės tarnautojo materialinės padėties. Valstybės tarnautojas galėjo piktnaudžiauti susiklosčiusia situacija (pasiimdamas nemokamas atostogas ar pan.) ir tokiu būdu jo atsakomybės ribos būtų sumažėjusios. Vėlesnėse redakcijose įtvirtinta vidutinio darbo užmokesčio kriterijus vertintinas

teigiamai, jis padeda efektyviau užtikrinti teisingą žalos atlyginimą ir sustabdo galimybę piktnaudžiauti.

Naujajame projekte vietoj valstybės ir savivaldybės institucijai ir įstaigai vartojama tiesiog įstaiga. Aiškinamajame rašte nėra pateikta išsamesnės tokios nuostatos suformulavimo priežasties. Galima manyti, kad projekto rengėjai sąvoką įstaiga siekia suvokti platesne prasme, apimančia ir institucijas. Kyla problema, kadangi įstaigos apibrėžimo nėra pateikta projekto sąvokose, todėl negalima daryti išsamesnių išvadų. Manytina, kad tai ydinga. Viešojo administravimo įstatyme, kuris taip pat aktualus valstybės tarnyboje, yra skirtumas tarp šių dviejų sąvokų. Viešojo administravimo institucija apibūdinama kaip kolegialus ar vienvaldis viešojo administravimo subjektas, šio įstatymo nustatyta tvarka įgaliotas priimti norminius administracinius aktus. O štai viešojo administravimo įstaiga – valstybės ar savivaldybės biudžetinė įstaiga – šio įstatymo nustatyta tvarka įgaliota atlikti viešąjį administravimą.¹⁹ Kaip matoma, yra skirtumas tarp šių dviejų sąvokų, todėl tokia projekto nuostata kritikuotina. Įstatymų leidėjui prieš suformuojant tam tikrą akto normą verta patikrinti artimus šiems santykiams teisės aktus ir tik tuomet galima sudaryti nepriekaištingą santykius reglamentuojančią teisės aktų bazę. Taigi, projekte siūlytina vartoti ne tik įstaigos, bet ir institucijos sąvokas.

Skiriasi ir redakcijose numatytos žalos atlyginimo procedūros. Pirmojoje redakcijoje numatytas 2 savaitių nuo žalos paaiškėjimo ir teismo sprendimo gavimo dienos sprendimo priėmimo terminas. Tokiu būdu pasiekta valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės greitumo, kadangi praleidus žalos paaiškėjimo momentą, išieškojimo procedūra nebereikalauja sulaukti teismo sprendimo. Tiesa, originalioje redakcijoje institucija ar įstaiga turėjo tam tikrą diskrecijos teisę pasirinkti nuo kurio momento skaičiuoti terminą, tačiau vėlesniose redakcijose numatytas ilgesnis sprendimo priėmimo terminas. Toks sprendimas turi būti priimtas ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo žalos paaiškėjimo dienos. Taip aiškiai įtvirtinamas vienas terminas, kurio privalu laikytis ir išvengta konfliktų dėl termino taikymo. Visuose projektuose bendra tai, kad išskaitos už žalą negali viršyti 20 procentų tarnautojui priklausančio užmokesčio per mėnesį. Šio darbo autorės nuomone, taip užtikrinamas teisingas žalos atlyginimas, kompensacija netampa nepakeliama našta valstybės tarnautojui.

Pirminėje VTĮ redakcijoje nėra galimybės susitarti dėl savanoriško žalos atlyginimo. Šiuo atveju įstatymas buvo nepalankus ne tik pačiam žalą padariusiam, bet ir institucijai ar įstaigai, patyrusiai žalą. Pasak šio darbo autorės, galimybė susitarti dėl žalos

---

¹⁹ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo (su pakeitimais ir papildymais) 2 straipsnio 5 ir 6 dalis. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 60-1945; 2006, Nr. 77-2975.

atlyginimo pinigais ar natūra yra svarbi, padedanti išvengti ilgų administracinių ar teisminių procedūrų. Teigiamai vertinamos naujesnių redakcijų nuostatos dėl savanoriško žalos atlyginimo.

Originalioje redakcijoje nebuvo įtvirtinta regreso teisė į žalą padariusį valstybės tarnautoją. Institucija ar įstaiga, atlyginusi žalą trečiajam asmeniui galėjo reikalauti žalos atlyginimo tik remiantis civilinės teisės normomis. Įstatyme nebuvo sudaryta galimybė tiesiogiai reikalauti žalos iš valstybės tarnautojo. Valstybės tarnautojai yra valstybės valdymo aparato dalys, atliekančios sudėtingas ir įvairias funkcijas. Valstybės tarnybos paskirtis – garantuoti viešąjį interesą valstybės ir savivaldybių institucijoms vykdant viešąjį administravimą. Tai lemia valstybės tarnautojų ypatingą formavimo tvarką, jų teisinio statuso specifiką, taip pat jų ypatingą atsakomybę visuomenei už jiems pavestų funkcijų vykdymą.²⁰ Tokia įstatymo spraga vertinama neigiamai, kadangi nėra atsižvelgta į specialią valstybės tarnautojų užimamą padėtį ir viešojo sektoriaus ypatumus. Vėlesnės redakcijos jau turi specialias nuostatas, skirtas įgyvendinti atgręžtinio reikalavimo teisę. Naujasis projektas iš esmės atkartoja dabartinės redakcijos nuostatas. Projekte tik nėra tiksliai įvardinti asmenys, kurie priima valstybės tarnautoją užimti pareigas (Seimas, Vyriausybė ar savivaldybės taryba, – atitinkamai Seimo valdybos vadovas, Ministras Pirmininkas ar savivaldybės meras).

Viena svarbiausių projekto naujovių – institucijos ar įstaigos pareiga, o ne teisė reikalauti žalos atlyginimo atgręžtinio reikalavimo tvarka. Aiškinamajame rašte nurodyta, kad žalos atlyginimas įstaigai regreso tvarka iš esmės yra neveiksmingas – įstaigai nustatyta tik regreso teisė reikalauti iš žalą padariusio valstybės tarnautojo žalos atlyginimo.²¹ Todėl projekte numatyta valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos pareiga reikalauti žalą padariusio savo neteisėta kalta veika valstybės tarnautojo tokio dydžio žalos atlyginimo, kiek ji sumokėjo, bet ne daugiau kaip 9 vidutinių valstybės tarnautojo darbo užmokesčių. Dabartinio įstatymo nuostatos akivaizdžiai klaidinančios

---

²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 27 d. nutarimas "Dėl motinystės, tėvystės, motinystės (tėvystės) pašalpų skyrimo ir mokėjimo ribojimo, taip pat dėl muitininkų teisės dirbti kitą darbą ribojimo".

²¹ Įstatymų projektų Reg. Nr. XIIP-3268 - XIIP-3276 aiškinamojo rašto 3 dalis „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-13316 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo Nr. I-1374 38 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos asmenų delegavimo į tarptautines ir Europos Sąjungos institucijas ar užsienio valstybių institucijas įstatymo X-1262 1 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos duomenų ir archyvų įstatymo Nr. I-1115 5 ir 6 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos nacionalinės teismų administracijos įstatymo Nr. IX-787 4 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos statistikos įstatymo Nr. I-270 7 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybės politikų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo Nr. VIII-1904 2 straipsnio ir įstatymo priedėlio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos veterinarijos įstatymo Nr. I-2110 8 straipsnio pakeitimo įstatymo bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo Nr. I-464 24, 29¹, 30 ir 31¹ straipsnių pakeitimo įstatymo projektų“
[http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1041313&p_tr2=2.](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1041313&p_tr2=2)

Sukuriama situacija, kuomet institucija ar įstaiga įgijusi diskrecijos teisę gali nereikalauti žalos atlyginimo. Reikia pažymėti, kad valstybė atstovauja piliečius, jų veikla skiriasi nuo privataus sektoriaus, kadangi jie vykdo tik jiems būdingas funkcijas ir jų veikla finansuojama iš valstybės biudžeto, t. y. piliečių mokesčių. Todėl teisės akte negali būti numatyta situacijų kai institucija ar įstaiga įgyja galimybę nereikalauja jai priklausančių sumų. Teisės akto pakeitimas padarytų atgręžtinio reikalavimo taikymą efektyvesnį, dažniau taikomą ir skaidresnį. Vis dėlto naujame projekte tokia taisyklė neįtvirtinta. Valstybės tarnautojui tiesiogiai padarius žalą institucijai ar įstaigai, pastaroji gali nuspręsti – pradėti ar ne žalos išieškojimo, teisminį procesą. Lieka įtvirtinta teisė, o ne pareiga kreiptis dėl žalos atlyginimo. Tokia nuostata negali būti vertinama teigiamai, kadangi projekto rengėjai turėjo numatyti, kad materialinė atsakomybė taikoma kaip bendra visuma, todėl viename straipsnyje negalima įtvirtinti teisės, o kitame pareigos taikyti šio instituto normas. Dėl to siūlytina įtvirtinti nuostatą, kad institucija ar įstaiga privalo pradėti žalos susigrąžinimo procesą ir tuo atveju kai žala kyla betarpiškai pačiai institucijai ar įstaigai.

Analizuojant valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės kaitą, verta atkreipti dėmesį, kad skiriama siauroji ir plačioji valstybės tarnybos sąvoka. Plačiuoju požiūriu valstybės tarnautojo sąvoka apima visus asmenis, kurie dirba ar tarnauja valstybės ir savivaldybės institucijose, už savo veiklą gauna atlyginimą iš valstybės ar savivaldybės biudžetų. Ši sąvoka nėra visiškai tiksli, kadangi išplečia asmenų ratą, kuriam taikome VTĮ (prie valstybės tarnautojų priskiriame asmenis, dirbančius valstybinėse auklėjimo, švietimo, medicinos įstaigose), tokiu būdu kai kurie darbuotojai gauna įvairių lengvatų, susijusių su valstybės tarnyba (pvz.). Pagrindinis požymis, pagal kurį asmuo laikomas valstybės tarnautoju, tampa gaunamas finansavimas, o ne atliekamos funkcijos. Siauroju požiūriu valstybės tarnyba yra asmenų veikla, kuria tiesiogiai įgyvendinami valstybės, jos aparato ar atitinkamos institucijos uždaviniai ir funkcijos valstybės valdymo srityje. Valstybės tarnautojo teisinį statusą nulemia tai, ar valstybės tarnautojais laikomi visi dirbantys valstybės institucijose ir gaunantys darbo užmokestį iš valstybės biudžeto, ar tik tie asmenys, kurių darbo funkcijos susijusios su viešojo administravimo veikla ir valdingųjų įgaliojimų turėjimu. Redakcijoje, galiojusioje 1999 metais, buvo įtvirtinta plačioji valstybės tarnybos samprata. Tokiu veiksmu įstatymų leidėjas siekė padidinti valstybės tarnautojų skaičių, stabilizuoti valstybės tarnautojų skaičių, padidinti žmonių pasitikėjimą valstybės tarnyba bei pašalinti Europos Komisijos nurodytus trūkumus

pretenduojančią tapti Europos Sąjungos nariais.²² Valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė buvo taikoma labai plačiam subjektų ratui, todėl nebuvo galima numatyti specifinių materialinės atsakomybės taikymo ypatumų pačiame įstatyme. Jei dabartinis reguliavimas būtų galiojęs ir viešąsias paslaugas atliekantiems asmenims, teisinis reguliavimas būtų nepagrįstai išplėstas. Nuo 2002 m balandžio 23 d. buvo priimta nauja VTĮ redakcija, kurioje vėl įtvirtinta siauroji valstybės tarnybos samprata.²³ Buvo sumažintas valstybės tarnybai priklausančių subjektų ratas, ieškota tinkamesnio valstybės tarnybos aparato funkcionavimo, siekiama suformuoti profesionalių valstybės tarnautojų ratą. Nuo tada valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės reglamentavimas vystėsi teigiama linkme. Sudaryta galimybė įtvirtinti tam tikrą šios atsakomybės specifiką, atsirado ribos, būdingos tik valstybės tarnautojų atsakomybei, įtvirtinta speciali regreso teisė į valstybės tarnautoją, numatytos kolegialios institucijos atsakomybės specifika ir pan.

Reikia pažymėti, kad naujajame socialiniame modelyje, nebelieka pačios materialinės atsakomybės sąvokos. Čia naudojama žalos atlyginimo sąvoka.²⁴ Savo esme DK projekte šie santykiai artimi materialinei atsakomybei. Toks sprendimas vertinamas teigiamai. Lingvistiškai žodis „materialus“ siejasi su turtu, pinigais²⁵, todėl ir materialinę atsakomybę lietuvių kalboje yra siejama tik su materialių vertybių praradimu. DK projekte įtvirtinus abstraktų terminą „žala“, tokia atsakomybė bus siejama ir su neturtinių teisių (sveikatos, gyvybės) praradimu. Anot šio darbo autorės nuomone, kad jei bus įteisinta šie teisės aktų pakeitimai, ateityje taip pat atitinkamai reikėtų keisti ir valstybės tarnautojų materialinės atsakomybę reglamentuojančias teisės normas.

Taigi, originalioje redakcijoje buvo reglamentuoti bendri materialinės atsakomybės taikymo aspektai, vėlesnėse redakcijose materialinės atsakomybės institutas valstybės tarnyboje palaipsniui tobulėjo ir keitėsi. Pirmiausia įstatyme buvo bandoma detaliai apibrėžti materialinės atsakomybės kilimo atvejus, sąlygas. Vėliau teisinis reguliavimas tapo abstraktesnis, greta taikoma kitų teisės aktų nuostatos. Toks teisės aktų leidėjo sprendimas yra reikšmingas ir teigiamas, kadangi, kaip jau buvo minėta, negalima numatyti visų ateityje susiklostančių situacijų, todėl verta palikti diskrecijos galimybę teisės taikytojams. Visose įstatymo redakcijose numatyta valstybės tarnautojų

---

²² GLEBOVĖ N., Valstybės tarnybos samprata ir valstybės tarnautojų statuso ypatumai. *Teisė*, 2010, t. 76, p. 133.

²³ PETRYLAITĖ D., Šakos kolektyvinių derybų institutas viešajame sektoriuje. *Teisė*, 2008, t. 66(2), p. 9.

²⁴ Darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo projekto (nauja redakcija) X skyrius. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=1041192&p_tr2=2.

²⁵ Valstybinės lietuvių kalbos komisijos konsultacijų bankas [žiūrėta 2016 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://konsultacijos.vlkk.lt/lit/4475>.

materialinės atsakomybės riba 6 darbo užmokesčiai (pirminėje redakcijoje paskutinių šešių mėnesių, o vėlesnėse vidutiniai darbo užmokesčiai). Vėliau teisinis reglamentavimas išsiplėtė ir jau buvo numatyta ne tik šešių, bet ir devynių vidutinių darbo užmokesčių riba. Iš dalies tokia įstatymų leidėjo valia vertinama kaip švelninanti valstybės tarnautojų atsakomybę. Palyginus su civiline teise, kurioje galioja visiškos žalos atlyginimo principas, tarnautojas privalėtų atlyginti visą sukeltą žalą. Vis dėlto, teismai ne kartą pasisakė, kad valstybės tarnautojų ir institucijos ar įstaigos santykiai artimesni darbuotojo ir darbdavio, todėl pirmiausia jiems taikytinos DK nuostatos. Tokiu atveju, VTĮ įtvirtintos (šešių ir devynių vidutinių valstybės tarnautojų darbo užmokesčio) žalos atlyginimo ribos išplečia valstybės tarnautojų atsakomybę palyginus su darbuotojo, nes, pastarajam padarius žalą, kad ir atliekant personalo funkcijas, ar padarius žalą trečiajam asmeniui netyčine veika, jis turės atlyginti tik iki trijų jo vidutinių darbo užmokesčio dydžio žalą. Todėl galima teigti, kad valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė vystėsi teigiama kryptimi. Ši atsakomybė yra griežtesnė nei darbuotojų, tačiau švelnesnė nei civilinė.

1.2 Valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės sąlygos

VTĮ 32 straipsnio 1 dalyje yra nustatytos tik trys materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygos – žalos padarymas, neteisėta veika, žalą padariusio asmens kaltė. Šioje normoje nėra kitų materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygų, kurios taikomos kituose iš esmės analogiškuose teisiniuose santykiuose.²⁶ VTĮ 5 straipsnis nustato, kad darbo santykius ir socialines garantijas reglamentuojantys įstatymai bei kiti teisės aktai valstybės tarnautojams taikomi tiek, kiek jų statuso ir socialinių garantijų nereglementuoja šis įstatymas. LVAT yra pasakęs, kad taikant VTĮ 32 straipsnio 1 dalį taip yra nurodytos sąlygos reikalingos norint atlyginti valstybės tarnautojo padarytą žalą (tarnautojo veikos neteisėtumas, tarnautojo kaltė, prievolė atlyginti tik tiesioginę žalą bei priežastinis ryšys tarp tarnautojo neteisėtos kaltos veikos ir žalos atsiradimo). Jos ir taip nustatytos pačioje teisės normoje, todėl, taikant šią normą, nėra būtinumo taikyti kitų (darbo ar civilinės) teisės normų.²⁷ Aptariant teismo suformuotą poziciją, galima pasakyti, kad ji neatspindi pačios valstybės tarnybos specifikos. Nereikalaujama nustatyti dviejų papildomų valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės sąlygų (subjektai susiję valstybės tarnybos santykiais ir žalos atsiradimas susijęs su valstybės tarnautojo veika). Kyla grėsmė, kad net

²⁶ Pavyzdžiui, žr.: Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. birželio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴³⁸-2120; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-63-2899-11.

²⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugsėjo 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-1198-13.

situacijos, kai žala padaryta valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, jau nutrūkus valstybės tarnybos santykiams, būtų laikomos patenkančios į VTĮ nuostatas. Galiausiai, šio įstatymo taikymas nepagrįstai išplėstas. Nebelieka skirtumo tarp dviejų skirtingų atsakomybės rūšių – deliktinės ir materialinės. Tačiau tolimesnėje savo praktikoje teismas vis dėlto teigia, kad minėtoje VTĮ 32 straipsnio 1 dalies nuostatoje yra aptartos tik kai kurios bendrosios materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygos – žalos padarymas, neteisėta veika, žalą padariusio asmens kaltė, tačiau nieko nepasisakyta dėl kitų materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygų taikymo, kurios taikomos kituose teisiniuose santykiuose, reguliuojančius iš esmės panašius teisinius santykius, pavyzdžiui, CK 6.247 straipsnis, nustatantis priežastinio ryšio buvimo sąlygą, ar DK 246 straipsnis, nustatantis kitas sąlygas, būtinas materialinei atsakomybei atsirasti: 1) padaroma žala; 2) žala, padaroma neteisėta veika; 3) yra priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos ir žalos atsiradimo; 4) yra pažeidėjo kaltė; 5) pažeidėjas ir nukentėjusioji šalis teisės pažeidimo metu buvo susiję darbo santykiais; 6) žalos atsiradimas yra susijęs su darbo veikla). Dėl ko sprendžiama, kad tai leidžia taikyti DK nuostatas, kiek tai susiję su materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygų nustatymu bei taikymu.²⁸ Toliau aptartinos minėtos sąlygos.

Pažeidimo metu, subjektai susiję valstybės tarnybos santykiais. Taikant materialinę atsakomybę susiduriame su problema – ką laikome subjektais, kuriems taikoma valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė. Įtvirtinus plačiąją valstybės tarnybos sampratą jau anksčiau aptartoje VTĮ redakcijoje, galiojusioje nuo 1999 m., valstybės tarnautojais buvo laikomi fiziniai asmenys, įgiję valstybės tarnautojo statusą valstybinėse ir savivaldybių institucijose ar įstaigose ir atliekantis viešojo administravimo, ūkines ar technines funkcijas arba teikiantis viešąsias paslaugas visuomenei. Tokia plati valstybės tarnautojų samprata leido tokį valstybės tarnautojo statusą priskirti ir sveikatos, mokslo ir kt. įstaigų darbuotojams ir taip nepagrįstai išplėti subjektų ratą. Dabar galiojančio VTĮ prasme valstybės tarnautojas – tai fizinis asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje ir atliekantis VTĮ 2 straipsnio 1 dalyje nurodytą viešojo administravimo veiklą.³⁰ Be to, nuspręsti ar atitinkamas asmuo užima valstybės tarnautojo pareigybę padeda VTĮ 3 priedas, kuriame numatytas suvienodintas valstybės tarnautojų pareigybių sąrašas. Prie valstybės tarnautojų priskiriami: karjeros valstybės tarnautojai, statutiniai valstybės tarnautojai, politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai ir įstaigos vadovai.

---

²⁸Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. birželio 27 nutartį administracinėje byloje Nr. A⁴³⁸-2120/2011.

³⁰ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo (su pakeitimais ir papildymais) 2 straipsnio 1 ir 2 dalys. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 45-1708).

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra ne kartą pasisakęs, kad valstybės tarnyba suvokiama kaip tarnyba Lietuvos valstybei ir pilietinei Tautai. Tai yra teisiniai santykiai tarp valstybės tarnautojo ir valstybės, kuri šio asmens atžvilgiu atlieka darbdavio vaidmenį. Konstitucinė valstybės tarnybos samprata yra neatskiriama susijusi su valstybės, kaip visos visuomenės organizacijos, paskirtimi užtikrinti žmogaus teises ir laisves, garantuoti viešąjį interesą.³¹ Statutinių valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės pagrindas taip pat kyla iš VTĮ. Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto (toliau – VTS) 5 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad pareigūnų tarnybos santykius reglamentuoja šis VTS, vidaus reikalų įstaigų veiklą reglamentuojantys įstatymai ir kiti teisės aktai. VTS 25 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad už vidaus reikalų įstaigai, kitai valstybės ar savivaldybių institucijai padarytą žalą pareigūnai įstatymų nustatyta tvarka traukiami materialinė atsakomybėn.³³ Kadangi VTS ar kiti vidaus tarnybos veiklą reglamentuojantys įstatymai nereglamentuoja pareigūnų materialinės atsakomybės pagrindų, todėl darytina išvada, kad nagrinėjamu atveju taikytinos VTĮ nuostatos. Pagal VTĮ 4 straipsnio 2 dalį statutiniams valstybės tarnautojams šio įstatymo 16 straipsnio 4 ir 5 dalys, 19 straipsnio 2 ir 3 dalys, 39 straipsnio 1 dalis, 43 straipsnio 5 dalies 9 punktas ir šio įstatymo VI skyrius taikomi be išlygų. Kitos šio įstatymo nuostatos statutiniams valstybės tarnautojams taikomos tiek, kiek jų statuso nereglamentuoja statutai. Pagal VTĮ 5 straipsnį darbo santykius ir socialines garantijas reglamentuojantys įstatymai bei kiti teisės aktai valstybės tarnautojams taikomi tiek, kiek jų statuso ir socialinių garantijų nereglamentuoja šis įstatymas. Valstybės tarnybos įstatymo 32 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės tarnautojas turi atlyginti savo neteisėta kalta veika valstybės institucijai ir įstaigai padarytą tiesioginę materialinę žalą.

Be to, tai, kad valstybės ir savivaldybės institucija ar įstaiga ir tarnautojas yra susiję valstybės tarnybos santykiais, taip pat yra vienas iš elementų, kuris leidžia konstatuoti, kad byla yra nagrinėtina administraciniame teisme. Pvz.: civilinėje byloje priešgaisrinė gelbėjimo valdyba prašė iš buvusio darbuotojo ugniagesio gelbėtojo priteisti turtinės žalos atlyginimą ir nurodė, kad vykdamas į gaisro vietą neblaivus atsakovas apgadino ieškovui priklausantis tarnybinį automobilį. Teismas pasisakė, kad ugniagesys gelbėtojas laikytinas statutiniu valstybės pareigūnu (VTS 2 straipsnis), vykdančiu viešojo administravimo

---

³¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimas "Dėl apmokėjimo už darbą vidaus tarnybos sistemos pareigūnams".

³³ Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas. Vidaus tarnybos statutas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 42-1927.

funkcijas, o reikalavimas dėl žalos, padarytos tarnybos metu, atlyginimo pagal ABTĮ 15 str. 1 d. 3 p. yra priskirtinas administracinių teismų kompetencijai.³⁴

Vadinasi, nors statutiniai valstybės tarnautojai ir turi specifinį statusą, bet jiems taip pat taikomos materialinės atsakomybės sąlygos, aplinkybės ir reikalavimai, numatyti VTĮ. Tai, kad tarnautojas susijęs valstybės tarnybos santykiais, yra viena būtinųjų materialinės atsakomybės taikymo sąlygų ir ji lemia ne tik šios atsakomybės taikymą, bet ir bylų priskirtinumą administraciniam teismui.

Žalos atsiradimas, susijęs su valstybės tarnautojo veikla. Analizuojamoji sąlyga reiškia, kad valstybės tarnautojas atliko teisei priešingą veiką vykdydamas jam priskirtas tarnybines funkcijas. Tarnybinių funkcijų nevykdymą galima suprasti tik kaip valstybės tarnautojo pareigybės aprašyme išvardintų funkcijų nevykdymą. Tokiai pozicijai pritaria V. Kosmačaitė ir V. Jurgaitis. Anot jų, situacijos, kai valstybės tarnautojas padaro žalą nevykdydamas savo funkcijų pagal pareigybės aprašymą, tada galima konstatuoti neteisėtą veiką materialinės atsakomybės prasme.³⁵ Su šia autorių nuomone ne visiškai galima sutikti dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, kiekvienos pareigybės aprašymas yra skirtingas, pritaikytas tai asmenų grupei, atsižvelgiant į pareigybės paskirtį ir jo darbovietės (institucijos, įstaigos, jų padalinių ir pan.) vykdomos veiklos specifiką. Valstybės tarnautojo pareigybės aprašyme nėra išvardintas baigtinis funkcijų, kurias turi atlikti tarnautojas, sąrašas. Nurodoma, kad tarnautojas turi vykdyti ir kitus nurodymus.³⁶ Viršininkas gali savo įsakymu papildyti tarnautojo funkcijas. Pavyzdžiui, administracinėje byloje Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato tyrėjas J. U. buvo patrauktas materialinės atsakomybės ir atlygino visą institucijai padarytą žalą, nors jo pareigybės aprašyme nebuvo numatyta pareiga būti materialiai atsakingu už vertybes, šias jo pareigas jam pavedė 2008 m. rugsėjo 8 d. įsakymu Nr. 213.³⁷ Taigi nustatant aptariamąją materialinės atsakomybės sąlygą, neužtenka vien tik konstatuoti, kad tarnautojas pažeidė jo pareigybės aprašyme numatytas funkcijas. Reikia atsižvelgti kokias teises ir pareigas jam numato įstatymai, atsižvelgti į jam duotus įsakymus ir pan. Tik įvertinus šių faktų visumą, darytina išvada, kad veika susijusi ar nesusijusi su valstybės tarnyba.

---

³⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. rugsėjo 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1018/2009.

³⁵ KOSMAČAITĖ, V., JURGAITIS, V., Material liability of public servants in Lithuania: theory and practice. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(2), p. 619.

³⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. balandžio 24 d. nutarimas Nr. 356 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. 685 „Dėl Valstybės tarnautojų pareigybių aprašymo ir vertinimo metodikos patvirtinimo pakeitimo“. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 49-1809.

³⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. gruodžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-39-2038-08.

Valstybės tarnautojas – specifinis subjektas. Pasibaigus valstybės tarnybos santykiams, nebegalima taikyti valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės pagal VTĮ, todėl svarbu nustatyti momentą, kada atsirado žala – kai asmenys buvo susiję tarnybos santykiais ir vykdė tarnybines funkcijas ar jau po to, kai valstybės tarnybos santykiai nutrūko. Tai, kokias funkcijas vykdė valstybės tarnautojas, lemia, kokios teisės šakos normomis remsimės vertinant kilusią atsakomybę. Tokia situacija susiklostė, kai, nepasirinkus saugaus greičio, valstybės tarnautojas nesuvaldė automobilio, nuvažiavo nuo kelio ir trenkėsi į medžius. Įvykio metu buvo stipriai sudaužytas tarnybinis automobilis ir padaryta didelė materialinė žala. LVAT pabrėžė, kad Varėnos rinktinės reikalavimas patraukti atsakovą į visišką materialinę atsakomybę, t. y., priteisti iš atsakovo pareiškėjui padarytą tiesioginę materialinę žalą visa apimtimi, teisės taikymo požiūriu yra grindžiamas VTS 25 straipsnio 2 dalimi ir VTĮ 32 straipsnio 1 dalimi. VTS 25 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad už vidaus reikalų įstaigai, kitai valstybės ar savivaldybių institucijai padarytą žalą pareigūnai įstatymų nustatyta tvarka traukiami materialinės atsakomybės. Taikant šią teisės normą svarbu pažymėti, jog ji reglamentuoja materialinės atsakomybės santykius tarp vidaus reikalų įstaigos ir joje ten tarnaujančio vidaus tarnybos sistemos pareigūno. Todėl, ją taikant, būtina nustatyti, ar šiuo teisiniu pagrindu prašoma atlyginti materialinė žala atsirado tarnybinių teisinių santykių metu. Teismas akcentuoja, kad reikia išsiaiškinti, kiek nurodytos žalos atsiradimas yra sietinas su konkrečiais tarnybiniais teisiniais santykiais tarp institucijos ir valstybės tarnautojo subjektų. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad atsakovas buvo atleistas iš vidaus tarnybos nuo 2008 m. sausio 23 d., t. y., tuomet, kai dar nebuvo faktinio pagrindo taikyti administracinę žalos išieškojimo tvarką, nustatytą Valstybės tarnybos įstatymo 32 straipsnio 4 dalyje. Pasisakydama dėl šio Valstybės tarnybos įstatymo 32 straipsnio 2 dalies taikymo, kolegija pažymi, kad joje nustatyta ribota (iki 6 vidutinių valstybės tarnautojo darbo užmokesčių dydžių) materialinė atsakomybė yra siejama tik su valstybės tarnautojo (pareigūno) vidaus administravimo veiklos atlikimu. Anksčiau aptarta atsakovo tarnybinė veikla pagal ABTĮ 2 straipsnio 2 dalies nuostatą nepatenka į vidaus administravimo sampratą. Todėl nagrinėjamai situacijai nėra taikytinos Valstybės tarnybos įstatymo 32 straipsnio 2 dalies nuostatos, o, atsižvelgiant į tai, kad šio straipsnio 1 dalyje nėra reglamentuojamas atlygintinos materialinės žalos dydžio nustatymo klausimas, turi būti taikomos atitinkamos DK nuostatos (Valstybės tarnybos įstatymo 4 str. 2 d., 5 str.). Taikydama DK 253 ir 254 straipsnių nuostatas ir, pagal bylos duomenis, nenustatydama DK 255 straipsnio numatytą visos materialinės žalos atlyginimo atvejų, kolegija konstatuoja, kad šiuo atveju atsakovui taikytinos DK 254 straipsnio nuostatos, pagal kurias jis privalo

atlyginti visą padarytą žalą, bet ne daugiau kaip jo trijų vidutinių mėnesinių darbo užmokesčių dydžio. Pagal byloje esančią 2008 m. balandžio 1 d. pažymą apie atsakovo darbo užmokestį tai yra 9 110, 07 Lt.³⁸ Vadinasi, nustatius, kad tarp atsakovo ir institucijos ar įstaigos administracinės žalos išieškojimo metu baigėsi tarnybos santykiai, taikoma materialinė atsakomybė pagal darbo teisės normas, o ne civilinė atsakomybė.

Tam, kad nustatytume, ar tarnautojo veika susijusi su žalos atsiradimu, reikia apibrėžti, kada laikoma, kad tarnautojo atliekami veiksmai patenka į darbo/tarnybos laiką. Darbo laikas yra ne tik darbo sutartyje ar pareigybės aprašyme numatytas laikas, bet ir tarnybinės komandiruotės, privalomos pertraukos, stažuočių laikas ir pan. Pvz., pagal Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto 31 straipsnio 2 dalį pareigūno budėjimo laikas įstaigoje prilyginamas darbo laikui, o budėjimas namuose ar iš anksto aptartoje tarnybos vietovės vietoje – ne mažiau kaip pusei darbo laiko. Tai patvirtina ir teismų praktika. Nagrinėjamoje situacijoje tarnautojas vykdė užduotis apytikriai iki 21⁰⁰ val., nors nuo šios dienos 17⁰⁰ val. iki kitos (paminėtos eismo įvykio) dienos 8⁰⁰ val. pagal iš anksto nustatytą budėjimo grafiką turėjo budėti namuose. Atsakovas nurodytą dieną vienu metu (nuo 17⁰⁰ val. iki 21⁰⁰ val.) pagal grafiką turėjo būti skirtingose vietose. Be to, byloje nėra duomenų, kad nuo 2007 m. rugsėjo 21 d. 21⁰⁰ val. iki kitos (eismo įvykio) dienos 8⁰⁰ val. atsakovas koku nors būdu piktnaudžiavo paminėto automobilio valdymo teise, t. y., naudojosi automobiliu asmeniniais tikslais. Todėl, esant anksčiau nurodytam atsakovo pareigų vykdymo neapibrėžtumui laike, ir, turint omenyje paminėtą aplinkybę dėl budėjimo laiko priskyrimo darbo laikui, konstatuotina, kad nurodytoje tarnybinio patikrinimo išvadoje pažymėta aplinkybė, jog pareiškėjas nepaliko (nepastatė) automobilio saugojimo vietoje po 2007 m. rugsėjo 21 d. 21⁰⁰ val., savaime nepaneigia pareiškėjo nurodytos žalos atsiradimo ryšio su atsakovo tarnybinių pareigų atlikimu. Tai reiškia, kad nagrinėjamoje situacijoje turi būti vertinamas materialinės atsakomybės instituto taikymas.³⁹ Tai, kad budėjimo laikas yra prilyginamas darbo laikui, yra įtvirtinta ir DK 155 straipsnio 2 dalyje. Nors tokios normos nėra VTĮ, tačiau taikant įstatymo analogiją darytina išvada, kad budėjimo laikas laikytinas darbo laiku ne tik statutiniams valstybės tarnautojams. Pvz., valstybės karjeros tarnautojui padarius žalą institucijai ar įstaigai budint taip pat taikytume materialinę, o ne civilinę atsakomybę. Tai, ar tarnautojas atlieka jam priskirtas funkcijas ir kokias funkcijas jis atlieka, lemia, kokią VTĮ 32 straipsnio dalį taikysime – pirmąją ar antrąją. Nustatius taikytiną dalį valstybės

---

³⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. balandžio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-576/2010.

³⁹ *Ibid.* 27

tarnautojas turės atlyginti savo neteisėta veika sukeltą žalą pagal skirtingas atsakomybės ribas. Ribų nustatymo klausimas plačiau aptariamas 2.1 skyriuje.

Valstybės tarnybos materialinė atsakomybė gimininga darbuotojų materialinei atsakomybei, todėl verta nustatant mūsų aptariamą atsakomybės sąlygą analizuoti pasitelkiant darbuotojo materialinės atsakomybės sąlygų aiškinimą. Kilusi žala laikoma susijusi su darbo veikla kai: žala atsirado darbuotojo darbo metu, ji susijusi su darbuotojo darbo funkcijų atlikimu, darbuotojas veikė pagal darbdavio nurodymus, darbuotojas veikė darbdavio naudai ir pan.⁴⁰ Reikia kiekvienu konkrečiu atveju analizuoti situaciją ir nei vienas iš šių elementų negali būti lemiamas. Siūlytina analizuojant materialinės atsakomybės sąlygą valstybės tarnyboje (žalos atsiradimas, susijęs su valstybės tarnautojo veikla) pasitelkti šiuos elementus.

Iš pateiktos teismų praktikos galima išskirti tam tikrus kriterijus, kurie padeda nustatyti ar valstybės tarnautojo padaryta žala yra susijusi su valstybės tarnautojo veikla. Pirma, reikia nustatyti kiek reikalaujamos žalos atsiradimas sietinas su konkrečiais tarnybiniais santykiais tarp įstaigos ar institucijos ir valstybės tarnautojo. Antra, reikia nustatyti ryšį su valstybės tarnautojo pareigų atlikimu. Kaip matoma, tokie vertinimo kriterijai yra ganėtinai abstraktūs. Teismų jurisprudencijoje nuolat akcentuojama būtinybė vertinti kiekvieną konkrečią situaciją, atsižvelgiant į jos specifiškumą. Negalima išvesti vienos bendros taisyklės, kuri kiekvienu atveju leistų nustatyti ar žalos atsiradimas yra susijęs su valstybės tarnautojo veikla. Tačiau tokia pozicija yra gera, kadangi valstybės tarnyboje egzistuoja ne tik rašytiniai bet ir žodiniai įsakymai ir pan. Svarbu pabrėžti, kad negalima šios sąlygos vertinti siaurai ir tik atsižvelgti į pareigybės aprašymą. Teismams suteikta plati diskrecijos galimybė.

Neteisėta veika – tai teisei priešinga veika. Subjektas gali pažeisti savo pareigą tiek veikimu, t. y., atliekami veiksmai, nors teisė draudžia juos atlikti, tiek neveikimu, kai subjektas neatlieka tam tikros jam priskirtos pareigos.⁴¹ Nei VTĮ, nei DK nėra pateikta neteisėtos veikos sampratos. Neteisėtą veiką reikia vertinti kartu valstybės tarnautojo veiklą reglamentuojančiais teisės aktais. Tarnautojo veikla gali prieštarauti tiek Konstitucijai, tiek jo teises ir pareigas reglamentuojantiems įstatymams (Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymui (toliau – VAI), VTĮ ir kt.), poįstatyminiams teisės aktams (pvz.: teisingumo ministro įsakymams), valstybės ar savivaldybės institucijų ar įstaigų vidaus teisės aktams (pvz.: Lietuvos Respublikos finansų ministerijos darbo reglamentas). Be to, valstybės tarnautojas negali pažeisti ir

---

⁴⁰ BAGDANSKIS T., *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: Registrų centras, 2008, p. 87.

⁴¹ BAGDANSKIS T., *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: Registrų centras, 2008, p. 93.

pareigų, įtvirtintų jo pareigybės aprašyme. Pažymėtinas teismų praktikos pavyzdys, kai buvo nagrinėjama, ar Lietuvos kariuomenės Energetikos centro direktorius savo įsakymu nustatė pernelyg didelį bazinės mėnesinės algos koeficientą, ir materialinės atsakomybės instituto taikymas. Teisėjų kolegija akcentavo, kad neteisėta veika suprantama, kaip valstybės tarnautojo pareigų, kylančių iš įstatymų, kitų teisės aktų, *inter alia* ir vidaus administravimo aktų, taip pat nustatytų konkretaus valstybės tarnautojo pareigybės aprašyme nevykdymas ar netinkamas vykdymas. Šioje byloje pareiškėjas nurodė, kad atsakovo A. B. veikos neteisėtumas pasireiškė tuo, kad jis netinkamai vykdė VTĮ straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytą valstybės tarnautojo pareigą laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų ir kitų teisės aktų bei jo pareigybės aprašyme nustatytą pareigą gerai žinoti įstatymus ir kitus teisės aktus. Teisėjų kolegija nutartyje pažymėjo tai, jog nors ir iš esmės šių pareigų netinkamas vykdymas formaliai atitinka neteisėtos veikos sampratos apibūdinimą, pateiktą teismų praktikoje, tačiau pažymėjo, kad išvardyti reikalavimai yra bendrojo pobūdžio, todėl jų nevykdymas (netinkamas vykdymas) materialinės atsakomybės instituto taikymo požiūriu turi būti nustatomas kartu su kita materialinei atsakomybei atsirasti būtina sąlyga – darbuotojo (šiuo atveju atsakovo A. B., kaip Centro vadovo) kalte dėl prašomos atlyginti materialinės žalos atsiradimo. Todėl tam, kad byla būtų teisingai išnagrinėta, būtina nustatyti ir kitą materialinės atsakomybės sąlygą.⁴² Šis teismų praktikos pavyzdys iliustruoja, kad materialinės atsakomybės sąlygos negali būti nagrinėjamos ir taikomos pavieniui ir turi būti pritaikomi kaip visuma.

Teismų praktikoje pastaruoju metu išsiskiria dvi situacijos, kurios leidžia taikyti neteisėtos veikos sąlygą dvejopai. Pirmuoju atveju, yra situacijos, kai tarnautojas padarė žalą veika, kuri yra griežtai reglamentuota įstatymu, t. y., jis pažeidė imperatyvią įstatymo normą, kuri negalėjo būti interpretuojama tarnautojo. Kitas atvejis, kai valstybės tarnautojas padaro žalą ir darydamas ar susilaikydamas nuo tam tikros veikos, tarnautojas turėjo tam tikrą diskreciją. Pirmuoju atveju, konstatavus neteisėtą veiką, galima konstatuoti ir kitą materialinę atsakomybės elementą – kaltę. Pabrėžtina, kad tokie atvejai turėtų būti labai aiškūs ir apibrėžti: pareiga elgtis nustatyta teisės aktais, teisės aktuose nustatyta taisyklė aiški, konkreiti ir vienareikšmiškai suprantama, valstybės tarnautojas pažeidė tokią teisės aktų nuostatą. Valstybės tarnautojas žino, kokio elgesio varianto iš jo reikalaujama, bet savo veika sąmoningai ar būdamas nepakankamai atidus, dėmesingas, rūpestingas pažeidžia teisės aktų nuostatą. Kitos situacijos, kai valstybės tarnautojai (taip

---

⁴² Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. kovo 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-343-143/2015.

pat ir įstaigų vadovai) atlieka funkcijas srityse, kuriose sprendimai priimami naudojantis tam tikro laipsnio laisve pasirinkti, kaip įgyvendinti įstatymuose įtvirtintas pareigas, taip užtikrinant galimybę viešojo administravimo subjektui savo kompetencijos srityje veiksmingiausiu būdu siekti viešojo intereso tikslų, taip pat srityse, kuriose sprendžiami sudėtingi, kompleksiniai, *inter alia* vertinamojo pobūdžio klausimai, vadovaujantis ir taikant teisės aktų nuostatas, įtvirtinančias bendro, abstraktaus pobūdžio reikalavimus, taip pat nuostatas, kurios nėra vienareikšmiškai aiškios, ir pan., turėtų būti vertinamos kitaip. Čia norint konstatuoti valstybės (jos darbuotojų, valstybės tarnautojų) neteisėtus veiksmus reikia nustatyti, kad pažeidimas buvo akivaizdus, t. y., aiškus ir rimtas valdžios institucijos diskrecijos ribų peržengimas. Neužtenka tik konstatuoti, kad buvo pažeista teisės norma. Vertinant pažeidimo akivaizdumą gali būti atsižvelgta į spęstinių situacijų sudėtingumą, tekstų taikymo ar aiškinimo sunkumus, vartojamų terminų suprantamumą, įrodymų aiškumą ir kt.⁴³ Tokia teismų praktikos pozicija nauja ir leidžianti taikant teisės normas atsižvelgti į individualias situacijas, skirtas žalos, siejamos su diskrecinio pobūdžio viešojo administravimo subjekto veiksmais, atlyginimui. Šiais atvejais teismų praktikoje laikomasi taisyklės, jog valstybės neteisėti veiksmai gali būti konstatuojami tik tada, kai nustatomas akivaizdus, t. y., aiškus ir rimtas valdžios institucijos diskrecijos ribų peržengimas. Vertinant pažeidimo akivaizdumą gali būti atsižvelgta į spęstinių situacijų sudėtingumą, tekstų taikymo ar aiškinimo sunkumus, vartojamų terminų suprantamumą, įrodymų aiškumą ir kt. Šio darbo autorės nuomone, tokia pozicija leidžia teismams priimant sprendimus įvertinti ir tokius atvejus, kai tarnautojas gavo žodinį tiesioginio viršininko įsakymą atlikti tam tikrus veiksmus. Tačiau tokia pozicija yra ir kritikuotina. Mažai tikėtina, jog susidarys tokios situacijos, kai valstybės tarnautojas neturės diskrecijos teisės. Dėl nuolatinių pokyčių įstatymų leidėjas negali reguliuoti visų įmanomų situacijų ir palieka valstybės tarnautojui veiksmų laisvę atliekant savo pareigas. Tokia teismų praktikos pozicija stokoja teisinio aiškumo, manytina, kad ateityje ši pozicija bus tobulinama, konkrečios situacijos bus priskirtos vienam ar kitam atvejui ir tokios jurisprudencijos taikymas taps aiškesniu.

Susiklosto situacijos, kai asmuo, kuris nukentėjo, iškart nesikreipia į kompetentingas institucijas, sprendžia susiklosčiusią situaciją kitais būdais. Asmuo gali tiesiogiai kreiptis į instituciją ar įstaigą ir taip išspręsti kilusios žalos klausimą. Tam tikrais atvejais institucija ar įstaiga piktnaudžiauja joms suteiktomis teisėmis savo neveikimu ar atitinkamų veiksmų vilkinimu, netinkamu tam tikrų veiksmų atlikimu,

---

⁴³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. kovo 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-343-143/2015; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. birželio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-416-14.

nesikreipimu į kompetentingą instituciją su reikalavimu įpareigoti atlikti veiksmus, sutrukdo nukentėjusiam susigrąžinti tai, ką prarado. Tokios vilkinimo ar netinkamai atlikto veiksmo pasekmės nesudaro pagrindo pripažinti, kad vilkinimas, neveikimas ar netinkamai atlikti veiksmai yra teisėti.⁴⁴ Veiksmų neteisėtumas vertinamas su teise. Kaltininko teisei priešingi veiksmai, vengimas juos atlikti gali tik dar labiau padidinti žalą, sukelti emocinę įtampą, todėl svarbu, kad institucija, kurios tarnautojas padarė žalą, tinkamai reaguotų į padarytus pažeidimus.

Neteisėta veika yra viena svarbiausių materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygų, kuri atsiranda, kai asmuo pažeidžia įstatyme numatytą teisę ar pareigą, ir taip kyla situacija, kurioje padaroma žala.

Kaltė gali būti vertinama objektyviai ir subjektyviai. Subjektyvus kaltės supratimas reiškia, kad yra vertinamas padariusio žalą asmens psichinis santykis su savo veiksmais ir padariniais. Lietuvoje naudojamas objektyvus kaltės supratimas, kuris reiškia, kad sprendžiant, ar asmuo yra kaltas ar ne, nustatoma remiantis apdairaus, rūpestingo, atidaus (bonus pater familias) elgesio standartais.⁴⁵ Teisiniai santykiai dėl valstybės tarnautojo materialinės atsakomybės pagal Valstybės tarnybos įstatymo 32 straipsnio nuostatas, numatančias, kad valstybės tarnautojas atlygina tik kaltais veiksmais padarytą žalą, savo esme yra artimesni darbo teisei negu civilinei teisei, o pagal darbo teisės principus materialinės atsakomybės sąlygas turi įrodyti darbdavys, nes darbuotojo kaltės prezumpcija įstatymuose nenumatyta.⁴⁶ Vadinasi, darbdaviui (valstybę atstovaujančioms institucijoms ar įstaigoms) tenka pareiga įrodyti, kad tarnautojas žalą padarė savo kaltais veiksmais. Tiesa, viename ginče administracinis teismas yra išsakęs priešingą poziciją. Susiklosčiusioje situacijoje pareiškėjas iš esmės neginčija faktinių aplinkybių, kad paminėtas katerio apgadinimas buvo padarytas būtent jo budėjimo metu, taip pat neginčija, kad tuo metu būtent jis, atlikdamas savo pareigas, eksploatavo šį katerį. Esant tokioms aplinkybėms, kolegijos manymu, turi būti taikoma civilinės atsakomybės sąlygos – kaltės prezumpcija, nustatyta CK 6.248 straipsnyje (šio straipsnio nuostatos gali būti taikomos nagrinėjamoje situacijoje pagal ABTĮ 4 str. 6 d., nes nei Valstybės tarnybos įstatyme, nei DK nėra pateiktas kaltės, kaip sąlygos atlyginti materialiąją žalą, sampratos apibūdinimas). Tai reiškia, kad, paneigiant šią prezumpciją, įrodinėjimo našta perkelta

---

⁴⁴ Pavyzdžiui, žr.: Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. spalio 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-5-943/2007; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-662-1680-12.

⁴⁵ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė I*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 339.

⁴⁶ Pavyzdžiui žr.: Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-63-2899-11; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. kovo 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-343-143/2015.

žalą padariusiam valstybės tarnautojui.⁴⁷ Tokia teismų praktika kritikuotina. Pirmiausia, kaip jau buvo minėta, teismai valstybės tarnautojų materialinę atsakomybę laiko artimesnę darbo, o ne civilinei teisei. Tik nepakankant darbo teisės reguliavimo, spraga užpildoma civilinės teisės nuostatomis. Darbo teisėje nėra preziumuojama, kad darbuotojas padarė žalą. Šią aplinkybę tenka įrodyti darbdaviui. Taip pat nustačius tokį įrodinėjimo naštos perkėlimą, būtų nepagrįstai apsinkinta valstybės tarnautojo padėtis. Tarnautojas tam tikra prasme taip pat yra silpnesnė darbo teisės šalis, kadangi neturi reikiamų resursų, gal net kvalifikacijos, kad galėtų adekvačiai bylinėtis teisme jam perkėlus kaltės nuginčijimo pareigą. Tolesnėje LVAT praktikoje matoma, kad šios pozicijos nėra laikomasi. Kaltės įrodymo pareiga tenka institucijai ar įstaigai, kuri patyrė žalą.

CK 6.248 straipsnio 2 dalis numato, kad yra dvi kaltės formos – tyčia ir neatsargumas. Tyčia yra toks asmens elgesys, kai sąmoningai siekiama padaryti žalos ar sąmoningai leidžiama jai atsirasti. Neatsargumas atsiranda tuomet, kai asmuo atitinkamomis aplinkybėmis elgiasi nepakankamai apdairiai, rūpestingai, atidžiai, ir dėl to kyla žala. Lietuvoje vertinant ar asmuo kaltas ar ne *bonus pater familias* standartas nėra vienodas. Profesionalų atliekamos veikos vertinamos taikant griežtesnius atidumo, rūpestingumo ir apdairumo reikalavimus, todėl jų atsakomybė gali kilti net esant pačiai mažiausiai kaltės formai.⁴⁸ Valstybės tarnautojai užtikrina valstybės aparato funkcionavimą, saugą, atlieka itin svarbias funkcijas. Pastebėtina, kad nei VTĮ, nei DK nėra nustatyta tarnautojo kaltės forma, todėl galima teigti, kad valstybės tarnautojo materialinei atsakomybei kilti pakankama bet kuri kaltės forma - tyčia (tiesioginė ir netiesioginė) ar neatsargumas (didelis ir paprastas).⁴⁹ Darytina išvada, kad valstybės tarnautojai, dirbantys tokiose svarbiose įstaigose kaip policija, sienos apsaugos tarnyba ir pan., turi atsakyti, ne tik kai jų veika sukelia žalą ir jie sąmoningai siekė ar leido atsirasti žalai, bet ir tuomet, kai žala kilo dėl neatsargių tarnautojų veiksmų. LVAT ne kartą pažymėjo, kad įstaigos vadovams taip pat keliami aukštesni veiklos ir atsakomybės standartai. Tačiau tam, kad valstybės tarnautojui kiltų žala – būtina nustatyti pakankamą kaltės laipsnį. Nenustačius jo – negalima teigti, kad yra visos materialinės atsakomybės sąlygos ir negali kilti neigiami padariniai.

---

⁴⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. lapkričio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-1519-10.

⁴⁸ Gydytojams taikomi griežtesni rūpestingumo, atidumo, apdairumo standartai. Pavyzdžiui, žr.: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-408/2009.

⁴⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. vasario 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-38-662/2015.

Teismai formuoja taisyklę dėl kaltės laipsnio nepakankamumo. Atsakovas elgėsi pakankamai apdairiai ir rūpestingai, priimdamas įsakymą, nes jis buvo priimtas sprendžiant kompleksinį, vertinamojo pobūdžio klausimą, kurio sprendimui buvo reikšmingas visumos aplinkybių, nesuponavusių vienareikšmiškai aiškaus elgesio konkrečioje situacijoje varianto, įvertinimas. Nenustačius pakankamo atsakovo kaltės laipsnio negalima jam taikyti materialinės atsakomybės.⁵⁰ Kaip buvo minėta, kai atitinkamos teisės aktų nuostatos įtvirtina aiškia ir konkrečia, vienareikšmiškai suprantama elgesio taisyklę, valstybės tarnautojui pažeidus tokią nuostatą, konstatuotas jo veikos neteisėtumas savo ruožtu galėtų suponuoti ir išvadą apie jo kaltę. Tačiau kitaip vertintinos situacijos, kai valstybės tarnautojų, taip pat ir įstaigų vadovų funkcijos atliekamos srityse, kuriose sprendimai priimami atitinkamai institucijai (įstaigai) naudojantis diskrecijos teise. Tokiais atvejais itin reikšmingas yra įvertinimas, ar valstybės tarnautojo, kurio atitinkama veika pripažinta neteisėta, kaltės laipsnis yra pakankamas jo materialinei atsakomybei kilti, taigi vertinti, ar jis elgėsi pakankamai apdairiai, rūpestingai ir atidžiai. Kaltės laipsnio reikšmė akcentuojama ir bendrosios kompetencijos teismų jurisprudencijoje. Štai civilinėje byloje ieškovas (savivaldybė), būdamas ligoninės savininku, prašė priteisti iš jos direktoriaus žalą, patirtą dėl neteisėto ligoninės darbuotojos atleidimo ir su darbo santykiais susijusių išmokų jai išmokėjimo pagal teismo sprendimą, atlyginimą. Nagrinėjamu atveju žala ieškovui atsirado teismui pripažinus, kad atsakovas (ligoninės vadovas) taikė per griežtą drausminę nuobaudą darbuotojai, tačiau taip pat buvo nustatyta, kad atsakovas turėjo teisinį pagrindą skirti darbo tvarką pažeidusiai darbuotojai drausminę nuobaudą, bet skyrė griežtesnę, nei turėjo. Nors atsakovo netinkamai taikyta drausminė nuobauda sudarė pagrindą pripažinti ją neteisėta, tačiau tai neleidžia teigti, jog jis veikė prieš ligoninės interesus, ir teismas konstatavo, kad kaltės laipsnis yra per mažas, kad būtų prielaidos materialinei atsakomybei taikyti.⁵¹

Taigi, kaltė yra viena būtinųjų materialinės atsakomybės sąlygų. Užtenka nustatyti bet kokią kaltės formą ir tai sudarys pagrindą konstatuoti esant ir šią materialinės atsakomybės sąlygą. Kaltės laipsnis sudaro pagrindą nustatyti ir kitą materialinės atsakomybės sąlygą – neteisėtą veiką.

Priežastinis ryšys. Valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė atsiranda tik tada, jei yra priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos, kurią padarė valstybės tarnautojas, ir

---

⁵⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. vasario 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-38-662/2015.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-319/2012.

kilusios žalos. Svarbu atkreipti dėmesį, kad ne visi veiksmai, kuriuos atlieka subjektas, sukelia žalą, todėl ne visos veikos yra teisiškai reikšmingos. Lietuvoje pripažįstama, kad priežastinis ryšys gali būti tiesioginis, kai dėl teisinę pareigą pažeidusio asmens veiksmų žala atsiranda tiesiogiai. Jis gali būti ir netiesioginis, kai asmens veiksmais tiesiogiai nepadarytas neigiamas turtinis poveikis, bet sudarytos sąlygos žalai atsirasti. Toks priežastinis ryšys reiškia, kad neteisėti veiksmai (neveikimas) nelėmė, bet pakankamu laipsniu turėjo įtakos žalai atsirasti.⁵²

Valstybės tarnautojai yra atsakingi už įstaigai padarytą tiesioginę materialinę žalą ir tiesioginis priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos ir žalos atsiradimo yra viena iš materialinės atsakomybės sąlygų, todėl valstybės tarnautojas atsako už žalą, kuri yra tiesioginė neteisėtų veiksmų pasekmė.⁵³ Tam, kad būtų konstatuota darbuotojų materialinė atsakomybė, užtenka nustatyti ir netiesioginį priežastinį ryšį, kai tam tikri darbuotojo veiksmai ar neveikimas yra pakankama sąlyga žalai padaryti.⁵⁴ Darytina išvada, kad valstybės tarnautojai, kitaip nei darbuotojai, įstatymo leidėjo yra labiau apsaugoti. Tam, kad tuo įsitikinti, paanalizuotini keli teismų praktikos pavyzdžiai. Pareiškėjas pakrančių apsaugos rinktinė žalos atsiradimą kildina iš šių atsakovo veiksmų – atsakovas katerį „Boomeranger C605-011“ netinkamai eksploatavo ir dėl neatsargumo jį apgadino. Iš bylos medžiagos matyti, kad be bendro pobūdžio teiginių, kad atsakovas netinkamai eksploatavo katerį „Boomeranger C605-011“, nebuvo konkretizuota, kaip atsakovas savo veiksmais jį netinkamai eksploatavo, kokie taisyklių reikalavimai buvo pažeisti. Tam tikri statutinio valstybės tarnautojo padaryti pažeidimai, pildant laivo žurnalus, netinkamai tikrinant katerio būklę priimant pamainą ir pan., negali būti pripažinti kaip turintys priežastinį ryšį su žalos, atsiradusios dėl katerio apgadینimų, atsiradimu.⁵⁵ Taigi, priežastinis ryšys vienas būtinų materialinės atsakomybės atsiradimo elementų. Konstatavus, kad jo nėra, negalima taikyti materialinės atsakomybės. Štai byloje dėl neteisingo tarnybos stažo nustatymo, kurio pagrindu V. B. buvo mokamas didesnis procentinis priedas už tarnybos stažą, pareiškėjos kaltės nėra. Šį stažą nustatė ne pareiškėja. Pareiškėjos apskaičiuotas V. B. tarnybos stažas, atleidžiant pareiškėją iš

---

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-341/2012.

⁵³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. lapkričio 25 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-261-1531-10.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-47/2011.

⁵⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. birželio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-2120-11.

tarnybos, nėra priežastiniame ryšyje su atsiradusia žala.⁵⁶ Kaip matoma, praktikoje neretai kyla sunkumų, norint nustatyti, ar buvo priežastinis ryšys ar ne.

Nustatyti tiesioginį priežastinį ryšį reikia ne tik taikant VTĮ 32 straipsnio nuostatas, bet ir norint taikyti atgręžtinio reikalavimo teisę į valstybės tarnautoją pagal VTĮ 33 straipsnio 1 dalį. Tiesioginis priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos ir žalos atsiradimo yra viena iš materialinės atsakomybės sąlygų. Pagal minėtą normą asmuo atsako už žalą, kuri yra tiesioginė jo neteisėtų veiksmų pasekmė. Tokią taisyklę galima iliustruoti teismų praktikos pavyzdžiu LVAT 2010 m. lapkričio 25 d. sprendime administracinėje byloje Nr. A-261-1531-10. Bylos įrodymai patvirtina, kad pareiškėjas iš atsakovo prašo priteisti žalą, kurią sudaro Vilniaus apygardos administracinio teismo sprendimu priteistos teismo išlaidos iš Varėnos rinktinės, išnagrinėjus bylą pagal R. F. skundą dėl K. L. neteisėtos veikos vykdant pareigas, tai yra 860 Lt bylinėjimosi išlaidų ir 100 Lt žyminio mokesčio. Pareiškėjas šias išlaidas atlygino ir tuo patyrė žalą ir nurodo, kad šias išlaidas privalo atlyginti pareiškėjas. Tuo tarpu teismas pažymėjo, kad pareiškėjo nurodytos išlaidos nėra patirtos K. L. kaip neteisėtos veikos tiesioginio ryšio pasekmė. Šiuo atveju K. L. neteisėta veika vertintina tik kaip palanki sąlyga žalai atsirasti ir toks priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos ir žalos atsiradimo yra netiesioginis, kuriam esant, materialinė atsakomybė pagal VTĮ 32 straipsnio 1 dalį netaikytina. Todėl K. L. neprivalo atlyginti pareiškėjo kaip administracinio proceso šalies patirtų išlaidų.

Pasak šio darbo autorės, nustačius griežtus reikalavimus nustatyti priežastinį ryšį, kyla šio instituto taikymo problema. Kaip minėta, norint konstatuoti esant materialinę atsakomybę, būtina nustatyti visas sąlygas, tarp jų ir priežastinį ryšį. Nepagrįstai apsunkinus priežastinio ryšio įrodinėjimą, kyla grėsmė, kad materialinės atsakomybės taikymo institutas nebus taikomas ir bus nepasiekti šio instituto tikslai.

Taigi, daroma išvada, kad valstybės tarnautojų priežastinis ryšys turi būti tiesioginis. Verta pažymėti, kad tai pasunkina institucijos ar įstaigos galimybę įrodyti materialinę atsakomybę.

Žala - tai nukentėjusiojo turtinio ar kitokio intereso pažeidimas, t. y., nukentėjusiojo turtiniai ar kitokie praradimai, dėl kurių nukenčia jo turtinė padėtis arba padaromas neigiamas poveikis neturtiniams interesams (žmogaus sveikatai, gyvybei, garbei, orumui ir t. t.).⁵⁷ Konstitucinis teismas savo jurisprudencijoje yra pažymėjęs, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. Būtinumas

---

⁵⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. balandžio 10 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-10-359-03.

⁵⁷ MIKELĖNAS, V., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė I. Vilnius: *Justitia*, 2003, p. 341.

atlyginti materialinę ir moralinę žalą kyla iš Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies, kurioje aiškiai numatyta, kokia teisės akto forma turi būti reguliuojamas žalos atlyginimas.⁵⁸ Žalos atlyginimo būtinybės įforminimas pačiame aukščiausiam teisės akte parodo materialinės atsakomybės instituto svarbą.

Žala teismų praktikoje suprantama, kaip nukentėjusio asmens turtinio intereso pažeidimas, tai yra, jo turtiniai ar kitokie praradimai, dėl kurių nukenčia jo turtinė padėtis ar padaromas poveikis jo interesams (gyvybei, sveikatai, garbei, orumui ir t. t.)⁵⁹. VTĮ eksplicitiškai nenumatyta galimybė atlyginti neturtinę žalą, tačiau tai nereiškia, kad neturtinė žala nėra atlyginama visiškai. Remiantis Valstybės tarnybos įstatymo 5 straipsnio nuostata, kad darbo santykius ir socialines garantijas reglamentuojantys įstatymai bei kiti teisės aktai valstybės tarnautojams taikomi tiek, kiek jų statuso ir socialinių garantijų nereglamentuoja šis Įstatymas, taigi tokios žalos atlyginimo atveju taikomas DK 250 straipsnis. Minėtasis straipsnis yra blanketinė nuostata, nukreipianti į CK 6.250 straipsnį. Neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Pažymėtina tai, kad neturtinė žala savo pobūdžiu yra asmeninė žala, t. y., ji tiesiogiai susijusi su asmeniu, neatskiriama nuo jo asmenybės ir priklauso nuo jo paties išgyventų emocijų. Tačiau kaip ir kiekviena žala ji turi turtinę išraišką, kurios dydį konkrečiu atveju tenka įvertinti teismui. Būtent pagal tai, kas nukenčia, ar asmens ekonominiai interesai, ar asmens neturtiniai interesai, žala skirstoma į turtinę ir neturtinę.⁶⁰

Darbo santykiuose materialinės atsakomybės bylos, susijusios su darbuotojų gyvybės, sveikatos praradimo atvejais, yra dažnos. Tačiau bylų, susijusių su valstybės tarnautojams padarytos žalos nematerialinėms vertybėms, nėra. To priežastimi galima būtų laikyti tai, kad yra tokių valstybės tarnautojų, kaip policijos, muitinės, priešgaisrinės apsaugos pareigūnų, kurių darbas yra susijęs su pavojinga veikla, ir nors jiems ir yra suteikiamos apsaugos priemonės, sąlygos, tačiau jie vis tiek dirba darbą, kuriame yra daug rizikingų faktorių ir jų neįmanoma visiškai pašalinti. Statutiniams valstybės tarnautojams patyrus sveikatos sužalojimą ir žuvus tarnybos metu VTS (40 straipsnis) numato papildomas garantijas. Svarbu nustatyti, kad nelaimė atsirado atliekant tarnybines pareigas ir kad jų atlikimas susijęs su padidėjusiu pavojumi ar padidėjusia rizika pareigūno gyvybei ar sveikatai. Tokiais atvejais jo šeimos nariams per vienus metus nuo

---

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas "Dėl valstybės tarnybos".

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartyje 2003 m. lapkričio 5 d. civilinėje byloje 3K-3-1054.

⁶⁰ VERIKAS, A., *Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimo sveikata. Jurisprudencija*, 2006, Nr. 11(89), p. 63.

asmens mirties lygiomis dalimis išmokama jo 120 mėnesių vidutinio darbo užmokesčio dydžio vienkartinė kompensacija. Tokia kompensacija mokama neatsižvelgiant į tai, ar asmenys, turintys teisę į ją, gavo kitas draudimo išmokas. Valstybė taip pat pasirūpina žuvusiojo laidojimo išlaidomis. Dėl tarnybinių pareigų atlikimo sužalotas pareigūnas ar pareigūnas, kuriam buvo sutrikdyta sveikata, turi teisę gauti nuo 1 iki 60 mėnesių vidutinio darbo užmokesčio dydžio kompensaciją. Tai priklauso nuo netekto darbingumo dėl sužalojimo. Deja, pareigūnų kompensacijų mechanizmas turi ir savo trūkumų. Kartais valstybės tarnautojai susiduria su spaudimu ir patyrus lengvų sužalojimų dėl įvairių priežasčių pareigūnai grįžta į tarnybą anksčiau nei rekomenduoja gydytojai ir dėl to praranda teisę į kompensaciją.⁶¹ Nestatutinių valstybės tarnautojų patirtą žalą sveikatai atlyginama pagal Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą (4 straipsnį). VTĮ nėra numatyta jokių papildomų garantijų valstybės tarnautojams. VTĮ neįtvirtina ir galimybės tarnautojui reikalauti materialinės žalos atlyginimo iš valstybės, nors gali susiklostyti situacijų, kai dėl valstybės institucijų ar įstaigų neteisėtų veikų padaroma žala valstybės tarnautojams. Tikėtina, kad taip gali nutikti dėl tarnautojo neveikimo. Dėl mažo valstybės biudžeto tarnautojams nėra sudarytos tinkamos darbo sąlygos.⁶² Dėl to tarnautojai gali patirti sveikatos sutrikimų, netekti darbingumo. Kad būtų išvengta tokių situacijų, siūlytina papildyti VTĮ nuostatomis, kai darbdavys, t. y., valstybė, atsako už neturtinę žalą, padarytą ne tik statutiniams valstybės tarnautojams, bet ir suteikti papildomą teisinę apsaugą ir vienai didžiausių valstybės tarnautojų grupei – karjeros valstybės tarnautojams. Tokiu būdu bus sudarytos tinkamos sąlygos užtikrinti šių tarnautojų socialinę apsaugą.

Pažymėtina, kad VTĮ 32 straipsnio 1 dalis reglamentuoja tik tokias situacijas, kai padaroma tiesioginė materialinė žala. Netiesioginė žala – tai įvairios pajamos, kurias būtų gavęs darbdavys (valstybės ar savivaldybės institucija), jei nebūtų buvusi padaryta žala.⁶³ Darbo teisėje darbdavys gali reikalauti ir negautų pajamų, o valstybės tarnybos santykiuose nėra numatyta tokia galimybė. VTĮ nenumato galimybės reikalauti iš valstybės tarnautojo atlyginti netiesioginę žalą – negautas pajamas.⁶⁴ Tokią įstatymo

---

⁶¹ Nedarbingumo trukmė ir kompensacija, pareigūnui susižalojus [žiūrėta 2016 m. vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://v1.pareigunai.lt/index.php?page=naudingipatarimai&id=37>.

⁶² Paavyzdžiui žr.: Tarnautojams kurs geresnes darbo vietas [žiūrėta 2016 vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ve.lt/naujienos/klaipeda1/klaipeda/tarnautojams-kurs-geresnes-darbo-salygas-1337606/>; Ukmergėje gyvsidabriu apsinuodijusių žmonių istorijos kelia šurpą [žiūrėta 2016 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://lietuvsdiena.lrytas.lt/aktualijos/ukmergeje-gyvsidabriu-apsinuodijusiu-zmoniu-istorijos-kelia-siurpa.htm>.

⁶³ MACIJAUSKIENĖ, R., *Materialinės atsakomybės problemos darbo teisėje. Jurisprudencija*, 2002, Nr. 25 (17), p. 83.

⁶⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. vasario 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-38-662/2015.

poziciją galima pagrįsti tuo, kad valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos nėra siekiančios pelno, jos priklauso viešajam sektoriui, kurio paskirtis, priešingai nuo privataus, nėra pelno siekimas, todėl ir negali būti negautų pajamų, netiesioginės žalos. Praktikoje tai reiškia, kad gali būti atlyginti tik tie institucijos ar įstaigos patirti nuostoliai, kurių nebūtų buvę, jeigu valstybės tarnautojas nebūtų elgęsis neteisėtai.⁶⁵ Nustatant, ar buvo žala ar ne, vertinami visi valstybės tarnautojo veiksmai. Pavyzdžiui, nagrinėjamame ginče apelianė tvirtina, kad ji įsakymų projektus parengė, atsižvelgdama į kito valstybės tarnautojo pateiktus stažo paskaičiavimus. Tačiau, kaip matyti iš tarnybinio patikrinimo išvados, pareiškėjai siūlyta skirti tarnybinę nuobaudą ne už klaidingus stažo paskaičiavimus, o už netinkamai taikytas teisės aktų nuostatas rengiant įsakymų projektus. Tarnautoja iškeitinę kompensaciją nustatė neteisingai, nes atsižvelgė ne į pareigūno nepertraukiamą tarnybos laiką, bet į pareigūno vidaus tarnybos stažą. Kadangi šie dydžiai nėra tapatūs, tokia savo veika pareiškėja padarė tiesioginę materialinę žalą.⁶⁶

Tam, kad būtų teisingai nustatyta materialinė žala yra būtina pagrįsti institucijos ar įstaigos patirtą materialinę žalą. Tai akcentuojama ir teismų jurisprudencijoje. Pavyzdžiui, administracinėje byloje valstybės institucija patirtą žalą grindė tuo, jog valstybės tarnautojai buvo neteisingai išmokėta kompensacija už važiavimą į tarnybos vietą ir atgal. Vėliau nustatyta, jog valstybės tarnautoja tarnybiniame prašyme nurodė neteisingą gyvenamosios vietos adresą. Teismas pažymėjo, jog tokio pobūdžio kompensacijos yra galimos ir pagrįstos tikrai esant tokioms išlaidoms. Tam, kad taikytume atsakomybę, būtina nustatyti aplinkybę, ar minėtos važiavimo išlaidos buvo realiai patirtos, ir tik nenustačius šios aplinkybės, galima būtų konstatuoti, kad atsakovas išmokėjo nurodytą kompensaciją nepagrįstai, t. y., institucija ar įstaiga išmokėjusi tokią kompensaciją, patyrė tiesioginę materialinę žalą (nuostolius). Šioje byloje teismai padarė išvadą, jog pareiškėja - valstybės tarnautoja - realiai patyrė minėtas važiavimo išlaidas ir kad važiavimo išlaidų dydis nustatytas teisingai (pagal byloje nustatytas faktines aplinkybes, pareiškėja prašyme dėl kompensacijos nurodė neteisingą gyvenamojo namo numerį, tačiau tai faktiškai neturėjo jokios įtakos nuvažiuotų kilometrų per mėnesį nuo gyvenamosios vietos iki tarnybos vietos ir atgal sumai, nes namai yra toje pačioje vietoje).⁶⁷

Vykdamas kasdienes funkcijas pasitaiko atveju, kai tarnautojas laikydamasis visų teisės aktų, vykdydamas savo pareigas padaro žalos. Manytina, kad tokiu atveju iš

---

⁶⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. kovo 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-413-146/2015.

⁶⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. balandžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-662-1102-11.

⁶⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. spalio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-920-07.

tarnautojo reikalauti žalos atlyginimo nebūtų tikslinga ir ateityje valstybės tarnybą padarytų ne tokią patrauklią asmenims, ieškantiems darbo. Negalima teigti, kad tarnautojas padarė institucijai realios materialinės žalos, kai neįrodyta, kad tarnautojas siekė asmeninės naudos. Pavyzdžiui, administracinėje byloje buvo nustatyta, kad valstybės tarnautojas registruotų siuntų sąrašė nurodytą korespondenciją siuntė neturėdamas atsakingo asmens raštiško pavedimo, t. y., pažeisdamas institucijoje nustatytas procedūrinės taisyklės, tačiau institucija neįrodė, jog minėta korespondencija buvo siunčiama ne jos interesais. Nesant valstybės tarnautojo asmeninės naudos, negalima konstatuoti ir žalos fakto.⁶⁸

Nustatant žalos dydį pinigais yra vadovaujama objektyviuoju metodu. Remiantis DK 257 straipsnio 3 dalimi nustatant dydį turima atsižvelgti į turto vertę atskaičiavus jo nusidėvėjimą ir natūralų sumažėjimą, taip pat į turėtas išlaidas (tiesioginius nuostolius). Žalos dydis nustatomas pagal sunaikinto turto rinkos vertę, esančią turto sunaikinimo metu.⁶⁹ Materialinės atsakomybės tikslas – kiek įmanoma atkurti nukentėjusios šalies padėtį, sumažinti kilusius padarinius. Jei imtume turto rinkos kainą ir neatsižvelgtume į nusidėvėjimą, būtų pažeisti bendrieji sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principai. Susidarytų galimybė nukentėjusiai šaliai piktnaudžiauti susiklosčiusia situacija. Tokią poziciją palaiko ir teismų praktika, administracinėje byloje dėl žalos dydžio buvo pasisakyta, kad iš Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato Finansų skyriaus rašto dėl duomenų pateikimo matyti, kad radijo stoties „Motorola GP 240“ likutinė vertė buvo nustatyta 2007 m. lapkričio 16 d. Byloje nėra duomenų, kad radijo stoties „Motorola GP 240“ vertė jos praradimo metu būtų nustatyta anksčiau nei 2007 m. lapkričio 16 d., todėl ši data laikytina žalos paaiškėjimo diena.⁷⁰

Tam, kad materialinė atsakomybė užtikrintų kompensacinę funkciją, žalą reikia įvertinti, kiek įmanoma tiksliau. Esant tam tikroms aplinkybėms žala gali būti mažinama pagal DK 257 straipsnio 5 dalį atsižvelgus į aplinkybes, lėmusias žalos atsiradimą, taip pat į atsakovo turtinę padėtį, išskyrus atvejus, kai žala padaroma tyčia. G. D. teigimu, jo turtinė padėtis yra sunki, todėl, vadovaujantis šiomis DK nuostatomis, atlygintinos žalos dydis turėtų būti sumažintas. Tačiau G. D. nepateikė nei pirmosios instancijos teismui, nei apeliacinės instancijos teismui metinės gyventojų (šeimos) turto deklaracijos, kuri galėtų patvirtinti sunkią G. D. turtinę padėtį. Be to, G. D. pateikti dokumentai neatspindi jo

---

⁶⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gruodžio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-62-3689-11.

⁶⁹ BAGDANSKIS T., *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: Registrų centras, 2008, p. 198.

⁷⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. vasario 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-38-662/2015.

realios turtinės padėties. Teismas, atsižvelgęs į susiklosčiusią situaciją, pagrįstai nesumažino atlygintinos žalos dydžio.⁷¹

Taigi, apibendrinant pažymėtina, kad VTĮ neįtvirtinamas valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės apibrėžimas, tačiau pateikiama jos samprata. Materialinės atsakomybės sąlygos yra vieninga visuma. Nesant bent vienos iš jų, negalima taikyti šios atsakomybės. Aptariant teismų suformuluotas pozicijas, matoma, kad kiekviena iš šių sąlygų turi tam tikrus taikymo niuansus. Pirmoji aptariama sąlyga (pažeidimo metu, subjektai susiję valstybės tarnybos santykiais) buvo išspręsta pakeitus valstybės tarnybos sampratos koncepciją ir perėjus nuo plačiosios valstybės tarnybos sampratos prie siaurosios. Tuomet nebeliko teismų taikymo problemų. Nustatant, ar žalos atsiradimas, susijęs su valstybės tarnautojo veikla, svarbu nustatyti, ar veika buvo atlikta tarnybos (darbo metu). Negalima apsiriboti vien tik formaliomis darbo laiko ribomis, bet ir atsižvelgti į darbo laikui prilyginamus laikus. Verta paminėti, kad neteisėtos veikos ir kaltės nustatymui teismų praktika vystosi įdomia linkme, išskiriamos dvi situacijos: kai valstybės tarnautojas turi laikytis griežtai imperatyvių ir aiškių teisės aktų nuostatų ir kai jam suteikta tam tikra diskrecijos teisė. Nuo to priklauso ar galima viena kartu su kita konstatuoti neteisėtą veiką ir kaltę – konstatavus vieną, konstatuoti ir kitą. Tiesa, pasak šio darbo autorės, tokia teismų pozicija nėra visiškai teisinga. Nustatant priežastinį ryšį, kitaip nei darbuotojų materialinės atsakomybės atveju, reikia nustatyti visas aplinkybes ir įrodyti, kad jis buvo tiesioginis. Galiausiai nustatant žalą valstybės tarnyboje, VTĮ nereglamentuoja žalos, padarytos valstybės tarnautojui dėl institucijos ar įstaigos veikos. Statutinių valstybės tarnautojų patirtą sveikatos sužalojimą ar gyvybės atėmimą nustato specialūs įstatymai ir jiems suteikiamos papildomos garantijos. Tačiau kitai didelei daliai valstybės tarnautojų, karjeros valstybės tarnautojams, nėra suteikta jokių papildomų garantijų. Manytina, kad būtų tikslinga numatyti įstatyme atvejus kai už žalą yra atsakingas darbdavys (valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga).

---

⁷¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-432-11.

2. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ MATERIALINĖS ATSAKOMYBĖS RŪŠYS IR RIBOS

Padarius neteisėtą veiką ir kilus žalai atsiranda būtinybė ją atlyginti. Materialinės atsakomybės tikslas – atkurti buvusią padėtį, atlyginti patirtus nuostolius, netektis, praradimus. Saulius Šedbaras siūlo skirti tokias valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės rūšis: žala, padaryta atliekant vidaus administravimą; žala, padaryta atliekant viešąjį administravimą; žala, padaryta kolegialios institucijos; žala, atsiradusi dėl ikiteisminio tyrimo, prokuratūros ar teismo pareigūnų ar tarnautojų tyčinių veiksmų. Toks skirstymas grindžiamas tuo, kokioje administracinėje srityje arba kokio subjekto žala yra padaryta.⁷² Detaliau šiame darbe toks skirstymas nebus aptariamas, kadangi šio skirstymo atskiri aspektai buvo paliesti analizuojant valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės sąlygas, ribas ir žalos atlyginimo tvarką.

Tam tikrais atvejais pareikšti reikalavimai gali siekti dideles sumas, valstybės tarnautojui atlyginti susidariusius nuostolius gali tapti nepakeliama ilgalaikė našta. Siekiant apsaugoti valstybės tarnautoją nuo pernelyg didelės atsakomybės taikoma ribota valstybės tarnautojų atsakomybė. Ribotoji valstybės tarnautojų atsakomybė – tai prievolė atlyginti padarytą žalą, kurios dydis ribojamas tam tikru valstybės tarnautojo užmokesčiu. Tiesa, esant tam tikroms situacijoms (itin sunkus teisės aktų pažeidimas, pasirašyta visiškos materialinės atsakomybės sutartis ir pan.) galima reikalauti visiško žalos atlyginimo. Toks žalos skirstymas yra svarbus ir turi praktinę reikšmę. Detalesnės šios klasifikacijos taikymo sąlygos bus aptartos toliau.

2.1 Ribota valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė

Šioje darbo dalyje bus nagrinėjama kada valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė yra ribojama trijų, šešių ir devynių valstybės tarnautojo vidutinių darbo užmokesčių. Vidutinis darbo užmokestis – tai valstybės tarnautojo gautas užmokestis per paskutinius tris kalendorinius mėnesius, einančius prieš tą mėnesį, už kurį skaičiuojamas vidutinis darbo užmokestis.

---

⁷² ŠEDBARAS, S. Valstybės tarnautojų teisinė atsakomybė ir jos ribos. Valstybės tarnybos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje. Vilnius: Lietuvos Viešojo administravimo institutas, 2008, p. 164.

2.1.1 Atvejai, kuomet valstybės tarnautojas už padarytą žalą atlygina iki trijų vidutinių darbo užmokesčių

Nesant specialiųjų sąlygų, išvardintų VTĮ, ir visiškos materialinės atsakomybės, taikome bendrąsias DK nuostatas, kurios sako, kad darbuotojas turi atlyginti visą padarytą žalą, bet ne daugiau kaip jo trijų vidutinių mėnesinių darbo užmokesčio dydžio. Valstybės tarnybos įstatymo 32 straipsnio 2 dalyje numatytas žalos atlyginimo teisinis reguliavimas taikytinas tik tais atvejais, kai reikalaujama žalos atlyginimo iš specialiųjų subjektų – valstybės tarnautojų, padariusių žalą, jiems atliekant vidaus administravimo veiklą. Vidaus administravimas – administravimo veikla, kuria užtikrinamas valstybės ar vietos savivaldos konkrečios institucijos, įstaigos, tarnybos ar organizacijos funkcionavimas (struktūros tvarkymas, personalo valdymas, turimų materialinių-finansinių išteklių tvarkymas ir valdymas), kad ji galėtų tinkamai vykdyti priskirtus viešojo administravimo ar kitos valstybinės veiklos uždavinius.⁷³ Taigi Valstybės tarnybos įstatymo 32 straipsnio 2 dalis taikytina tik asmenims, kurių veikla užtikrinamas valstybės ar vietos savivaldos konkrečios institucijos, įstaigos, tarnybos ar organizacijos funkcionavimas.

Pareigūnas, atliekantis valstybės sienos apsaugos funkciją ir šiems tikslams naudojantis valstybės turtą, nėra asmuo, atliekantis vidaus administravimo veiklą. Tokių valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės teisinis pagrindas yra ne VTĮ 32 straipsnio 2 dalis, o 1 dalis. Be to, remiantis VTĮ 5 straipsniu tiek, kiek šios atsakomybės nereguliuoja VTS bei VTĮ, taikytinos DK normos. VTĮ 32 straipsnio 1 dalyje nenustatytos atlygintinos žalos ribos, todėl būtent šia apimtimi taikytinas DK, kurio 254 straipsnyje numatyta, jog darbuotojas privalo atlyginti visą padarytą žalą, bet ne daugiau kaip jo trijų vidutinių mėnesinių darbo užmokesčių dydžio, išskyrus atvejus, kai darbuotojas privalo atlyginti visą padarytą žalą. Analogiška situacija susiklostė ir kitoje byloje. Šiuo atveju materialinė žala atsirado dėl atsakovo vairuojamo pareiškėjui priklausančio automobilio apgadinimo, kuris buvo padarytas eismo įvykio metu. Čia tarnautojas taip pat neatlieka vidaus administravimo, jo padaryta veika nebuvo tyčinė, nėra kitų ribas didinančių sąlygų, t. y., nenustatyta DK 255 straipsnyje numatytų visiškos žalos atlyginimo atvejų. Taikydama DK 253 ir 254 straipsnių nuostatas kolegija konstatavo, kad nagrinėtinoje situacijoje atsakovui taikytinos DK 254 straipsnio nuostatos, pagal kurias jis privalo atlyginti visą padarytą žalą, bet ne daugiau kaip jo trijų

---

⁷³ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 2 straipsnio 2 dalis. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 13-308; 2000, Nr. 85-2566.

vidutinių mėnesinių darbo užmokesčių dydžio. Atsižvelgus į pažymą apie atsakovo darbo užmokestį buvo priteista 9 110, 07 Lt ($3\,036,69 \times 3 = 9\,110,07$).⁷⁴

Aptariant suformuotą poziciją, galima teigti, kad toks valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės ribų nustatymas yra grindžiamas tik VTĮ 5 straipsnyje numatyta įstatymo analogijos galimybe. Vis dėlto, šio darbo autorės nuomone, yra pasigendama papildomų argumentų, kurie leistų teigti, kad valstybės tarnautojui, nevykdančiam vidaus administravimo, yra taikomos mažesnės žalos atlyginimo ribos. Teismų suformuluota taisyklė teigia, kad vidaus administravimo veikla yra specifinė, ji skirta institucijos ir įstaigos funkcionavimui užtikrinti, todėl ir atsakomybė yra specifiškesnė. Tokiu būdu sukuriama situacija, kai dirbantis net pačiose žemiausiose pareigose ir atliekantis vidaus administravimą, asmuo kelia didesnę pavojų valstybės ar savivaldybės institucijai nei atlikdamas kitas funkcijas. Tokia įstatymo nuostata nėra visiškai pagrįsta, ją reiktų tikslinti nustatant didesnes ribas vidaus administravimą atliekantiems asmenims, kurie, pavyzdžiui, turi savo žinioje kitus valstybės tarnautojus (skyrių vadovams, direktoriams ir pan.).

Taigi vienas iš priteistinos žalos atlyginimo dydžių yra trys vidutiniai mėnesiniai darbo užmokesčiai. Ši suma priteistina remiantis darbo teisės normomis ir tik nesant kitų papildomų sąlygų, kai galima priteisti didesnę žalos atlyginimo sumą.

2.1.2 Atvejai, kuomet valstybės tarnautojas už padarytą žalą atlygina iki šešių vidutinių darbo užmokesčių

Civilinėje teisėje galioja visiško žalos atlyginimo principas. Asmuo, padaręs žalą, privalo atlyginti visus nuostolius, išskyrus atvejus, kai įstatymai ar sutartys numato, kad kaltininkas turi atlyginti tik tam tikrą dalį.⁷⁵ Valstybės tarnybą reglamentuojančiuose teisės aktuose numatyta priešinga taisyklė. Valstybės tarnautojas turi atlyginti visą valstybės ir savivaldybės institucijai ir įstaigai padarytą materialinę žalą, jeigu ją padarė atlikdamas vidaus administravimo veiklą, tačiau žalos dydis negali viršyti 6 vidutinių valstybės tarnautojo darbo užmokesčių. Vidaus administravimas yra valstybės tarnautojo veikla, kuria užtikrinamas viešojo administravimo subjekto savarankiškas

---

⁷⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. balandžio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-576/2010.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (su pakeitimais ir papildymais) 6.251 straipsnio 1 dalis. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

funkcionavimas (struktūros tvarkymas, dokumentų, personalo, turimų materialinių ir finansinių išteklių valdymas), kad jis galėtų atlikti viešąjį administravimą.⁷⁶

Akivaizdu, kad VTĮ 32 straipsnio 2 dalyje numatytas žalos atlyginimo teisinis reguliavimas taikytinas tik tais atvejais, kai reikalaujama žalos atlyginimo iš specialių subjektų – valstybės tarnautojų, padariusių žalą jiems atliekant vidaus administravimo veiklą. Pateiktina keletas pavyzdžių, kuomet valstybės tarnautojai nelaikomi atliekantys vidaus administravimą ir jiems taikoma minėtojo straipsnio 2 dalis. Pareigūnai, atliekantys valstybės sienos apsaugos funkciją ir šiems tikslams naudojantys valstybės turtą, nėra asmenys, atliekantys vidaus administravimo veiklą, kaip tai apibrėžiama Administracinių bylų teisenos įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje, todėl tokių statutinių valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės teisinis pagrindas yra ne VTĮ 32 straipsnio 2 dalis, o to paties straipsnio 1 dalis.⁷⁷ Esant suformuotai praktikai panašiose bylose pirmosios instancijos teismas šioje byloje privalėjo ja remtis ir netaikyti šioje byloje žalos atlyginimo pagrindo, numatyto VTĮ 32 straipsnio 2 dalyje, nes atsakovas, vykdęs tarnybą Šalčininkų pasienio kontrolės punkte, kaip ir minėtoje LVAT nutartyje, nebuvo asmeniu, atliekančiu vidaus administravimo veiklą, todėl tarnautojas ir neatsako dėl žalos atlyginimo šiuo VTĮ nustatytu pagrindu. Policijos pareigūnai, kurių funkcijos nėra susijusios su vidaus administravimu, taip pat atsako pagal minėto straipsnio antrąją dalį. O štai įstaigos vadovas, neteisėtai atleidęs valstybės tarnautoją, gali būti traukiamas materialinės atsakomybės. Toks jo sprendimas gali būti vertintinas kaip vidaus administravimo veikla. Nustačius visas materialinės atsakomybės sąlygas jis atlygins žalą pagal VTĮ 32 straipsnio 2 dalies nuostatą.

Kitoje byloje teismas pripažino, kad Dzūkijos nacionalinio parko direkcijos direktoriaus pavaduotojo pareigybės yra priskirtina prie vykdančių vidaus administravimą. Šios pareigybės paskirtis yra vadovauti Dzūkijos nacionalinio parko direkcijos bendrųjų reikalų, kraštotvarkos skyrių darbui, organizuoti bei vykdyti parko ir direkcijos nuostatuose nustatytą inspekcinę, rekreacinę, kraštotvarkinę bei ūkinę veiklą pagal metinę direkcijos veiklos programą. Taigi, atsižvelgęs į tai, teismas direktoriaus pavaduotojo pareigybę vertintino kaip asmens, atliekančio vidaus administravimo veiklą. Tokiai teismo pozicijai pritartina tik iš dalies. Tačiau kaip matoma iš bylos aplinkybių atsakovas yra kaltinamas tuo, kad būdamas direktoriaus pavaduotoju, be Dzūkijos nacionalinio parko direkcijos žinios ir sutikimo atliko Dzūkijos nacionalinio parko

---

⁷⁶ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo (su pakeitimais ir papildymais) 2 straipsnio 3 punktas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 60-1945; 2006, Nr. 77-2975.

⁷⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. kovo 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-415-35-07.

patikėjimo teise valdomo pastato priestato dalies nuardymą bei palėpėje įrengtų gyvenamųjų patalpų sunaikinimą, tuo padarydamas Dzūkijos nacionaliniam parkui turtinę žalą. T. y. atsakovas A. L. kaltinamas tuo, kad neturėdamas jokio įgaliojimo savavališkai ardė gyvenamąjį namą. Pavaduotojas gynėsi, kad veiksmus atliko siekdamas pašalinti Dzūkijos nacionalinio parko direkcijos jo vadovavimo metu įvykdytos savavališkos statybos padarinius, todėl jo veiksmai vertintini kaip vidaus administravimo veikla, o jo materialinė atsakomybė neturi viršyti 6 vidutinių darbo užmokesčių. Galiausiai teismas nustatė, kad A.L. vidutinis darbo užmokestis sudarė 3 311,01 Lt, (atskaičius mokesčius – 2 598,04 Lt), jo veiksmis padarytos žalos dydis yra 13 354,89 Lt. Kadangi atlygintinos žalos dydis neviršija 6 vidutinių darbo užmokesčių, atsakovas privalo atlyginti visą savo veiksmis Dzūkijos nacionalinio parko direkcijai padarytą turtinę žalą 13 354,89 Lt.⁷⁸ Darytina išvada, kad teismas galiausiai pritarė pavaduotojo pozicijai ir priskyrė nagrinėtiną situaciją kaip patenkančią į vidaus administravimo veiklą. Vis dėlto, pasak šio darbo autorės, pasigendama daugiau argumentų, kodėl tokia atsakovo veikla buvo vertinama kaip vidaus administravimas. Kaip matoma, atsakovas ardė gyvenamąjį namą, byloje nėra duomenų, kad jis ardė patalpas, reikalingas administracijai ar būtinas kaip nors kitaip užtikrinti Dzūkijos nacionalinio parko direkcijai užtikrinant viešojo administravimo funkcijas. Kyla klausimas, ar vien tai, kad pareigybės aprašyme nustatytos funkcijos, kurios suponuoja subjekto galimybę atlikti vidaus administravimą, leidžia teigti, kad visos jo atliekamos veikos yra vidaus administravimas. Tokiose situacijose teismui siūlytina papildomai motyvuoti kodėl viena ar kita veika priskirtina vidaus administravimui, neapsiribojant bendro pobūdžio teiginiais. Priešingu atveju kyla grėsmė, kad ir veikos, visiškai nesusijusios su vidaus administravimu, bus jam priskirtos ir nebus tinkamai pritaikytos žalos atlyginimo ribos.

Vidaus administravimas yra pagalbinė veikla, skirta užtikrinti viešosios institucijos ar įstaigos tinkamą veiklą. LVAT yra išaiškinęs, kad viešojo administravimo subjekto struktūros tvarkymas – tai vidaus administravimo veiklos forma, kuria ne tik užtikrinamas viešojo administravimo subjekto savarankiškas funkcionavimas, bet ir jam priskirtų viešojo administravimo funkcijų įgyvendinimas. Kiekvienas viešojo administravimo subjektas, sprenddamas įstatymų leidėjo pavestus uždavinius, turi diskrecijos teisę, nepažeisdamas imperatyvių teisės aktų reikalavimų, veikti ir tokiu būdu, kad tie uždaviniai būtų įgyvendinti laiku ir tinkamai, laikantis efektyvumo, objektyvumo bei kitų

---

⁷⁸ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2011 m. rugsėjo 22 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. Iv-3225-331/2011.

viešojo administravimo principų.⁷⁹ Tokia teisė yra įtvirtinta VTĮ 31¹ straipsnyje, kuris reglamentuoja atvejus, kai tarnautojas priima sprendimą neleisti valstybės tarnautojui dirbti kito darbo arba sprendimą leisti valstybės tarnautojui dirbti kitą darbą. Ši įstatymo nuostata atitinka vidaus administravimo sampratą, kadangi:

1. Šią veiklą vykdo viešojo administravimo subjektai – institucija ar įstaiga priima sprendimą leisti ar neleisti dirbti kitą darbą;
2. Tokia veikla, t. y. sprendimu leisti ar neleisti dirbti kitą darbą, užtikrinamas viešojo administravimo subjekto savarankiškas funkcionavimas – kiekvienu konkrečiu atveju sprendžiama ar suteikus teisę dirbti kitą darbą nesumažės tarnautojo našumas institucijoje ar įstaigoje, ar bus suderinamas valstybės tarnautojo naujo darbo ir institucijos ar įstaigos interesai;
3. Tokios veiklos tikslas yra tinkamai atlikti viešąjį administravimą – institucija ar įstaiga tokiu sprendimu siekia efektyviai atlikti savo vykdomą veiklą.

Taigi, VTĮ 31¹ straipsnyje įtvirtinta atsakomybė už vidaus administravimo veiklą. Šiame straipsnyje numatyta kita žalos atlyginimo riba (devyni vidutiniai valstybės tarnautojo darbo užmokesčiai). Manytina, kad tokia riba yra pasirinkta ne dėl tokio sprendimo ypatingo pavojingumo, o todėl, kad neteisingai įvertinus situaciją ir priėmus tokį sprendimą vienas valstybės tarnautojas padaro žalą kitam valstybės tarnautojui. Vadinasi, čia įtvirtinta regreso teisė į valstybės tarnautoją, todėl riba, kuria jis atsako ir yra didesnė. Detaliau apie atgręžtinio reikalavimo VTĮ 31¹ straipsnio prasme bus aptariama sekančiame poskyryje.

Apibendrinus teisinio reguliavimo dėl valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės aiškinimo taisyklių teismų praktikos pavyzdžius darytina tokia išvada, kad, siekiant valstybės tarnautoją patraukti materialinėn atsakomybėn, būtina išsiaiškinti, kokia VTĮ 32 straipsnio dalis taikytina, nes tai leidžia nustatyti valstybės tarnautojo materialinės atsakomybės dydį.

2.1.3 Atvejai, kuomet valstybės tarnautojas už padarytą žalą atlygina iki devynių vidutinių darbo užmokesčių

Valstybės tarnautojų skaičius yra didelis ir natūralu, kad atlikdami savo funkcijas tarnautojai padaro žalą. Valstybės tarnautojas, padaręs žalą, ne visada privalo pats tiesiogiai atsakyti už padarytą žalą. Įstatymuose numatyti atvejai, kai pirmiausia žalą turi atlyginti institucija ar įstaiga, o pastarajai atlyginus žalą, ji įgytų atgręžtinio reikalavimo

---

⁷⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. kovo 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-520-275-13.

teisę į valstybės tarnautoją. CK 6.271 straipsnis reglamentuoja atsakomybę už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų. Jame numatyta, kad žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto nepaisydama konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. Žalą, atsiradusią dėl savivaldybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti savivaldybė iš savivaldybės biudžeto nepaisydama savo darbuotojų. Terminas „valdžios institucija“ reiškia bet kokį viešosios atsakomybės subjektą (valstybės ar savivaldybės instituciją, pareigūną, valstybės tarnautoją ar kitokį šių institucijų darbuotoją ir t. t.), taip pat privatų asmenį, atliekantį valdžios funkcijas. Sąvoka „aktas“ reiškia bet kokį valdžios institucijos ar jos darbuotojų veiksmą (veikimą, neveikimą), kuris daro tiesioginę įtaką asmenų teisėms, laisvėms ir interesams (valstybės ir savivaldybės institucijų priimti teisės ar individualūs aktai, administraciniai aktai, fiziniai aktai ir t. t., išskyrus teismo nuosprendžius, sprendimus ir nutartis). CK 6.272 straipsnio 4 dalis reglamentuoja specialių subjektų atsakomybę. Jeigu žala atsirado dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuratūros ar teismo pareigūnų ar teisėjų tyčinių veiksmų, tai valstybė, atlyginusi žalą, įgyja atgręžtinio reikalavimo teisę iš atitinkamų pareigūnų įstatymų nustatyta tvarka išieškoti įstatymų nustatyto dydžio sumas. Šios teisės normos nustato sąlygas reikalauti žalos iš valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos. Įstaiga, atlyginusi padarytą žalą, įgyja regreso teisę į žalą padariusį tarnautoją. Tokia teisė detalizuota Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje. Minėta nuostata įtvirtina, kad valstybė, atlyginusi dėl ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuratūros ar teismo pareigūno, teisėjo tyčinių veiksmų ar išleistų aktų, kitų valdžios institucijų pareigūnų, valstybės tarnautojų ar kitų darbuotojų kaltų veiksmų (aktų) atsiradusią žalą, įgyja regreso (atgręžtinio reikalavimo) teisę. Tai įgyvendinama teismo tvarka išieškant iš šių asmenų tiek, kiek ji sumokėjo, bet ne daugiau kaip 9 vidutinius jų darbo užmokesčius, nebent kiti įstatymai nenustato kitaip. Įstatyme įtvirtinta regreso teisė atsiranda, tik kai yra nustatoma teisėsaugos ar teismo valstybės tarnautojų tyčia. Nustačius, kad žala atsirado dėl neatsargumo, valstybė regreso teisės neįgyja. Remiantis CK 6.272 straipsnio 4 dalies nuostatas ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuratūros ar teismo pareigūnų tyčia nepreziumuojama, todėl žalos reikalaujantis asmuo, remdamasis šia teisės norma, privalo įrodyti tyčinius veiksmus.⁸⁰ Toks įstatymų normos interpretavimas apsaugo valstybės tarnautojus. Ikiteisminio tyrimo darbuotojai turi vykdyti ypatingas funkcijas, jie užtikrina,

---

⁸⁰ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2011 m. rugsėjo 22 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. Iv-3225-331/2011.

kad greitai, išsamiai būtų atskleista nusikalstama veika ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas.⁸¹ Todėl jie, kaip ypatinga asmenų grupė, turi išskirtinį žalos atlyginimo mechanizmą.

Valstybės tarnautojai yra specifiniai atsakomybės subjektai. Valstybei nekilus pareigos atlyginti žalą, nebus galima reikalauti žalos iš valstybės tarnautojo. Tik nustačius visus atsakomybės elementus valstybės ar savivaldybės institucijai pirmiausia turėtų panaikinti neteisėtą aktą, neteisėtus valstybės tarnautojo veikos padarinius, atlikti veiksmus, kurių tarnautojas neatliko, nors privalėjo atlikti. Valstybei ištaisius susiklosčiusią padėtį ji turėtų nustatyti konkretų tarnautoją, dėl kurio veikos kilo žala. Tam, kad būtų objektyviai ištirtos visos aplinkybės, nustatytas tinkamas subjektas, institucija pradeda tarnybinį tyrimą. Tada atlyginus patirtą žalą valstybė įgytų regresio teisę į tarnautoją, sukėlusį teisės pažeidimą.⁸² Regreso teisė priskirtina prie materialinės atsakomybės, kadangi valstybės institucija ar įstaiga patiria realią žalą, kurią galima įvertinti pinigais, t. y., už valstybės tarnautojo veiksmus ji sumoka tam tikrą pinigų sumą trečiajam asmeniui. Bendras teisinis pagrindas, reikalauti sumokėti padarytą žalą iš valstybės tarnautojo, įtvirtintas CK 6.280 ir VTĮ 31¹, 33 straipsniuose ir Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje. Visi minėti įstatymai yra aktualūs taikant regresio teisę į valstybės tarnautoją. Nagrinėjant šį institutą verta atkreipti dėmesį, kad VTĮ 33 straipsnio 2 dalis ir Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies nuostatos iš esmės įtvirtina tą pačią taisyklę. Abiem atvejais valstybės įgyja regresio teisę į žalą padariusįjį neviršijant jo 9 vidutinių darbo užmokesčių. Tiesa, Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo įstatymas yra papildomų nuostatų, kurios nustato, kas nutinka asmeniui, kuris melagingai pranešė apie žalos atsiradimą, numatoma, kur sumokamos lėšos, kas atstovauja valstybę atsiradus žalai. Anot šio darbo autorės, ikiteisminio tyrimo ir teismo pareigūnai taip pat yra valstybės tarnautojai, jų materialinė atsakomybė yra reglamentuota VTĮ, todėl toks dvigubas teisinis reguliavimas gali būti vertinamas iš dalies neigiamai. Kyla klausimas kuri teisės norma yra bendroji, o kuri specialioji. Daryti išvada, kad Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo įstatyme neturėtų būti dar vienos normos dėl regresio teisės į valstybės tarnautojus. Tiesa, tokį įtvirtintą teisinį reguliavimą galima

⁸¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1 straipsnio 1 dalis. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341.

⁸² Valstybės tarnybos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos rekomendacija „Dėl valstybės tarnautojų materialinę atsakomybę reglamentuojančių teisės aktų nuostatų taikymo“. Vilnius, 2012-12-27, p. 9. Prieiga per internetą: <http://www.vtd.lt/index.php?142428373>.

pateisinti siekiu apsaugoti ikiteisminio tyrimo ir teismo pareigūnus, ir pabrėžti jų apsaugos svarbą. Palyginus šias dvi įstatymo nuostatas taip pat siūlytina patikslinti VTI įstatymą ir įtvirtinti teisinį reglamentavimą kuris numato, kad išieškotos lėšos išieškomos į institucijos ar įstaigos, atlyginusios žalą, biudžetą. Anot šio darbo autorės, nėra būtina numatyti kas atstovauja instituciją ar įstaigą teisme, kadangi tai yra numatyta Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) ir kitų procesines normas reglamentuojančių įstatymų nuostatose.

Materialinė atsakomybė atlieka kompensacinę, prevencinę ir auklėjamąją funkcijas. Nesuteikus galimybės valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai reikalauti žalos atlyginimo iš kalto asmens, būtų pažeistas teisingumo principas ir valstybės, kaip darbdavio, interesas. Be to, teisinis reguliavimas, užuot atgrasęs nuo neteisėtų veikų darymo, skatintų daryti priešingas teisei veikas. Sutinkamai su teismų praktika taip pat pabrėžtina, kad valstybės tarnautojas, atlikęs neteisėtus veiksmus, jų padarinius perkeltų mokesčių mokėtojams. Todėl tai, kad žalą nukentėjusiam padarė institucija ar įstaiga veikdama per savo tarnautojus ar darbuotojus nėra pagrindas valstybės tarnautojo atleidimui nuo atsakomybės. Pavyzdžiui, administracinėje byloje susiklostė situacija, kai valstybės tarnautojas dėl neatsargumo sužalojo kartu su juo važiuosį pareigūną. Šiam pareigūnui išmokėta 16 466,40 Lt (12 mėnesių darbo užmokesčio dydžio) kompensaciją už sužalojimą, patirtą einant tarnybines pareigas. Taigi trečiajam suinteresuotam asmeniui G. B. atsakovo padaryta žala buvo kompensuota iš valstybės biudžeto lėšų alternatyviu žalos kompensavimo būdu. Teismų jurisprudencijoje pažymėtina, kad draudžiant policijos pareigūnus valstybės lėšomis visam tarnybos laikotarpiui ir išmokant jiems įstatymu nustatyto dydžio kompensacijas už tarnybos metu ar dėl tarnybos patirtus sveikatos sužalojimus, atliekama svarbi socialinė funkcija, nes suteikiamos efektyvios socialinės garantijos ir prielaidos pareigūnams tinkamai vykdyti savo pareigas, kurios garantuotų visuomenei itin svarbių policijos uždavinių įgyvendinimą. Tokiu būdu pareigūnui suteikiama materialinė garantija jo sveikatos sužalojimo atveju, nes būtent tokių asmenų tinkama sveikata padeda įgyvendinti jiems pavestas pareigas. Taigi dėl tarnybos nukentėjusiems policijos darbuotojams iš valstybės lėšų mokamų kompensacijų sistema laikytina valstybinio socialinio draudimo rūšimi, nes policijos įstaigos tam tikra prasme vykdo socialinio draudimo įstaigų funkciją. Dėl to pagal analogiją taip pat galima reikalauti žalos atlyginimo iš kalto tarnautojo. Tiesa, šioje byloje teisėjų kolegija rėmėsi 2007 metų LAT praktika ir kaip žalos atlyginimo pagrindą nurodė CK normas. Pati byla

teisme buvo nagrinėta 2009 metais.⁸³ Šio darbo autorės nuomone, dabar susiklosčius tokiai situacijai, teismas remtųsi VTĮ 33 straipsniu ir tik nepakakus ten esančio reglamentavimo, būtų taikomas civilinės kodekso nuostatos. Tokia išvada darytina dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, bylos, kuriose vienas valstybės tarnautojas padaro žalą kitam valstybės tarnautojui tarnybos metu ir nėra kitų aplinkybių, priskirtino administracinių teismų kompetencijai. Antra, pareigūnų materialinė atsakomybė nėra reglamentuota VTS, nepakakus statuto normų reikia remtis analogiškus santykius įtvirtinančiu teisės aktu – VTĮ. Jame yra specialios normos, skirtos regreso teisei. Galiausiai, tokia išvada darytina ir iš pačios LVAT praktikos. LVAT pateiktame praktikos, nagrinėjant bylas dėl tarnybinių ginčų, apibendrinime ši byla yra priskiriama prie atvejų, susijusios su regreso išieškojimu.⁸⁴

CK 6.280 straipsnio 1 dalis numato, kad atlyginęs kito asmens padarytą žalą asmuo turi į padariusį žalą asmenį regreso (atgręžtinio reikalavimo) teisę tokio dydžio, kiek sumokėjo žalos atlyginimo, jeigu įstatymai nenustato kitokio dydžio, o pagal šio straipsnio 2 dalį, atlyginęs kelių asmenų bendrai padarytą žalą, asmuo turi teisę iš kiekvieno reikalauti jų išmokėto žalos atlyginimo dalies, proporcingos jų kaltei.⁸⁵ Jei žalą atlygino valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga nukentėjusiam, jis netenka teisės reikalauti žalos atlyginimo iš už žalą atsakingo asmens. Visas nukentėjusio teises įgyja kompensaciją išmokėjusi įstaiga (CK 6.113 str.). Tokia taisyklė įtvirtinta ir VTĮ 33 straipsnyje. Minėto straipsnio 1 dalis sako, kad žala, atsiradusi dėl valstybės ir savivaldybės institucijos ir įstaigos neteisėtų veiksmų, atlyginama CK nustatyta tvarka, o pagal šio straipsnio 2 dalį, valstybės tarnautojo padarytą žalą atlyginusi valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga turi regreso teisę reikalauti iš žalą padariusio valstybės tarnautojo žalos atlyginimo.

Tam, kad būtų geriau suprantama, kaip funkcionuoja žalos atlyginimo mechanizmas, pateiktini tokie teismų praktikos pavyzdžiai. Pirmasis pažymėtinas teismų praktikos pavyzdys susiklostė kai Palangos miesto savivaldybės administracija reiškė reikalavimą priteisti iš atsakovo 855,45 Lt žalą. Teismai nustatė, kad valstybės tarnautojas, neturėdamas atitinkamo savivaldybės administracijos direktoriaus įgaliojimo, aptariamam laikotarpiu neturėjo teisės sudaryti sutarčių dėl judriojo telefono ryšio paslaugų pirkimo. Savo ruožtu, neturėjimas teisės be minėto įgaliojimo sudaryti sutarčių, lemia, jog

---

⁸³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. lapkričio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-662-1297-09.

⁸⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. spalio 23 d. aprobuotas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas dėl tarnybinių ginčų, apibendrinimas (II dalis).

⁸⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. kovo 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-403-220-07.

be tokio įgaliojimo atsakovas neturėjo teisės ir sudarytų sutarčių keisti ar jas nutraukti. Seniūno veiksmai pakeičiant sutartį, pasirašytą su UAB „Bitė Lietuva“, iš neterminuotos į terminuotą bei ją nutraukiant, neturint tuo reikalu atitinkamo savivaldybės administracijos direktoriaus įgaliojimo, laikytini neteisėtais. Byloje duomenų, patvirtinančių tą aplinkybę, kad atsakovui dėl minėtos sutarties pakeitimo bei jos nutraukimo buvo išduotas savivaldybės administracijos direktoriaus įgaliojimas, nėra. Iš bylos taip pat matyti, kad dėl šių veiksmų – sutarties pakeitimo į terminuotą ir vėlesnio jos nutraukimo, minėtų sutarčių kontrahentui – UAB „Bitė Lietuva“ – atsirado teisė reikalauti iš pareiškėjo nuostolių atlyginimo. Teismas padarė išvadą, kad yra įrodyta, jog atsakovui, vykdant vidaus administravimo funkcijas, dėl jo kaltės buvo atlikti neteisėti veiksmai, kurie lėmė žalos (855,45 Lt) pareiškėjui atsiradimą, o pastarajam 2012 m. rugsėjo 6 d. ją atlyginus, atsirado ir teisė regreso tvarka ją išieškoti iš atsakovo VTĮ 33 straipsnio 2 dalyje nustatytais sąlygomis ir tvarka. Šis teismo motyvas gana netikėtas, kadangi teisme nagrinėta situacija pagal VTĮ 33 straipsnį ir taikant šią teisės normą nėra būtina nustatyti ar tarnautojas atlieka vidaus administravimo veiklą ar ne. Teismas taip pat pabrėžia, kad iš atsakovo reikalaujama suma neviršija atsakovo 6 vidutinių valstybės tarnautojo darbo užmokesčių, kas atitinka VTĮ 33 straipsnio 2 dalyje nustatytą sąlygą.⁸⁶ Kaip minėta, VTĮ 33 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad reikalaujama suma neturi viršyti 9 vidutinių tarnautojo darbo užmokesčių, o 32 straipsnio 2 dalyje numatyta galimybė iš tarnautojo reikalauti atlyginti žalą iki 6 vidutinių daro užmokesčių. Priteistina suma (855,45 Lt) yra sąlyginai nedidelė, todėl tai, kad teismas motyvuojamoje dalyje nurodė netinkamą žalos atlyginimo ribą, nedaro esminės klaidos. Tačiau darytina išvada, kad teismai taikydami materialinės atsakomybės institutą daro teisės taikymo klaidų ir vertėtų skirti daugiau dėmesio išgryninant materialinės atsakomybės taikymą nustatant ribas.

Kitas teismų praktikos pavyzdys parodo, kad regreso teisė į valstybės tarnautoją gali kilti dėl įvairios žalos padarymo. Šiuo atveju pareiga atlyginti žalą kilo valstybės tarnautojui, padariusiam žalą gamtai. Pareiškėja skunde nurodė, kad Kauno apygardos administracinio teismo sprendime buvo konstatuota, kad Alytaus rajono savivaldybės Miroslavo seniūnas J. J. leidimą kirsti, genėti ar pertvarkyti saugotinus želdinius, augančius ne miško žemėje, išdavė neteisėtai. Seniūnas neturėjo įgaliojimų leidimui išduoti, be to, leidimas neatitiko teisės aktų reikalavimų. Todėl pagal VTĮ 33 straipsnio 2 dalį valstybės tarnautojo padarytą žalą atlyginusi valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga turi regreso teisę reikalauti iš žalą padariusio valstybės tarnautojo tokio dydžio

---

⁸⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. sausio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-131-14.

žalos atlyginimo, kiek ji sumokėjo, bet ne daugiau kaip 9 vidutinių valstybės tarnautojo darbo užmokesčių. Žalos atlyginimas išieškomas iš valstybės tarnautojo darbo užmokesčio ir negali viršyti 20 procentų valstybės tarnautojui priklausančio per mėnesį mokėti darbo užmokesčio. Miroslavo seniūnas J. J. savo veiksmais padarė neteisėtą veiklą, iš kurios atsirado žala. Atsakovo paskutinių 9 mėnesių vidutinis mėnesio darbo užmokestis – 2660,90 Lt, kuri patvirtina pažyma apie Miroslavo seniūno J. J. darbo užmokestį. Iš byloje esančių ir neginčijamų įrodymų visumos teismas konstatuoja, kad regreso tvarka prašoma iš atsakovo priteisti suma (7964,50 Lt) neviršija J. J. 9 vidutinių darbo užmokesčių.⁸⁷ Analizuojant šią nutartį verta pažymėti, kad VTĮ 33 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad nustačius, jog valstybės tarnautojas padarė žalą sunkiausia kaltės forma valstybė turi teisę iš tarnautojo prisiteisti tokio dydžio žalą, kiek ji sumokėjo už jo padarytas veikas. Tačiau šios nuostatos iki 2010 metų nebuvo, todėl tuo metu regreso teisė galėjo būti užtikrinta vien darant išskaitas iš tarnautojo darbo užmokesčio, ribojant tokią galimybę devyniais vidutiniais tarnautojo darbo užmokesčiais. Įsigaliojus dabartinei redakcijai ir nustačius, kad tarnautojas turi atlyginti visą žalą ir gera šalių valia nėra sutariama dėl žalos atlyginimo, yra galimybė išieškoti žalos atlyginimą CPK numatyta tvarka.⁸⁸ Vadinasi, jei tokia situacija būtų susiklosčius esant dabartiniam reglamentavimui, būtų pagrindas seniūno veiksmus kvalifikuoti kaip tyčinius ir reikalauti visiško žalos atlyginimo.

Dar viena VTĮ naujovė atsirado nuo 2006 metų liepos mėn. VTĮ buvo papildytas 31¹ straipsniu, kuriame numatyta, kad valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga turi atlyginti valstybės tarnautojui neteisėtu sprendimu neleisti (arba leisti) valstybės tarnautojui dirbti kito darbo pagal darbo sutartį padarytą žalą. Šio straipsnio 2 dalyje sakoma, kad atlyginusi kilusią žalą institucija ar įstaiga turi regreso teisę reikalauti iš žalą padariusio, sprendimą priėmusio asmens tokio dydžio žalos atlyginimo, kiek ji sumokėjo, bet ne daugiau kaip 9 vidutinių jo darbo užmokesčių. Kaip matoma, šio straipsnio 2 dalyje iš esmės yra atkartojama VTĮ 33 straipsnio 2 dalies nuostata dėl regreso teisės. Šio darbo autorės nuomone, būtų galima svarstyti galimybę ar VTĮ 31¹ straipsnį galima vertinti kaip *lex specialis* 33 straipsnio taikymo prasme. Galima manyti, kad padaugėjo susiklosčiusių situacijų, kai buvo piktnaudžiaujama galimybe leisti ar atsisakyti leisti

---

⁸⁷ Kauno apygardos administracinio teismo 2009 m. gegužės 12 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-497-423/2009.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 29, 30, 33 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 63-3090; Valstybės tarnybos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos rekomendacija „Dėl valstybės tarnautojų materialinę atsakomybę reglamentuojančių teisės aktų nuostatų taikymo“. Vilnius: 2012-12-27, p. 14. Prieiga per internetą: <http://www.vtd.lt/index.php?142428373>.

valstybės tarnautojui dirbti kitą darbą. Detalesnės informacijos, ar vertėtų šį straipsnį priskirti prie materialinės atsakomybės, nėra. Valstybės tarnautojai, kurių teisė dirbti kitą darbą buvo pažeista kreipiasi į teismą, tačiau jų reikalavimai apsiriboja leidimu dirbti darbą ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimu.⁸⁹ Darytina išvada, kad VTĮ 31¹ straipsnio taikymas nėra populiarus. Tokią situaciją galima vertinti kaip ydingą, kadangi kyla abejonių ar valstybės tarnautojai turi reikiamų žinių dėl galimybės reikalauti žalos atlyginimo, ir ar toks atskiras atsakomybės išskyrimas yra reikalingas.

Regreso teisė – tai atlyginusio žalą asmens teisė reikalauti to, ką yra sumokėjęs iš žalą padariusiojo. Žala gali kilti dėl kelių valstybės tarnautojų kaltės, todėl atlyginti kilusius nuostolius privalo visi kartu. Pagal 6.279 straipsnio 1 dalį bendrai padarę žalą asmenys nukentėjusiam asmeniui atsako solidariai, o pagal šio straipsnio 4 dalį, jeigu žala galėjo atsirasti dėl kelių asmenų skirtingų veiksmų ir šie asmenys yra atsakingi už žalos atlyginimą, tačiau nustatoma, kad iš tikrųjų žala atsirado tik dėl vieno iš tų asmenų veiksmų, tai visi asmenys atsako kartu, išskyrus atvejus, kai kiti asmenys įrodo, kad žala negalėjo būti įvykio (veiksmų), už kurį jie yra atsakingi, rezultatas.

Valstybės ar savivaldybės institucijose susiklosto situacijos, kai kolegialios institucijos sprendimu yra padaroma žala. Tokiu atveju kolegialios valstybės ar savivaldybės institucijos vadovas ir nariai privalo solidariai atlyginti kilusią žalą. Tiesa, nuo prievolės atlyginti žalą atleidžiami tie asmenys, kurie balsavo prieš tokį sprendimą arba nedalyvavo posėdyje jį priimant ir per septynias dienas po to, kai sužinojo ar turėjo sužinoti apie tokį sprendimą, įteikė institucijos vadovui rašytinį pareiškimą. Kolegialios valstybės ar savivaldybės institucijos vadovo ir nario atsistatydinimas ar atšaukimas iš pareigų neatleidžia jų nuo padarytos dėl jų kaltės žalos atlyginimo.

Materialinės atsakomybės taikymas apima ir regreso teisę. Tam, kad galėtume taikyti šią teisę pirmiausia privalu žalą atlyginti trečiajam asmeniui, o po to nustatyti visas sąlygas, būtinias kilti materialinei atsakomybei. Pagrindinius materialinės atsakomybės taikymo aspektus numato VTĮ 33 straipsnis. Nepakankant jame įtvirtintų nuostatų naudojamosi CK normomis.

2.2 Visiška valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė

Visiška materialinė atsakomybė suprantama, kaip valstybės tarnautojų žalos atlyginimas, neribojamas dydžiu. Valstybės tarnautojas turi atlyginti tokią žalą, kokią jis sukėlė savo

---

⁸⁹ Pavyzdžiui, žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. sausio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-182-11; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. vasario 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-62-309-11.

neteisėtais veiksmais. Įstatymuose yra numatyti tam tikri atvejai, kada tarnautojas privalo atlyginti visą padarytą žalą. Atliekant valstybės tarnautojo funkciją yra neišvengiama galimybė atsirasti žalai. Tam, kad būtų galima apsaugoti institucijos ar įstaigos interesus, su valstybės tarnautojais sudaromos visiškos materialinės atsakomybės sutartys. VTĮ nereglamentuoja atvejų, kada valstybės tarnautojai privalo atlyginti visą žalą ir visiškos materialinės atsakomybės sutarčių sudarymo su valstybės tarnautojais. Todėl remiantis VTĮ 5 straipsniu, kuriame sakoma, kad darbo santykius ir socialines garantijas reglamentuojantys įstatymai bei kiti teisės aktai valstybės tarnautojams taikomi tiek, kiek jų statuso ir socialinių garantijų nereglamentuoja VTĮ, tokiais atvejais taikomos DK 255 ir 256 straipsnių nuostatos. Šioje darbo dalyje aptariami atvejai, kuomet valstybės tarnautojas privalo atlyginti visą padarytą žalą.

2.2.1 Visos valstybės tarnautojo padarytos žalos atlyginimas, esant sudarytai visiškos materialinės atsakomybės sutarčiai

Pirmiausia, visą žalą privalo atlyginti valstybės tarnautojas, su kuriuo sudaryta visiškos materialinės atsakomybės sutartis. Tiesa, LVAT yra pavartojęs ir terminą „pilnutinės materialinės atsakomybės sutartis“, tai galima vertinti kaip sinonimą.⁹⁰

Iš DK 256 straipsnio 1 dalies galima išskirti tokius kriterijus, kuriuos turi atitikti visiškos materialinės atsakomybės sutartis:

1. Darbuotojų darbas turi būti tiesiogiai susijęs su materialinių vertybių saugojimu, priėmimu, išdavimu, pardavimu, pirkimu, gabenimu ir dėl priemonių, perduotų darbuotojui naudotis darbe;
2. Materialinės vertybės darbuotojams turi būti perduodamos;
3. Sutartis sudaroma raštu;
4. Sutartyje nustatomos šalies (darbdavio ir darbuotojų) teisės ir įsipareigojimai.

Be to, LAT yra išaiškinęs, jog nereikia išvardinti konkrečių materialinių vertybių visiškos materialinės atsakomybės sutartyje. Esant materialinių vertybių judėjimui, to praktiškai užfiksuoti aptariamoje sutartyje gali būti net neįmanoma. Darbuotojo įsipareigojimas darbdaviui visiškai materialiai atsakyti gali būti išreikštas apibendrintai, svarbu, kad iš sutarties teksto darbuotojas aiškiai suprastų, už ką jis yra materialiai

---

⁹⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. lapkričio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-1999-13.

atsakingas.⁹¹ Nedetalus saugomų vertybių išvardinimas sutartyje neleidžia darbuotojui tiksliai žinoti, koks turtas jam patikėtas. Taip darbuotojo atsakomybės ribos išplečiamos neadekvačiai. Taip pat labai svarbu, kad įvyktų atitinkamų materialinių vertybių perdavimas darbuotojui, prisiimančiam atsakomybę už jų apsaugą.⁹² Šiuo atveju pažymėtinas toks teismų praktikos pavyzdys. Autoįvykio metu buvo apgadintas patruliui perduotas eksploatuoti tarnybos tikslais automobilis. Pareigūnas teigia, kad reikalavimas atlyginti materialinę žalą yra neteisėtas, nes 2007 m. vasario 21 d. visiškos materialinės atsakomybės sutartyje nėra numatytas įsipareigojimas apgadintą jam perduotą automobilį remontuoti savo lėšomis ar atlyginti remonto išlaidas, ir toks reikalavimas yra nepagrįstas. Kauno apygardos administracinis teismas savo sprendime pažymėjo, kad nors minėtoje sutartyje nėra nurodyta konkretus įsipareigojimas suremontuoti savo lėšomis ar atlyginti remonto išlaidas asmeniui, autoįvykio metu apgadinusiam jam perduotą eksploatuoti tarnybos tikslais automobilį, tačiau minėtos sutarties 3 punkte įtvirtinta bendra nuostata, apimanti ir minėtą įsipareigojimą, jog darbuotojas, kuriam patikėtas materialinių vertybių saugojimas, privalo garantuoti šių materialinių vertybių saugumą, o šioms materialinėms vertybėms kaltais veiksmais padarytą žalą privalo atlyginti įstatymų nustatyta tvarka. Šiuo atveju padaryta žala yra automobilio atkuriamojo remonto vertė, kuri gali būti atlyginama suremontuojant automobilį savo lėšomis arba atlyginant atsakovo turėtas remonto išlaidas pinigais.⁹³ Iš šio sprendimo matoma, kad ne tik kad nereikia detaliai nurodyti konkrečių vertybių, už kurias atsako tarnautojas, bet taip pat ir nebūtina nurodyti, koku būdu – natūra ar pinigais – bus atlyginta kilusi žala. Jei tai nenurodyta sutartyje, šalys gali vėlesniu tarpusavio susitarimu išspręsti šį klausimą.

Toliau detaliau nagrinėtina situacija, kuri teisme buvo spręsta kelis kartus. Pirmasis teismo sprendimas priimtas 2008 metų vasario 22 dieną. Antrą kartą buvo priimta nutartis (2008 metų gruodžio 18 dieną). Galiausiai J. U. bandė atnaujinti procesą, tačiau 2009 m. lapkričio 6 d. priimta nutartis ir atsisakyta tenkinti pareiškėjo reikalavimus. Iš šių duomenų darytina išvada, kad bylinėjimasis truko beveik metus. Reikia pripažinti, kad tokiu būdu nėra efektyviai užtikrinamas žalos atlyginimo mechanizmas. Siūlytina įtraukti papildomus elementus, tam, kad būtų išvengta piktnaudžiavimo ir efektyvinti patį žalos išieškojimo procesą.

---

⁹¹ Pavyzdžiui, žr.: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-358/2013; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-350/2014.

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 21 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje UAB „Mitnija“ v. V. J., bylos Nr. 3K-3-595/2012.

⁹³ Kauno apygardos administracinio teismo 2008 m. birželio 9 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-347-422/2008.

Nagrinėtinoje situacijoje pareiškėjas dirbo Justiniškių policijos nuovoje tyrėju. Su juo buvo sudaryta individualios visiškos materialinės atsakomybės sutartis. Šios sutarties antrasis punktas įpareigojo pareiškėją rūpestingai prižiūrėti jam perduotas materialines vertybes, imtis priemonių nuostoliams išvengti, laiku pranešti administracijai apie visas aplinkybes, gresiančias jam patikėtų materialinių vertybių saugumui, tvarkyti jam patikėtų materialinių vertybių apskaitą, visiškai atlyginti žalą, atsiradusią dėl jo kaltės. Tyrėjas J. U. 2007-11-05 pastebėjo, kad dingio radijo stotis „Motorola GP 240“ ir apie tai informavo savo tiesioginį viršininką. DK 255 straipsnio 3 punktas nustato, kad esant sudarytai visiškos materialinės atsakomybės sutarčiai, darbuotojas (valstybės tarnautojas) turi atlyginti visą padarytą žalą. Teismas pažymėjo, kad darbuotojų materialinės atsakomybės paskirtis yra užtikrinti darbdavio galimos materialinės žalos atlyginimą. Materialinės atsakomybės sutartimi siekiama apginti visų pirma darbdavio interesus. Teismas atmetė kaip nepagrįstus pareiškėjo argumentus, kad su juo sudaryta visiškos materialinės atsakomybės sutartis neatitinka reikalavimų ir yra neteisėta, nes minėtos sutartys gali būti sudaromos tik su darbuotojais, kurių darbas tiesiogiai susijęs su materialinių vertybių saugojimu, priėmimu, išdavimu, pirkimu, gabenimu, nes tokia sutartis gali būti sudaryta ir dėl priemonių, perduotų darbuotojui naudotis darbe. Argumentas, kad pareiškėjo darbovietėje nėra sudaryta kolektyvinė sutartis, kurioje nurodyti konkretūs darbai ir sąrašas pareigų, susijusių su materialinių vertybių saugojimu, taip pat negali būti vertinama kaip pagrindas konstatuoti sutarties ydingumą.⁹⁴ Tokiai teismo pozicijai pritartina. Bendrosios kompetencijos teismai savo praktikoje taip pat nuosekliai laikosi pozicijos, kad tais atvejais, kai darbovietėje nėra sudarytos kolektyvinės sutarties arba joje tokių konkrečių darbų ar pareigų sąrašas nenurodytas, tačiau yra sudaryta visiškos materialinės atsakomybės sutartis, tokia sutartis turėtų būti taikoma. Ginčo atveju konstatavus, kad (darbuotojo) darbo pobūdis atitinka DK 256 straipsnį ir visiškos materialinės atsakomybės ribos (sąlygos) yra aiškiai įtvirtintos ginčo šalių sudarytoje visiškos materialinės atsakomybės sutartyje, darytina išvada, jog vien tik kolektyvinės sutarties buvimas ar nebuvimas neturi nulemti asmens, dirbančio su jam darbdavio patikėtomis materialinėmis vertybėmis, atsakomybės apimties. Visiškos materialinės atsakomybės sutarčių sudarymo galimybė nustatyta DK 256 straipsnio 1 dalyje, todėl nepagrįstu laikytinas argumentas, kad visiškos materialinės atsakomybės sutartis, įtraukta į darbo sutartį, pablogina darbuotojo padėtį, palyginti su ta, kurią nustato galiojantys teisės aktai (DK 94 straipsnio 2 dalis). DK 95 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad

---

⁹⁴ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2008 m. vasario 22 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-2507-244/2008.

šalių susitarimu gali būti sulygstama ir dėl kitų darbo sutarties sąlygų, jeigu darbo įstatymai, kiti norminiai teisės aktai ar kolektyvinė sutartis nedraudžia jas nustatyti. Taigi darbdavys ir darbuotojas sudarydami darbo sutartį gali sulygti dėl materialinės atsakomybės.⁹⁵

Toliau pareiškėjas J. U. kreipėsi apeliaciniu skundu ir prašė panaikinti Vilniaus apygardos administracinio teismo sprendimą. LVAT pažymėjo, kad jei Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato įsakymu pareiškėjas nebūtų paskirtas materialiai atsakingu už Justiniškių policijos nuovados turtą, pareiškėjui nebūtų tekę kilusi visiška materialinė atsakomybė. Vykdydamas šį įsakymą, pareiškėjas 2005 m. lapkričio 15 d. pasirašytinai gavo 4 radijo stotis (tarp jų ir dingusią radijo stotį „Motorolla GP 240“), tačiau pareiškėjas visiškai nesirūpino jam patikėto turto priežiūra. Radijo stotys saugomos seife, tačiau seifo raktas buvo laikomas visiems nuovados pareigūnams žinomoje vietoje. Radijo stočių išdavimas ir gražinimas nebuvo kontroliuojamas ir registruojamas. Pareigūnai radijo stotimis naudojami savo nuožiūra. Teisėjų kolegija konstatavo, kad pareiškėjas suvokė, kad pasirašo visišką materialinės atsakomybės sutartį, tačiau aplaidžiai atliko jam pavestus įsipareigojimus. Dėl to galima konstatuoti, kad J. U. yra kaltas dėl atsiradusios žalos. Pirmosios instancijos teismas priėjo prie teisingos išvados, kad pareiškėjo ginčijamo įsakymo 1 punktas yra teisėtas ir pagrįstas. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad su pareiškėju sudaryta sutartis nevisiškai atitinka DK 256 straipsnio 1 dalies reikalavimus, nes pareiškėjo darbas nėra tiesiogiai susijęs su materialinių vertybių saugojimu, priemonių išdavimu, pardavimu, pirkimu ar gabenimu. Dingusi radijo stotis buvo skirta naudotis tarnybos metu, tačiau šia radijo stotimi naudojosi visi nuovados tyrėjai, ne tik pareiškėjas. Teismų praktikoje pabrėžiamas reikalingumas sudaryti tinkamas sąlygas, kad darbuotojas galėtų atlikti savo funkcijas. Tokių sąlygų nesudarymas yra pagrindas mažinti priteistinos sumos dydį.⁹⁶ LVAT taip pat byloje tarsi pateikė gaires, kaip šioje situacijoje galėjo pasielgti darbdavys. Teismas pažymėjo, kad visiškos materialinės atsakomybės sutartis pagal DK 256 straipsnio 2 dalies nuostatas galėjo būti sudaryta ne tik su vienu pareiškėju, bet su ir su kitais valstybės tarnautojais, kurie naudojami radijo stotimis. Pareiškėjas negali nurodyti nei kada, nei kokiomis aplinkybėmis radijo stotis dingo. Todėl teisėjų kolegija konstatuoja, kad pareiškėjas aplaidžiai atliko jam pavestus įsipareigojimus ir dėl to yra kaltas dėl atsiradusios žalos. Žala yra konstatuota 2007 m. gruodžio 14 d. tarnybinio patikrinimo išvada, jos dydis

---

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-350/2014.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-359/2013.

neginčijamas ir neviršija pareiškėjo vidutinio darbo užmokesčio.⁹⁷ J. U. kreipėsi į LVAT su prašymu atnaujinti procesą, tačiau LVAT nusprendė pareiškėjo prašymo netenkinti, kadangi nėra esminio materialinės teisės normų pažeidimo.⁹⁸

Net nustačius, kad valstybės tarnautojas turi atlyginti visą materialinę žalą, jos dydis gali būti mažinamas remiantis DK 257 straipsnio 5 dalimi. Verta paanalizuoti teismo sprendimą, kuriame pasisakyta dėl galimo žalos sumažinimo, atsižvelgiant į aplinkybes, lėmusias žalos atsiradimą. Teismas pažymėjo, kad sudarydamas visiškos materialinės atsakomybės sutartį dėl ginčo automobilio saugojimo, Kauno rajono policijos komisariatas nepasirūpino tinkamomis sąlygomis, kad žalos būtų išvengta ar ji ženkliai sumažėtų. Pažymėtina, jog tarnybinis automobilis yra dvejų metų senumo, todėl teismas pripažįsta pagrįstais pareiškėjo atstovo argumentus, jog automobilį buvo tikslinga apdrausti KASKO draudimu, siekiant apsisaugoti nuo žalos atsiradimo. Šios nustatytos aplinkybės sudarytų pagrindą sumažinti žalos atlyginimo dydį DK 257 straipsnio 5 dalies pagrindu.⁹⁹ Pasak šio darbo autorės, tokia teismų pozicija nėra visiškai teisinga. KASKO draudimas savaime nepašalina tos aplinkybės, kad žalą sukėlė atsakingas valstybės tarnautojas. Taip pat šis draudimas yra kaip papildoma apsaugos priemonė. Valstybės ar savivaldybės institucijos, samdydamos valstybės tarnautojus, organizuoja konkursus, griežtai atrenka tinkamus kandidatus pagal kvalifikaciją, todėl papildomų apsaugos priemonių taikymas neturėtų būti privalomas. Be to, automobilis turėjo būti draustas privalomuoju draudimu, kuris yra pakankama priemonė užtikrinanti automobilio apsaugą.

Taigi, institucija ar įstaiga taip pat gali sudaryti visiškos materialinės atsakomybės sutartį su valstybės tarnautojais. VTĮ nėra straipsnio, numatančio tokią galimybę, todėl taikomos DK nuostatos. Administraciniai teismai atsižvelgia į sąlygas, numatytas DK ir bendrosios kompetencijos teismų jurisprudencijoje. Vis dėlto, administracinių teismų praktikoje ne visada remiamasi visais materialinės atsakomybės sąlygų nustatymais, kuriuos išskiria bendrosios kompetencijos teismai. Apžvelgiant praktiką kaip matoma pasigesta to, kad būtų aiškinamasi ar valstybės tarnautojas turėjo galimybes užtikrinti ja perduotų vertybių apsaugą. Be to, tai, kad valstybės tarnautojams taikomos DK ir bendrosios kompetencijos teismų nuostatos, tarsi leidžia sumažinti šios atsakomybės specifiškumą. Vis dėlto, juk valstybės tarnautojai yra ypatingi subjektai ir jiems taikoma

---

⁹⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. gruodžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-39-2038-08.

⁹⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. lapkričio 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P-662-188-09.

⁹⁹ Kauno apygardos administracinio teismo 2008 m. birželio 9 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-347-422/2008.

atsakomybė turi specifiką palyginus su darbuotojų atsakomybe. Visiškos materialinės atsakomybės sutartys turėtų tai atspindėti.

2.2.2 Kiti visos valstybės tarnautojų padarytos žalos atlyginimo atvejai

Kaip minėta, valstybės tarnautojo visišką materialinę žalą atlyginimas nustatomas pagal DK 255 straipsnį. Be visišką materialinės atsakomybės sutarties išskiriami tokie visos žalos atlyginimo atvejai:

Pirma, kaltės forma gali būti reikšminga materialinės atsakomybės ribų aspektu. Nustačius valstybės tarnautojo tyčią, tai suponuoja galimybę reikalauti iš jo atlyginti visą dėl jo neteisėtų kaltų veiksmų kilusią tiesioginę žalą, neribojant jos atitinkamais jo vidutinių darbo užmokesčių dydžiais.

Antra, žala padaryta jo nusikalstama veika, kuri yra konstatuota Baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka.

Trečia, žala padaryta prarandant įrankius, drabužius, apsaugos priemones, perduotas darbuotojui naudotis darbe, taip pat prarandant medžiagas, pusgaminius ar gaminius gamybos procese. Tokia situacija susiklostė jau nagrinėtoje nutartyje, kada buvo sugadinta radijo stotis „Motorola MTP 850“, kuri buvo perduota Pagėgių rinktinės vyresniajam pasieniečiui. Šiuo atveju valstybės tarnautojas turėtų atlyginti visą padarytą žalą. Tiesa, tokio klausimo teismai nenagrinėjo, kadangi priteistina suma buvo mažesnė už tarnautojo darbo užmokestį (vidutinis darbo užmokestis 2 037,37 Lt, o priteistina suma 1 995,35 Lt).¹⁰⁰ Vis dėlto, teismo motyvai turėtų neapsiriboti vien formaliu žalos nustatymu, bet orientuotis į teisingą argumentaciją. Ypač aukščiausios instancijos teismai turi skirti didelį dėmesį teisingam teisės normų taikymui, kadangi jų išaiškinimais vadovaujasi didelis skaičius žemesnės instancijos teismų.

Ketvirta, žala padaryta kitokiu būdu ar kitokiam turtui, kai už ją visiška materialinė atsakomybė nustatyta specialiuose įstatymuose.

Penkta, žala padaryta neblaivaus arba apsvaigusio nuo narkotinių ar toksinių medžiagų darbuotojo. LVAT administracinėje byloje priteisė visą padarytą žalą atlyginimą (129 081 Lt) iš valstybės tarnautojo, kuris padarė žalą būdamas neblaivus. Byloje nustatyta, kad ugniagesys gelbėtojas G. D., būdamas neblaivus (0,83 promilių girtumas), tarnybos metu vykdamas į gaisrą tarnybiniu automobiliu RENAULT Kerax nepasirinko saugaus greičio ir, keisdamas važiavimo kryptį, nesuvaldė automobilio, kuris

---

¹⁰⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugsėjo 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-1198-13.

atsitrenkė į šaligatvio kraštą ir į kelio ženklą. Eismo įvykio metu buvo apgadintas Alytaus apskrities priešgaisrinei gelbėjimo valdybai priklausantis automobilis RENAULT Kerax. Dėl to Alytaus apskrities priešgaisrinė gelbėjimo valdyba patyrė 129 081 Lt materialinę žalą. Byloje iš esmės nėra ginčo dėl šių aplinkybių. VTĮ 32 straipsnio 1 dalyje nenustatytos atlygintinos žalos ribos, todėl šiuo atveju taikytinas DK 254 straipsnis, kuriame numatyta, kad darbuotojas privalo atlyginti visą padarytą žalą, bet ne daugiau kaip jo trijų vidutinių mėnesinių darbo užmokesčių dydžio, išskyrus atvejus, nustatytus šio kodekso 255 straipsnyje. Pagal šio straipsnio 1 dalies 6 punktą, darbuotojas privalo atlyginti visą žalą, jei ji padaryta neblaivaus arba apsvaigusio nuo narkotinių ar toksinių medžiagų darbuotojo. Byloje yra įrodyta, kad materialinę žalą G. D. padarė būdamas neblaivus. Kaip jau buvo minėta, jam buvo nustatytas 0,83 promilių girtumas. Taigi teismai padarė pagrįstą išvadą, kad G. D. turi atlyginti visą žalą. Atkreiptinas dėmesys, kad toks valstybės tarnautojo elgesys taip pat yra pagrindas konstatuoti šiurkštų pažeidimą (VTĮ 29 straipsnio 6 dalies 7 punktas). Vadinasi tarnautojui kils ne tik materialinė atsakomybė, bet jis taip pat gali būti atleistas iš pareigų.

Šešta, tai nustatyta kolektyvinėje sutartyje. Teisė į kolektyvines derybas yra viena pagrindinių teisių tiek privačiame, tiek viešame sektoriuje. Tokių sąlygų įtraukimas į kolektyvinę sutartį negali būti nuginčytas kaip nustatantis bloginančias sąlygas, jei jos nėra akivaizdžiai prieštaraujančios teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principams.¹⁰² Tiesa, reikia pripažinti, kad ši teisės norma nėra dažnai taikoma. Lietuvoje populiareesnės individualios materialinės atsakomybės sutartys, tačiau esant tam tikrai darbų specifikai, dažnai atsirandant žalai, galima nuostatą dėl visiškos materialinės atsakomybės numatyti kolektyvinėje sutartyje. Manytina, kad tokiu būdu įstatymų leidėjas bando padaryti socialinės partnerystės institutą patrauklesnį darbdaviui.

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, kad bendrai valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė yra ribota trimis, šešiais ir devyniais vidutiniais darbo užmokesčiais ir, tik nustačius išimtis, iš tarnautojo galima pareikalauti visiško žalos atlyginimo. Dabartiniame reguliavime įstatymų leidėjas sušvelnina valstybės tarnautojų materialinę atsakomybę įtvirtindamas papildomas žalos atlyginimo ribas. Vis dėlto, valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė turi papildomas, didesnes ribas palyginus su darbuotojų atsakomybe. Dėl to galima teigti, kad valstybės tarnautojų atsakomybė tam tikrais atvejais yra griežtesnė nei numatytoji DK. Valstybės tarnautojų atsakomybės ribos, atvejai kuomet tarnautojų žalos atlyginimas neribojamas, yra reglamentuotos ir VTĮ ir DK. Toks atskirų ribų nustatymas skirtinguose teisės aktuose kritikuotinas. Tokiu būdu atsiranda

---

¹⁰² BAGDANSKIS T., *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: Registrų centras, 2008, p. 164.

painiavos taikant šį institutą. Be to, teismai, taikydami materialinę atsakomybę reglamentuotą VTĮ 32 straipsnyje, ją painioja su regreso teise, numatyta VTĮ 33 straipsnyje. Darytina išvada, kad tiek įstatymų leidėjui, tiek teismams derėtų nustatyti papildomas gaires, kurios leistų susidaryti vieningą sistemą dėl šio instituto taikymo. Visiškos žalos atlyginimo aiškinimas remiantis DK normomis leidžia išskirti tam tikrus elementus, būtinus nustatant kiek žalos turi atlyginti tarnautojas. Vis dėlto, tokios bylos yra teisingos administraciniam teismui. Nors teisėjai ir yra teisės taikymo profesionalai, tačiau, kaip matyti, kartais ne visada atsižvelgiama į bendrosios kompetencijos teismų praktiką. Be to, valstybės tarnautojai, kaip specifiniai subjektai, turi turėti ir specifinius visiškos materialinės atsakomybės sutarties ypatumus.

3. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ MATERIALINĖS ŽALOS ATLYGINIMO TVARKA

Valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė paveikia platų subjektų ratą, todėl neišvengiamai susikerta priešingi šalių interesai, kyla konfliktai. Valstybės tarnautojas, sukėlęs žalą, atlygina ją taikiai savo noru. Tokiu būdu kilęs konfliktas bus išspręstas greičiau, žalos atlyginimas bus veiksmingesnis. Deja, susiklosto situacijų, kai dėl tam tikrų priežasčių nepavyksta taikiai išspręsti kilusių konfliktų. Valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga išskaito padarytą žalą (iki vieno vidutinio valstybės tarnautojo darbo užmokesčio) iš valstybės tarnautojo darbo užmokesčio. Bet kuriai iš ginčo šalių kilus abejonei dėl teisingo materialinės atsakomybės taikymo, galima kreiptis į teismines institucijas. Valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga ar pats valstybės tarnautojas gali nepasinaudoti nei vienu iš išvardintų variantų. Atsižvelgiant į ginčo sprendimo galimybę išskirtinas teisminis ginčo nagrinėjimas ir žalos atlyginimas administracine arba ikiteismine tvarka. Šios ginčo sprendimo procedūros aptartinos toliau.

3.1 Žalos atlyginimas ne teismo tvarka

Kaltininkui VTĮ yra suteikta galimybė atlyginti žalą savo noru. Šalys gali tarpusavyje sutarti, kad valstybės tarnautojas atlygins nuostolius konkrečia pinigų suma arba natūra (remiantis CK 6.281 straipsnio 1 dalimi valstybės tarnautojas galėtų pateikti tos pat rūšies ir kokybės daiktą, pataisyti sužalotą daiktą ir pan.). Įstatyme yra pateikta plati diskrecijos teisė taikant materialinę atsakomybę tiek pačiam tarnautojui, tiek ir institucijai ar įstaigai. Tai galima vertinti teigiamai, kadangi taip skatinamas bendravimas tarp šalių. Dėl savo sunkios turtinės padėties kaltininkas gali neturėti užtekčiai lėšų atlyginti žalą, tačiau gali ją eliminuoti savo darbu. Vis dėlto įstatyminis reglamentavimas turi ir spragų. Visų pirma, VTĮ nereglamentuoja kiek laisvės turi valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos, derėdamasi su valstybės tarnautojų. Siūlytina į įstatyminį reglamentavimą įtraukti reikalavimų, kuriuos turi atitikti toks derybų institutas. Pavyzdžiui, valstybės ar savivaldybės institucija derėdamasi su tarnautoju turi kiekvieną situaciją vertinti individualiai, atsižvelgti į valstybės tarnautojo turtinę padėtį. Taip pat numatyti, kad derintis dėl žalos atlyginimo reikia paisyti bendrųjų teisės principų (teisingumo, proporcingumo, protingumo ir pan.). Esamame reglamentavime yra sudaryta plati diskrecijos teisė, tačiau tuo pačiu kyla ir galimybė ja piktnaudžiauti. Nėra įvertinta tai, kad tokia institucija ar įstaiga yra finansuojama iš mokesčių mokėtojų lėšų. Ji turi

maksimaliai stengtis atstovauti piliečių interesus ir susigrąžinti kuo didesnę žalos atlyginimą. Tai, kad būtina pildyti įstatymų nuostatas patvirtina ir tai, kad tokios derybos nepasiekia teisminių institucijų ir teismų jurisprudencija neturi galimybės paveikti įtvirtintos normos. Be to, įstatyme nėra aiškiai įvardinta, kad šalys privalo tarpusavyje bendrauti, tai yra teisė, o ne pareiga. Taip pat nėra įtvirtinta, kokia forma ir kaip bus fiksuojamas derybų procesas. Tokiu būdu yra sukuriama galimybė ir pačiam valstybės tarnautojui piktnaudžiauti šiuo institutu. Sutaręs atlyginti žalą natūra tarnautojas gali vilkinti procesą. Tam, kad žalos atlyginimo procesas būtų efektyvesnis, siūlytina sukonkretinti įstatymo nuostatas: numatyti, kad galima sumažinti padarytos žalos dydį, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, bet nemažiau nei, tam tikras procentas padarytos žalos. Taip pat numatyti, kaip bus įforminamas derybų procesas, bei numatyti laikotarpį, per kurį šalys privalo susitarti. Atkreiptinas dėmesys, kad VTĮ 32 straipsnio 5 dalyje numatyta, kad atlyginant žalą išieškoma suma negali viršyti 20 procentų valstybės tarnautojui priklausančio per mėnesį mokėtino darbo užmokesčio. Atsižvelgiant į lingvistinį šios normos aiškinimą, manytina, kad ši norma įtvirtina imperatyvią apsaugą valstybės tarnautojui. Kyla klausimas kaip vertintina situacijas, kuomet valstybės tarnautojas ir institucija ar įstaiga, kuriai padaryta žala, susitaria dėl didesnės kompensacijos dalies nei numatyti 20 procentų. Nors VTĮ 32 straipsnyje ir įtvirtintas vieningas žalos atlyginimo mechanizmas, tačiau būtų nepagrįsta teigti, kad šalys negali susitarti dėl didesnio žalos išskaitymo iš darbo užmokesčio. Tiesa, svarbu, kad tarnautojas būtų tinkamai supažindintas su savo teisėmis ir sutiktų su tokia žalos atlyginimo tvarka. Tokiu atveju ginčas bus paslėptas ir išspręstas taikiai. Ginčas nepateks į teismines instancijas, dėl to apie tokius ginčus negalima rasti duomenų jokioje bylų paieškos sistemoje.

Valstybės tarnautojui neatlyginus žalos jokių būdu, padarytos žalos atlyginimas gali būti tą valstybės tarnautoją į pareigas priėmusio asmens (kai valstybės tarnautoją į pareigas priima Seimas, Vyriausybė ar savivaldybės taryba, – atitinkamai Seimo valdybos, Ministro Pirmininko ar savivaldybės mero) sprendimu išskaitomas iš valstybės tarnautojo darbo užmokesčio. Išskaitoma suma yra ribojama valstybės tarnautojo vidutinio darbo užmokesčio dydžiu bei terminu, per kurį gali būti priimtas sprendimas dėl žalos išieškojimo – per vieną mėnesį nuo žalos paaiškėjimo dienos. Tokią žalos išieškojimo tvarką galima vertinti teigiamai, kadangi tai padeda efektyviau ir greičiau veikti kompensacijos mechanizmui. Tam tikru būdu toks procesas net padeda užtikrinti viešąjį interesą, kadangi, institucija ar įstaiga, atgavusi žalą, gali netrukdomai veikti ir užtikrinti savo funkcijas.

Pabrėžtina, kad išskaityti daugiau nei vieną vidutinį mėnesinį valstybės tarnautojo darbo užmokestį yra draudžiama. Priimtas įsakymas išskaičiuoti darbo užmokestį gali būti pripažintas neteisėtu, nes neteismine tvarka išieškotinos sumos dydis viršija vieną vidutinį valstybės tarnautojo darbo užmokestį.¹⁰³ Taip pat jame nenumatyta, kurios darbo užmokesčio dalys išieškotinos neteismine ar teismine tvarka, o numatyta, kad visa patirta žala išskaičiuotina iš darbo užmokesčio.¹⁰⁴ Tokie sprendimai prieštarauja VTĮ 32 straipsnio 4 dalyje numatyta administracinei žalos išieškojimo tvarkai. Teismai imperatyviai laikosi nustatytos ribos ir termino. Nustačius griežtus reikalavimus žalos išieškojimui, gali susidaryti situacijos, kai padaryta žala nežymiai viršija valstybės tarnautojo darbo užmokestį, tačiau institucija ar įstaiga negali išskaityti visos žalos. Joms tik palikta galimybė kreiptis į teismą, tačiau pats bylinėjimosi procesas gali kainuoti daugiau nei likusi neatlyginta žalos dalis. Tada institucija turi pasinaudoti galimybe nesikreipti dėl likusios sumos. Tokia griežta teismų pozicija vertinama teigiamai, kadangi šiuo būdu užtikrinamas skaidrus žalos atlyginimas, vis dėlto, darytina išvada, kad vieno vidutinio darbo užmokesčio kriterijus yra nelankstus.

Be išskaitytinos sumos ribojamas ir sprendimo priėmimo terminas — sprendimas dėl žalos atlyginimo turi būti priimtas ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo žalos paaiškėjimo dienos. Teismų praktikoje ši terminą įtvirtinanti nuostata suprantama, kaip nustatanti naikinamąjį terminą, kuriuo nepasinaudojus žalos atlyginimas neteismine tvarka (išskaitymas iš tarnautojo darbo užmokesčio vidaus administravimo tvarka) nebegalimas ir žala gali būti išieškoma tik teismine tvarka. Reikia pabrėžti, kad darbdavio teisė priimti sprendimą siejama su žalos, o ne nuostolių paaiškėjimo momentu. Žala apibūdinama kaip turto (įskaitant pinigines lėšas) netekimas ar sugadinimas, turėtos išlaidos ir negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jei nebūtų neteisėtų veiksmų ar kito įvykio, kuris sukėlė žalą.¹⁰⁵ Žalos paaiškėjimo momentas vertintinas kiekvienu atveju atsižvelgiant į visumą aplinkybių. Štai administracinis teismas pripažino, kad žalos paaiškėjimo momentas šioje byloje yra tada, kai radijo stoties dingimo faktas inventorizacijos žiniaraštyje užfiksuotas 2012 m. lapkričio 29 d. Todėl žalos paaiškėjimo diena laikytina ne vėlesnė kaip 2012 m. lapkričio 29 d., o įsakymas dėl žalos išieškojimo iš pareiškėjo darbo užmokesčio priimtas tik 2013 m. sausio 31 d., t. y., praėjus dviem mėnesiams nuo žalos paaiškėjimo dienos. Sprendimu išskaityti žalą iš K. C. darbo

¹⁰³ Vilniaus apygardos administracinio teismo 2008 m. birželio 13 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-3129-602/2008.

¹⁰⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-63-2899-11.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (su pakeitimais ir papildymais) 6.249 straipsnio 1 dalis. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

užmokesčio buvo peržengtos kompetencijos ribos, todėl šis įsakymas panaikintas. Vilniaus rinktinės Logistikos skyriaus viršininko 2013 m. sausio 3 d. pažyma vertintina ne kaip žalos paaiškėjimo momentas, o kaip piniginės žalos išraiškos – nuostolių nustatymo momentas, dėl to nuspręsta Vilniaus rinktinės skundą atmesti.¹⁰⁶ Pabrėžtina, kad naikinamasis terminas yra toks terminas, kuriam pasibaigus išnyksta teisės ar pareigos (CK 1.117 straipsnio 6 dalis). Tai reiškia, kad naikinamasis terminas nustato teisių ar pareigų galiojimo ribas, t. y. naikinamasis terminas neturi atgręžtinės galios – suėjus šiam terminui, teisės ir pareigos baigiasi nuo to momento, pagal kurį yra apibrėžtas terminas, tačiau, teisės ir pareigos, įgytos iki šio termino ribos, yra išsaugomos. Paprastai naikinamieji terminai nustatomi tais atvejais, kai neribota termino atnaujinimo galimybė gali pažeisti visuotinai reikšmingus interesus, reglamentuotas civilinio teisinio santykio dalyvių teises, civilinių santykių stabilumą.¹⁰⁷ Valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga turi užtikrinti jos ir valstybės tarnautojo santykių stabilumą ir aiškumą. Todėl ypač svarbu, kad būtų imperatyviai laikomasi vieno mėnesio termino.

Analizuojant minėtąją bylą, reikia pažymėti, kad su K. C. buvo sudaryta individuali visišką materialinę atsakomybę sutartis, tačiau teismas nenagrinėjo nei turinio, nei visų materialinės atsakomybės taikymui reikalingų sąlygų. Tokia teismo pozicija nėra visiškai gera. Teismas turėtų priimti sprendimą vadovaudamasis visomis aplinkybėmis ir kilęs ginčas turėtų būti išnagrinėtas visapusiškai. Tuomet abi šalys jausis patenkintos teismo sprendimu ir įvykdytas teisingumo principas.

Kitoje byloje žalos paaiškėjimo momentu pripažintas valstybės tarnautojo tarnybinis pranešimas, informuojantis, jog komandiruotės metu iš jo buvo pavogtas tarnybinis kompiuteris.¹⁰⁸ Dar kitoje byloje buvo nustatyta, kad policijos komisariato viršininkui D. N. tarnybiniu pranešimu apie eismo įvykį ir apgadintą transporto priemonę pranešta 2011 m. gegužės 5 d. Nustatyta, kad tarnybinis patikrinimas buvo pradėtas 2011 m. gegužės 9 d. ir baigtas 2011 m. liepos 27 d. Teisės aktais atsakovui nenustatyta pareiga atlikti tarnybinį patikrinimą materialinės žalos padarymo atveju. Teismo vertinimu žalos paaiškėjimo momentu laikytina 2011 m. birželio 14 d. įsakymas dėl materialinės žalos išskaitymo iš pareiškėjo darbo užmokesčio 2011 m. rugpjūčio 1 d. t. y., buvo priimtas praleidus VTĮ 32 straipsnio 4 dalyje numatytą

---

¹⁰⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. lapkričio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-1999-13.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-29/2010.

¹⁰⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. spalio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-1275-09.

vieno mėnesio terminą, skaičiuojamą nuo žalos paaiškėjimo dienos.¹⁰⁹ Iš pateiktų pavyzdžių matoma, kad žalos paaiškėjimo momentas yra vertinamas skirtingai. Teismas laikosi bendros pozicijos, kad šis terminas ne visada skaičiuojamas nuo tarnybinio patikrinimo išvados. Šios išvados patvirtinimo diena nėra tapati žalos paaiškėjimo dienai. Tokia išvada darytina, kadangi taikant materialinės atsakomybės institutą nėra būtina priimti kokį nors tarnybinių patikrinimų atlikimo bei tarnybinių nuobaudų skyrimo ir panaikinimo tvarką reglamentuojantį aktą.

Reikia pabrėžti, kad taikant išskaitymą, institucija ar įstaiga taip pat turi nustatyti, ar egzistuoja visi elementai, reikalingi konstatuoti materialinę atsakomybę. Nekonstatavus visų sąlygų, išskaitymas iš tarnautojo darbo užmokesčio negalimas. Šiuo atveju pažymėtinas teismų praktikos pavyzdys, kai V. B. nepagrįstai buvo išmokėti 1805,43 Lt darbo užmokesčio. Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Lazdijų rinktinės vado įsakymu personalo skyriaus specialistei L. L. iš darbo užmokesčio įsakyta išskaityti 902,72 Lt dėl materialinės žalos padarymo. Buvo teigiama, kad ji neteisingai paskaičiavo V. B. priklausančių darbo užmokesčių. Tačiau buvo konstatuota, kad dėl neteisingo tarnybos stažo nustatymo, kurio pagrindu V. B. buvo mokamas didesnis procentinis priedas už tarnybos stažą, L. L. kaltės nėra. Šį stažą nustatė ne pareiškėja. Pareiškėjos apskaičiuotas V. B. tarnybos stažas, atleidžiant pareiškėją iš tarnybos, nėra priežastiniame ryšyje su anksčiau atsiradusia žala mokant V. B. didesnę procentinę priedą prie atlyginimo už tarnybos stažą. Todėl išieškoti iš pareiškėjos žalą, atsiradusią dėl didesnio, nei priklauso, priedo prie atlyginimo mokėjimo V. B., teisinio pagrindo nebuvo.¹¹⁰ Iš dalies tokia teismų pozicija pasižymi neigiamais aspektais: žalos atlyginimo procesas užtrunka ilgiau, kyla grėsmė praleisti nustatytą naikinamąjį vieno mėnesio terminą. Tačiau tokiu būtu institucija ar įstaiga įsitikina, kad tikrai yra pagrindas taikyti šį institutą ir išvengiama teismo proceso dėl neteisingo žalos atlyginimo. Taigi tokią teismų praktikos taisyklę yra teisinga. Ją tik derėtų papildyti nuostata, kad prieš pradėdama išieškojimo procesą, būtina nustatyti visas materialinės atsakomybės sąlygas.

Tam, kad būtų pradėtas žalos atlyginimo procesas, pirmiausia reikia nustatyti valstybės tarnautoją, kuris sukėlė neigiamus padarinius ir nustatyti visas materialinės atsakomybės atsiradimo sąlygas. Tik atlikus šiuos veiksmus galima taikyti VTĮ numatytą neteisminį materialinės atsakomybės atlyginimą.¹¹¹ Jei valstybės ar savivaldybės

---

¹⁰⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. liepos 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-1562-12.

¹¹⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. balandžio 10 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-10-359-03.

¹¹¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-63-2899-11.

institucija nežino, kuris valstybės tarnautojas padarė žalą, Valstybės tarnybos departamentas tam tikslui rekomenduoja pradėti tarnybinio nusižengimo tyrimą. Tuomet būtų galima iš kalto tarnautojo reikalauti žalos atlyginimo. Tiesa, šiame darbe nuolat pabrėžiama, kad materialinė atsakomybė yra savarankiška atsakomybė. Jos taikymui nėra būtina nustatyti baudžiamąją, administracinę, civilinę ar tarnybinę atsakomybę. Tarnybinio nusižengimo tyrimas yra veiksmas, kuris tradiciškai siejamas su tarnybine atsakomybe. Nesant tarnybinio nusižengimo požymių, taip pat gali kilti materialinė atsakomybė. Todėl, pasak šio darbo autorės, siūlytina numatyti specialų dokumentą, kuriuo institucija ar įstaiga galėtų įforminti žalą padariusio asmens nustatymą (tokį kaip materialinės atsakomybės taikymo aktą ar pan.). Taip būtų įnešta teisinio aiškumo į šio instituto taikymą ir vėlgį, tokiu būdu materialinė atsakomybė taptų efektyvesnė. Poziciją, kad nereikia atlikti tarnybinio patikrinimo sustiprina tai, kad Valstybės tarnybos departamentas savo rekomendacijoje toliau teigia, kad jei kyla grėsmė, kad bus praleistas žalos atlyginimo terminas, yra pasibaigę tarnybinės atsakomybės taikymo terminai, tada turėtų būti pasinaudota galimybe reikalauti žalos atlyginimo preliminariu situacijos vertinimu. Be to, kai neteisėti darbuotojo veiksmai jau yra konstatuoti įsiteisėjusiame teismo sprendime, tuomet atlikti tarnybinio nusižengimo tyrimo nėra būtina ir tikslinga. Kyla grėsmė, kad užuot gavusi žalos atlyginimą, institucija ar įstaiga praleis įstatymų numatytą terminą. Svarbu, kad žalos išieškojimo procesu nebūtų piktnaudžiaujama. Nenustačius kalto tarnautojo, žalos išieškojimo procesas negali būti pradedamas.¹¹² Taigi, labai svarbu nustatyti kaltininką, tačiau toks veiksmas turi būti tinkamai įformintas.

Analizuojant VTĮ 32 straipsnio 4 ir 5 dalis pastebime tam tikrų neaiškumų. Minėto straipsnio 4 dalyje vartojama sąvoka „sprendimu išskaitomas“ ir „išieškoma pareiškus ieškinį teisme“, o 5 dalyje kalbama apie išieškomą sumą. Lingvistiškai analizuojant minėtąjį straipsnį atrodytų, kad VTĮ 32 straipsnio 5 dalis taikoma tik tuomet, kai žala atlyginama teismo tvarka. Tačiau sistemiškai analizuojant visą straipsnį, atsižvelgiant į straipsnio prasmę, galima teigti, kad 20 procentų riba turi būti taikoma ir sprendimui išskaityti kilusią žalą iš darbo užmokesčio. Susiklosčius situacijai, kai valstybės tarnautojas turi atlyginti žalą, kuri siekia visą jo vidutinį darbo užmokestį, gali susidaryti situacija (pavyzdžiui, tarnautojo gaunamas atlyginimas tą mėnesį 950 eurų, o jam tektų sumokėti 900 eurų) kuomet būtų pažeisti bendrieji teisės principai. Vidutinis darbo užmokestis yra tarnautojo užmokestis gaunamas neatskaičius mokesčių, todėl tarnautojas tą mėnesį ne tik, kad negautų jokių pajamų, bet ir turėtų papildomai įmokėti mokesčius.

---

¹¹² Valstybės tarnybos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos rekomendacija „Dėl valstybės tarnautojų materialinę atsakomybę reglamentuojančių teisės aktų nuostatų taikymo“. Vilnius, 2012-12-27, p. 13. Prieiga per internetą: <http://www.vtd.lt/index.php?142428373>.

Taip pat ką tik analizuotoje situacijoje, dėl personalo skyriaus specialistės materialinės atsakomybės, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Lazdijų rinktinės vado 2002 m. rugsėjo 17 d. įsakymu L. L. iš darbo užmokesčio įsakyta išskaityti 902,72 Lt neviršijant 20 procentų priklausančio per mėnesį darbo užmokesčio. Darytina išvada, kad tokios praktikos laikosi ir valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos. Taigi, analizuojamą straipsnį reikia taikyti kaip visumą.

Sprendimas išskaityti materialinę žalą iš pareigūno darbo užmokesčio paprastai turėtų būti pirmiausia įforminamas rašytiniu asmenį į pareigas priėmusio asmens įsakymu ir tik po to atliktas pačiu veiksniu išskaityti materialinės žalos atlyginimą. Toks formalus veiksmas turi savų privalumų: institucija ar įstaiga užsitikrina, kad atsakomybėn bus patrauktas tinkamas subjektas, be to, ginčui pasiekus teismines institucijas, nekils ginčo dėl to, kad asmuo nežinojo kokių pagrindų iš jam priklausančio užmokesčio išskaičiuotos sumos. Vertinant tokio įsakymo teisingumą reikia atsižvelgti į keletą kriterijų:

1. Įsakymo priėmimo tikslas turi būti administracine (t. y. neteismine) tvarka iš kalto asmens išieškoti padarytą žalą.
2. Suformuotas imperatyvus nurodymas išskaityti iš kalto valstybės tarnautojo darbo užmokesčio institucijos ar įstaigos patirtą žalą.
3. Įsakyme neužtenka vien formaliai nurodyti VTĮ 32 straipsnį, bet būtina užtikrinti, kad įsakymas bus vykdomas minėto straipsnio nustatyta tvarka.¹¹⁵

Teismas šioje byloje bando tiksliau suformuluoti įsakymui keliamus reikalavimus. Tokiu būdu įvedamos tam tikros gairės, kurių privalu laikytis, norint priimti įsakymą.

Pabrėžtina, kad kai žalą padaręs valstybės tarnautojas yra atleistas, savo noru išeina iš darbo ar kitaip praranda valstybės tarnautojo statusą, institucija ar įstaiga netenka galimybės jo atžvilgiu vykdyti patirtų nuostolių išieškojimą administracine tvarka, t. y., išskaityti iš darbo užmokesčio.¹¹⁸ Institucijai ar įstaigai lieka galimybė išieškoti žalą teisme. Kaip jau buvo minėta, VTĮ 32 straipsnyje yra neaiškumų dėl jame vartojamų sąvokų „išskaitymas“ ir „išieškojimas“. Aptariamo straipsnio 6 dalyje minima, kad kreipimasis į teismą sustabdo žalos atlyginimo išieškojimą. Vėlgi išieškojimo terminas žiūrint pažodžiui į VTĮ 32 straipsnį, sietinas su teisiniu procesu. Tačiau remiantis loginiu aiškinimu, darytina išvada, kad įstatymų leidėjas netinkamai pavartojo terminus ir šioje dalyje turėjo būti nurodyta, kad kreipimasis į teismą sustabdo žalos atlyginimo išskaitymą, o ne išieškojimą iš tarnautojo darbo užmokesčio.

¹¹⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-63-2899-11.

¹¹⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. lapkričio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-662-1297-09.

Apibendrinant, įstaiga ar institucija turi galimybę, o ne pareigą pasinaudoti administracine žalos išieškojimo tvarka ir susigrąžinti patirtą žalą ne teismo tvarka. Tam, kad būtų galima pasinaudoti tokia procedūra, reikia nustatyti visas materialinei atsakomybei būtinas sąlygas, laikytis nustatyto termino ir neviršyti leistino išskaitymo dydžio. Tokiu būdu palengvinamas žalos atlyginimo mechanizmas

3.2 Žalos atlyginimas teisme

Konstitucinė teisė kreiptis į teismą reiškia, jog teisinėje valstybėje kiekvienam užtikrinama galimybė savo teises ginti teisme tiek nuo kitų asmenų, tiek nuo neteisėtų valstybės institucijų ar pareigūnų veiksmų. Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalies nuostata, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ir laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą, įtvirtina asmens konstitucinę teisę turėti nešališką ginčo arbitražą.¹¹⁹ Tokia teisė užtikrinama ir tada, kai kyla materialinė atsakomybė. Į teismą gali kreiptis tiek valstybės tarnautojas, tiek valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga. Esant didesnei žalos sumai nei sprendimu išieškojus iš tarnautojo darbo užmokesčio, neatlyginta žalos dalis išieškoma pareiškus ieškinį teisme. Nepasinaudojus įtvirtinta galimybe išieškoti žalą iš valstybės tarnautojo darbo užmokesčio, institucijai ar įstaigai taip pat suteikiama teisė kreiptis į teismą su reikalavimu priteisti iš valstybės tarnautojo visą patirtą žalą. Vis dėlto reikia pripažinti, kad dabar įtvirtintas teisinis reglamentavimas turėtų būti pildomas. Institucija ar įstaiga pirmiausia privalo pasinaudoti išskaitymo teise ir tik esant tam tikroms išimtims (atleidus tarnautoją, žalai viršijant vieną vidutinį darbo užmokestį ir pan.) turi kreiptis tiesiai į teismines institucijas. Be to, pats kreipimasis į teismines institucijas negali būti pasirenkamas, o turi būti privalomas. Kaip jau buvo minėta, tokios institucijos ar įstaigos veikia dėka valstybės biudžeto, todėl turi dėti visas pastangas, kad būtų susigrąžinta žala.

Valstybės tarnautojas ir darbuotojas skiriasi savo statusu, funkcijomis. Jiems taip pat taikoma kita žalos atlyginimo tvarka. Darbo santykiuose susiklosčius ginčams dėl materialinės atsakomybės, yra būtina kreiptis į darbo ginčų komisiją. Tai yra privalomas ikiteisminis organas, nagrinėjantis individualius darbo ginčus visais klausimais, išskyrus tuos, kurie tiesiogiai priskirtini teismui. Tai yra supaprastinta ginčo nagrinėjimo tvarka, turinti tam tikrų privalumų: siekiama abiem šalims palankaus rezultato, o ne nubausti žalą padariusį, atleidžiama nuo žyminio mokesčio ir pan. Kilus ginčams dėl materialinės

---

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 19 d. nutarimas "Dėl neproporcingai sumažintu atlyginimu kompensavimo mechanizmo nustatymo atidėjimo".

atsakomybės valstybės tarnyboje, tokio išankstinio ginčų nagrinėjimo instituto nėra. Kilus ginčams dėl žalos atlyginimo tenka kreiptis tiesiai į teismą. Galima manyti, kad taip yra dėl specialaus valstybės tarnautojų statuso, funkcijų, kurias atlieka tarnautojai. Taigi valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės situacijas siūlytina ne nukreipti į darbo ginčų komisijas, bet sustiprinti jau minėtą savanoriškos žalos atlyginimo procesą. Nustatyti, kaip institucija ar įstaiga ir tarnautojas turi derėtis, kokios minimalios žalos atlyginimo galimybės ir pan.

Svarbu pabrėžti, kad tam tikrais atvejais žalos išieškojimo procesas gali užtrukti. Pavyzdžiui, žalą padarius trečiajam asmeniui ir kilus ginčui dėl žalos atsiradimo. Pirmiausia bus kreipiamasi į teismą dėl žalos atlyginimo iš valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos. Šios institucijos ar įstaigos privalo elgtis teisėtai, prisiimti atsakomybę už savo tarnautojų ir darbuotojų veikas. Situacijos, kai tokia atsakomybė nekiltų, formuotų visuomenės nepasitikėjimą ir sudarytų prielaidas valstybės ar savivaldybės institucijoms ar įstaigoms ir jų darbuotojams elgtis neatsakingai, neapgalvotai vykdyti įstatymuose numatytas pareigas. Valstybės ir savivaldybių institucijos privalo elgtis teisėtai bei prisiimti atsakomybę už tai. Atlyginusi žalą valstybė pradeda materialinės atsakomybės procesą, įgyja regreso teisę į žalą padariusįjį. Jei kaltinamas asmuo nesutinka su žalos padarymo faktu, priteistina suma ir pan., taip pat pradedamas ginčo nagrinėjimas teismo tvarka.

Pradėjus taikyti materialinę atsakomybę, kilo situacijų, kai teismai dvejoja, kuriam iš jų (bendrosios ar administracinės kompetencijos teismui) priklauso spręsti susiklosčiusius ginčus. Galima manyti, kad tokios situacijos kilo, nes materialinės atsakomybės institutą reglamentuoja VTĮ, tačiau papildomos sąlygos, visiškos materialinės atsakomybės sudarymas reglamentuojamas darbo teisės normų. Šiuo aspektu aptartina keletas teismų praktikos pavyzdžių, kurie padės suformuluoti bendrą ginčų, kylančių dėl valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės, teisingumo taisyklę.

Pirmajame ginče prokuroras, gindamas viešąjį interesą, reiškė ieškinį prašydamas priteisti žalos atlyginimo savivaldybės naudai. 2006 m. sausio 27 d. Širvintų rajono savivaldybės kultūros centre kilo gaisras, kurio metu sudegė šis pastatas ir viduje esantis inventorių. Padaryta 2233,65 Lt dydžio žala. Byloje nustatyti trys atsakovai. Pirmąjį atsakovą A.V. bei Širvintų rajono savivaldybę sieja valstybės tarnybos teisiniai santykiai. Ieškinys dėl žalos priteisimo iš šio atsakovo grindžiamas VTĮ 32 straipsnio 1 d. įtvirtintomis nuostatomis. Šio atsakovo, kaip valstybės tarnautojo, atsakomybė prieš darbdavį kyla valstybės tarnybos teisinius santykius reglamentuojančių teisės normų pagrindu. Pagal bendrąją taisyklę tokio pobūdžio ginčai yra teisingi administraciniam

teismui. Atsakovę V. D., kaip Širvintų rajono savivaldybės kultūros centro Virvyčių filialo direktorę, su Širvintų rajono savivaldybe sieja darbo santykiai ir reikalavimas atlyginti žalą darbdaviui grindžiamas DK normomis. Taigi, A. D. atsakomybė prieš darbdavį kyla darbo teisinius santykius reglamentuojančių teisės normų pagrindu. Pagal bendrąją taisyklę tokio pobūdžio ginčai yra teisingi bendrosios kompetencijos teismui (CPK 1 straipsnio 1 dalis). Reikalavimas dėl žalos atlyginimo iš atsakovo J. L. kildinamas iš netinkamo rangos sutarties vykdymo, taigi iš civilinio teisinio pobūdžio sutartinių santykių. Pagal bendrąją taisyklę tokio pobūdžio ginčai yra teisingi bendrosios kompetencijos teismui (CPK 1 straipsnio 1 dalis). Kaip matoma, atsakovų teisinės atsakomybės už padarytą žalą Širvintų rajono savivaldybei pobūdis yra skirtingas. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad kilusio ginčo nagrinėjimas yra susijęs su tų pačių faktinių aplinkybių bei atsakovų veiksmų vertinimu, Specialioji teisėjų kolegija nusprendė, kad ginčas nagrinėtinas bendrosios kompetencijos teisme, kadangi jo kompetencija platesnė nei administracinio teismo. Susiklosčiusioje situacijoje yra tikslinga taikyti vadinamąjį absorbcijos principą ir ginčą visų atsakovų atžvilgiu nagrinėti kartu, jo neskaidant, t. y., ieškovo keliamą ginčą nagrinėti bendrosios kompetencijos teisme.¹²⁰

Iš esmės panaši situacija susiklostė ir kitoje byloje. Buvo priimtas teismo įsakymas, kuriuo nutarta išieškoti iš Klaipėdos miesto savivaldybės kreditorės A. M. naudai pinigų sumą. Klaipėdos miesto savivaldybė per procesinio įstatymo nustatytą 20 dienų terminą be svarbių priežasčių nepateikė prieštaravimų dėl minėto teismo įsakymo. Ieškovas nurodė, kad atlikus vidinį patikrinimą nustatyta, jog už Klaipėdos miesto savivaldybės tinkamą atstovavimą minėtoje byloje buvo atsakinga Juridinio skyriaus vedėja L. P. ir šio skyriaus vyriausiasis specialistas A. S. Klaipėdos miesto savivaldybė įgijo regreso teisę šią sumą išieškoti iš minėtų žalą padariusių asmenų. Atsakovė L. P. yra karjeros valstybės tarnautoja. Ginčo šalis sieja valstybės tarnybos teisiniai santykiai. Ieškinys dėl 20160,65 Lt priteisimo iš L. P. grindžiamas Valstybės tarnybos įstatymo 33 straipsnio 2 dalyje įtvirtintomis nuostatomis. L. P. (valstybės tarnautojos) atsakomybė prieš darbdavį, šiam atlyginus tarnautojos padarytą žalą, kyla valstybės tarnybos teisinius santykius reglamentuojančių teisės normų pagrindu. Pagal bendrąją taisyklę tokio pobūdžio ginčai yra teisingi administraciniam teismui (ABTĮ 2 straipsnio 19 dalis, 15 straipsnio 1 dalies 5 punktas). Be to, atsakovas A. S. dirbo pagal darbo sutartį. Taigi ieškovą ir atsakovą A. S. siejo ne valstybės tarnybos, bet darbo teisiniai santykiai. A. S. atsakomybė prieš darbdavį, šiam atlyginus darbuotojo padarytą žalą, kyla darbo teisinius santykius reglamentuojančių teisės normų pagrindu. Pagal bendrąją

---

¹²⁰ Specialiosios teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 9 d. nutartis byloje Nr. T-2007-11.

taisyklę tokio pobūdžio ginčai yra teisingi bendrosios kompetencijos teismui (CPK 1 straipsnio 1 dalis). Vadinasi, atsakovų L. P. ir A. S. teisinės atsakomybės prieš darbdavį, šiam atlyginus minėtų asmenų veiksmais padarytą žalą, pobūdis yra skirtingas. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad kilusio ginčo nagrinėjimas yra susijęs su tų pačių faktinių aplinkybių bei atsakovų veiksmų vertinimu, taip pat į tai, jog gali kilti klausimas ir dėl solidariosios atsakovų atsakomybės, šiuo atveju yra tikslinga taikyti vadinamąjį absorbcijos principą ir ginčą abiejų atsakovų atžvilgiu nagrinėti kartu, jo neskaidant, t. y., ieškovo keliamą ginčą nagrinėti bendrosios kompetencijos teisme.¹²¹ Kitoje byloje vyresnysis pasienietis A. Ž., vykdydamas tarnybą, tarnybiniu automobiliu, esant blogam matomumui, vingiuotoje kelio atkarpoje nesuvaldė automobilio, atsitrenkė į pakelėje esančius krūmus, dėl to buvo apgadintas automobilis. Nagrinėjamu atveju ieškovas (Pagėgių rinktinė) yra viešojo administravimo subjektas (ABTĮ 2 straipsnio 1 dalis), o atsakovas A. Ž. - statutinis valstybės tarnautojas, dirbantis Pagėgių rinktinėje. Kaip matyti iš ieškinio ir kartu su juo pateiktos medžiagos, eismo įvyki, kurio metu buvo apgadintas tarnybinis automobilis, atsakovas padarė tarnybos metu. Remiantis bylos medžiaga, tarnybos santykiai tarp šalių nėra nutrūkę. Pažymėtina, jog VTĮ konkrečiai nenustato, ar nagrinėjamas ieškinys dėl žalos atlyginimo turi būti pateikiamas bendrosios kompetencijos ar administraciniam teismui. Ta aplinkybė, kad Valstybės tarnybos įstatyme vartojama ieškinio sąvoka, kuri visų pirma yra būdinga civilinio proceso teisei, pati savaime dar nesudaro pagrindo konstatuoti bylos priskirtinumo bendrosios kompetencijos teismams. Specialioji teisėjų kolegija pažymi, kad statutinio valstybės tarnautojo materialinės atsakomybės institutas yra valstybės tarnybą reguliuojančios teisės dalis ir todėl statutinio valstybės tarnautojo materialinės atsakomybės santykiai patenka į valstybės tarnybos teisinių santykių sritį. Sprendžiant dėl statutinio valstybės tarnautojo materialinės atsakomybės, visų pirma yra aktualios specialiuosiuose teisės aktuose (VTS, VTĮ) įtvirtintos teisės normos, įtvirtinančios specifinį tokių tarnautojų materialinės atsakomybės sąlygų ir žalos atlyginimo tvarkos reglamentavimą. Specialioji teisėjų kolegija nusprendė, kad nėra reikalavimų, kurie sudarytų pagrindą perduoti bylą bendrosios kompetencijos teismui, todėl byla nagrinėtina administraciniame teisme.¹²²

J. B., eidamas Varėnos rajono savivaldybės administracijos Varėnos seniūnijos seniūno pareigas, neturėdamas leidimo plynam sanitariniam miško kirtimui organizavo miško kirtimą ir tokiais veiksmais padarė didelę žalą gamtai. Pagal Valstybės tarnybos

---

¹²¹ Specialiosios teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 1 d. nutartis byloje Nr. T-2007-06.

¹²² Specialiosios teisėjų kolegijos 2009 m. rugpjūčio 18 d. nutartis byloje Nr. T-XX-57-09.

įstatymą seniūnas yra karjeros valstybės tarnautojas, kurio vykdoma veikla priskirtina viešojo administravimo sričiai. Valstybės tarnybos įstatymo 32 straipsnio 1 dalis nustato, kad valstybės tarnautojas turi atlyginti savo neteisėta kalta veika valstybės ir savivaldybės institucijai ir įstaigai padarytą tiesioginę materialinę žalą. Atsižvelgiant į tai, kad reiškiamas reikalavimas į žalą padariusį asmenį patenka į tarnybinių ginčų kategoriją, tad byla turi būti nagrinėjama administraciniame teisme.¹²³

Iš pateiktų teismų praktikos pavyzdžių darytina išvada, kad bylos, kuriose valstybės tarnautojas padaro institucijai žalos ar padaro žalos trečiajam asmeniui, o po to institucija pasinaudoja regresu teise, teisingos administraciniam teismams. Bylos, kuriose be valstybės tarnautojo yra atsakingas ir darbo santykiais susijęs asmuo, remiantis absorbcijos principu, yra priskirtinos bendrosios kompetencijos teismams.

Valstybės tarnautojas turi teisę kreiptis į teismą, kai mano, kad institucija ar įstaiga neturi pagrindo išskaičiuoti iš jo atlyginimo žalą, ar kai mano, kad yra pažeista žalos išskaitymo procedūra. Teismų jurisprudencijoje net numatyta, kad jei institucija ar įstaiga nepriėmė teisės akto, tarnautoją į pareigas priėmusio asmens rašytinio įsakymo dėl išskaitymo iš darbo užmokesčio, bet atliko išskaitymo veiksmus, tada tarnautojas taip pat turi teisę kreiptis į teismą.¹²⁴

Jei institucija ar įstaiga nenustato konkretaus valstybės tarnautojo atsakingo už žalos padarymą, žalos išieškojimo procesas teisme negalėtų būti pradėtas. Jei valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga pareikštų ieškinį, jis gali būti pripažintas nepagrįstu ir ieškovui tektų atlyginti kilusius neigiamus padarinius.¹²⁵

Taigi, vienai šaliai nesutikus dėl žalos dydžio, teigiant, kad neteisingai nustatytos materialinės atsakomybės sąlygos, manant, kad pažeista materialinės atsakomybės procedūra, kilus ginčui dėl kitų priežasčių, yra galimybė kreiptis į teismines institucijas. Tiesa, tokiu atveju žalos atlyginimas peraus į ginčą, pats bylinėjimosi procesas gali užsitęsti. Tam VTĮ numatyta galimybė vienašališkai išskaityti reikiamą sumą iš tarnautojo atlyginimo arba abiem šalims gera valia susitarti dėl žalos atlyginimo. Įvertinus valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės taikymą teismine tvarka išskirtini tokie kriterijai, kurie padeda nustatyti bylos teisingumą administraciniam teismui:

1. Reikia nustatyti ar subjektas, kaltas dėl žalos atlyginimo, yra valstybės tarnautojas (karjeros, statutinis ir pan.);

¹²³ Specialiosios teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 31 d. nutartis byloje Nr. T-112-2014.

¹²⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis administraciniame byloje Nr. A-261-1093-07.

¹²⁵ Valstybės tarnybos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos rekomendacija „Dėl valstybės tarnautojų materialinę atsakomybę reglamentuojančių teisės aktų nuostatų taikymo“. Vilnius, 2012-12-27, p. 13. Prieiga per internetą: <http://www.vtd.lt/index.php?142428373>.

2. Ar žala buvo padaryta atliekant viešojo administravimo veiklą;
3. Nėra jokių kitų papildomų aplinkybių, kurios leistų teigti, kad byla teisinga bendrosios kompetencijos teismui;
4. Nustačius, kad žala kilo dėl kelių subjektų veikos ir nustačius, kad vienas iš jų yra darbuotojas, byla turi būti perduota bendrosios kompetencijos teismui.

Be teisminės instancijos šalys turi galimybę tarpusavyje susitarti dėl žalos atlyginimo arba institucija ar įstaiga turi teisę vienašaliu sprendimu išskaityti žalos atlyginimą iš tarnautojo. Tiesa, reikia pripažinti, kad dabartinis VTĮ reglamentavimas privalo būti tobulinamas tam, kad būtų užtikrinta valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos pareiga taikyti žalos išskaitymą, o ne teisė. Be to, įstatymų leidėjas turėtų skirti dėmesio įstatyme vartojamų terminų suvienodinimui.

IŠVADOS

1. Išanalizavus valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės sampratą darytina išvada, kad šis institutas vystėsi palaipsniui teigiama linkme. Pirmiausia VTĮ siekta detaliai išvardinti būtinas sąlygas, reikalingas materialinės atsakomybės atsiradimui, detaliai numatyti procedūrą. Vėliau įstatymų leidėjas didino materialinės atsakomybės diskrecijos galimybę, spragas palikdamas užpildyti civilinės ir darbo teisės normoms. Naujasis VTĮ projektas nėra visiškai suderintas su naujuoju socialiniu modeliu, todėl tikėtina, kad ateityje VTĮ numatytą valstybės tarnautojų materialinę atsakomybę teks modifikuoti, atsižvelgiant į DK pakeitimus. Kaip ir darbuotojų, taip ir valstybės tarnautojų materialinei atsakomybei konstatuoti reikia nustatyti visas šešias materialinės atsakomybės sąlygas, norint taikyti būtent šią atsakomybės rūšį. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad valstybės tarnautojai yra ypatingi viešojo sektoriaus subjektai, galima išskirti tokius valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės sąlygų taikymo ypatumus:

- 1.1. *Pažeidimo metu, subjektai susiję valstybės tarnybos santykiais.* Lietuvoje pasikeitus valstybės tarnybos sampratai iš plačiosios į siaurąją įvyko reformos, kurios pakeitė asmenų ratą, kuriems taikoma valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė. Toks sprendimas teigiamai paveikė visą valstybės tarnautojų sistemą, sudarė sąlygas materialinei atsakomybei suteikti specifikos.
- 1.2. *Žalos atsiradimas, susijęs su valstybės tarnautojo veikla.* Norint nustatyti šį elementą būtina konstatuoti, kad žalos atsiradimo metu valstybės tarnautojas atliko jam pavestas funkcijas. Tarnautojo veika gali būti konstatuota susijusi su valstybės tarnyba ir kai jis atlieka savo pareigas ne griežtai nustatytu jo darbo laiku, bet tarnybos laikui prilygintu laiku (budėjimai ir pan.). Todėl konstatuojant šią sąlygą, teismas turi atsižvelgti į visas bylos aplinkybes.
- 1.3. *Neteisėta veika* – tai tarnautojo priešingai teisei veiksmas arba neveikimas. Išanalizavus šią sąlygą, darytina išvada, kad neužtenka konstatuoti, jog tarnautojas pažeidė jo pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas, bet taip pat būtina atsižvelgti į toje situacijoje aktualių teisės aktų visumą. Besivystanti teismų jurisprudencijos taisyklė, kuri susieja neteisėtą veiką ir kaltę, vertinama teigiamai, tačiau, manytina, kad ateityje ši teismų praktika turėtų būti papildyta teisinio aiškumo suteikiančiais kriterijais.
- 1.4. Vertinant *kaltę*, reikia nustatyti tyčinę kaltės formą. Tokiu būdu valstybės tarnautojai kaip specialūs subjektai yra labiau saugomi. Priešingai nei civilinei

atsakomybei, pareiga įrodyti tyčią tenka institucijai ar įstaigai. Tai rodo, kad valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė artima darbuotojų materialinei atsakomybei.

1.5. Valstybės tarnautojo materialinę atsakomybę konstatuoti būtina nustatyti tiesioginį *priežastinį ryšį*. Išanalizavus teismų praktiką nustatyta, kad šios pozicijos griežtai laikomasi. Iš esmės tokiu būdu sudaromos sąlygos užtikrintam ir skaidriam šios atsakomybės taikymui, tačiau, tuo pačiu apsunkinama institucijų ar įstaigų įrodinėjimo našta. Kaip jau minėta, institucijai tenka pareiga įrodyti tarnautojo tyčią, todėl manytina, kad būtų galima konstatuoti šią atsakomybės sąlygą, pakaktų nustatyti ne tik tyčinę kaltės formą, bet ir didelį neatsargumą.

1.6. VTĮ reglamentuota, kad tarnautojas atsako tik dėl tiesioginės *žalos*. Tokia įstatymo nuostata vertinama teigiamai, kadangi valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga nėra pelno siekiantys subjektai, todėl valstybės tarnautojui neturi tekti nepagrįsta našta atlyginti daugiau žalos. Atvejai kuomet institucija ar įstaiga padaro žalą valstybės tarnautojui nėra numatyti VTĮ, tačiau tai neturėtų būti vertinama kaip situacija kuomet kilus tokiai situacijai žala nebus atlyginama. Tokiu atveju žalą vertinsime remiantis kitų įstatymų nuostatomis. Verta pažymėti, kad tarnautojai turi galimybę reikalauti ir neturtinės žalos atlyginimo. Statutiniai valstybės tarnautojai turi papildomą apsaugą, jų žalą reglamentuoja specialūs teisės aktai ir jiems numatyti atskirti žalos atlyginimo dydžiai. Vis dėlto kitai didelei grupei valstybės tarnautojų (karjeros) nėra numatytas toks žalos atlyginimo mechanizmas nors jie taip pat atlieka svarbius uždavinius ir jie gali patirti neturtinę žalą. Manytina, kad ir kitiems (nestatutiniams) valstybės tarnautojams turėtų būti taip pat numatyta saviti neturtinės žalos atlyginimo pagrindai, atsižvelgiant į jų dirbamo darbo specifiką.

2. Siekiant užtikrinti valstybės tarnautojų apsaugą, jų statuso specifiką, yra įtvirtintos šios valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės ribos:

2.1. Trijų vidutinių valstybės tarnautojų darbo užmokesčių dydžiu. Tokia atsakomybė taikoma valstybės tarnautojams neatliekantiems vidaus administravimo, nepadariusiems žalos tretiesiems asmenims ir nesant pagrindo taikyti visiško žalos atlyginimo. Tokią galimybę reglamentuoja ne VTĮ, bet ir DK normos. Tokią įstatymo analogiją galima vertinti teigiamai, kadangi sistemiškai siekta pažvelgti į valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės institutą. Tačiau, tokiu būdu vienas funkcijas atliekantys tarnautojai traktuotini kaip pavojingesni nei kiti. Tokia įstatymo pozicija nėra visiškai teisinga ir pagrįsta.

- 2.2. Šešių vidutinių darbo užmokesčių riba nustatyta didesnės nei bendruoju atveju (trijų vidutinių mėnesinių darbo užmokesčių dydžio), atsižvelgiant į vidaus administravimo veiklos, kuria užtikrinamas institucijos, įstaigos, tarnybos ar organizacijos funkcionavimas. Vis dėlto, analizuojant teismų praktiką, pastebima, kad ne visais atvejais toks įstatymų leidėjo sprendimas yra pagrįstas.
- 2.3. Devynių vidutinių valstybės tarnautojų darbo užmokesčių dydžiu ribojama institucijos ar įstaigos regresio teisė į žalą padariusį valstybės tarnautoją. Šios teisės reglamentavimas itin kompliktuotas, kadangi reikia pasitelkti ne tik civilinės teisės normas, bet ir pačiame VTĮ, kuriame tokią teisę reglamentuoja du straipsniai. VTĮ 31¹ straipsnis nėra populiariai taikomas, valstybės tarnautojai kreipdamiesi į teismą apsiriboja reikalavimais leisti dirbti kitą darbą ir bylinėjimo išlaidų atlyginimu. Manytina, kad tokios atsakomybės išskyrimas į atskirą straipsnį nėra būtinas, kadangi kilus tokiai situacijai, žala galėtų būti atlyginama remiantis bendruoju VTĮ 33 straipsniu.
- 2.4. Visos žalos atlyginimo atvejai. Tam, kad būtų išspręsta visos valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės taikymo atvejai, reikia unifikuoti administracinių teismų ir bendrosios kompetencijos teismų praktiką šioje srityje.
3. Kilus žalai valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga turi teisę žalą išieškoti ne teismo tvarka. Tokia galimybė yra numatyta įstatyme, bet yra ribojama vienu vidutiniu valstybės tarnautojo darbo užmokesčiu, terminu per kurį tokia galimybė turi būti pasinaudota ir galima išieškoti suma per mėnesį. Tokia procedūra yra tinkama, institucijai ar įstaigai, yra suteikiamos sąlygos atgauti prarastas vertybes. Tam, kad būtų galima pasinaudoti išskaitymu institucija ar įstaiga turi būti įsitikinusi, kad yra visos būtinos materialinės atsakomybės sąlygos ir tiksliai nustatyti, kuris valstybės tarnautojas savo neteisėta veika sukėlė žalą. Kilus nesutarimams dėl žalos atlyginimo, tiek žalą padaręs asmuo, tiek nukentėjęs asmuo turi teisę kreiptis į teismą. Pagrindinė problema, esanti reglamentavime, tai institucijų ar įstaigų diskrecijos teisė pasinaudoti vienu ar kitu žalos išieškojimo būdu. Naujajame VTĮ projekte bandoma spręsti šią problemą, įtvirtinant pareigą pasinaudoti regresio teise, tačiau tokia pareiga nėra numatyta kai žala padaroma tiesiogiai institucijai ar įstaigai. Be to, siūlytina stiprinti derybų mechanizmą normomis, tokiu būdu taupant institucijų ir įstaigų lėšas.

LITERATŪROS IR KITŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Nacionaliniai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014;
2. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 13-308; 2000, Nr. 85-2566;
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341;
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios.*, 2000, Nr. 74-2262;
5. Lietuvos respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo projektas (nauja redakcija). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1041192&p_tr2=2;
6. Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas. Vidaus tarnybos statutas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 42-1927;
7. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, nr. 66-2130; *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 45-1708.
8. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (Redakcija, galiojusi nuo 1999 07 30 iki 2000 09 07). Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/ta/17188:ver1#Xdbd4c1dab36e40d4907b7018d8340ad1;>
9. Valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija). Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1041306&p_tr2=2;
10. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 60-1945; 2006, Nr. 77-2975;
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. balandžio 24 d. nutarimas Nr. 356 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. 685 „Dėl Valstybės tarnautojų pareigybių aprašymo ir vertinimo metodikos patvirtinimo pakeitimo“. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 49-1809
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugpjūčio 10 d. nutarimas Nr. 1255 „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų registro reorganizavimo į Valstybės tarnautojų registrą ir Valstybės tarnautojų registro nuostatų patvirtinimo“.

Valstybės žinios, 2002, Nr. 80-3440; *Teisės aktų registras*, 2014-03-06, Nr. 2014-02764);

2. Konstitucinio Teismo jurisprudencija

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 19 d. nutarimas "Dėl neproporcingai sumažintu atlyginimu kompensavimo mechanizmo nustatymo atidėjimo";
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 27 d. nutarimas "Dėl motinystės, tėvystės, motinystės (tėvystės) pašalpų skyrimo ir mokėjimo ribojimo, taip pat dėl muitininkų teisės dirbti kitą darbą ribojimo";
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 6 d. nutarimas "Dėl kompensacijos už autoriaus teisių ir gretutinių teisių pažeidimą";
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimas "Dėl apmokėjimo už darbą vidaus tarnybos sistemos pareigūnams";
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas "Dėl valstybės tarnybos".

3. Specialioji literatūra:

3.1 Knygos, monografijos, vadovėliai:

1. BAGDANSKIS T., *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Vilnius: *Registru centras*, 2008;
2. MIKELĖNAS, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė I*. Vilnius: Justitia, 2003;
3. ŠEDBARAS, S. Valstybės tarnautojų teisinė atsakomybė ir jos ribos. Iš *Valstybės tarnybos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius: Lietuvos Viešojo administravimo institutas, 2008, p. 159-169;
4. TIAŽKIJUS V., PETRAVIČIUS R., BUŽINSKAS G. *Darbo teisė*. Vilnius: Justitia, 1999.

3. 2 straipsniai periodiniuose leidiniuose:

1. GLEBOVĖ N., Valstybės tarnybos samprata ir valstybės tarnautojų statuso ypatumai. *Teisė*, 2010, t 76, p. 130-148;
2. KOSMAČAITĖ, V., JURGAITIS, V., Material liability of public servants in Lithuania: theory and practice. *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(2), p. 611-625;
3. MACIJAUSKIENĖ, R., Materialinės atsakomybės problemos darbo teisėje. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 25 (17), p. 81-88;

4. PETRYLAITĖ D., Šakos kolektyvinių derybų institutas viešajame sektoriuje. *Teisė*, 2008, t. 66(2), p. 7-20;
5. VERIKAS, A., *Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimo sveikata*. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 11(89), p. 63-69.

4. Teismų sprendimai

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. birželio 27 d. *nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-350/2014*;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. *nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-358/2013*;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. *nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-359/2013*;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 21 d. *nutartį, priimtą civilinėje byloje UAB „Mitnija“ v. V. J., bylos Nr. 3K-3-595/2012*;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. liepos 3 d. *nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-341/2012.*;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. birželio 26 d. *nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-319/2012*;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 7 d. *nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-47/2011*;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. vasario 12 d. *nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-29/2010*;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 13 d. *nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-408/2009*;
10. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartyje 2003 m. lapkričio 5 d. *civilinėje byloje 3K-3-1054*;
11. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. kovo 17 d. *nutartis administracinėje byloje Nr. A-343-143/2015*;
12. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. kovo 9 d. *nutartis administracinėje byloje Nr. A-413-146/2015*;
13. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. vasario 17 d. *nutartis administracinėje byloje Nr. A-38-662/2015*;
14. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. birželio 5 d. *nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-416-14*;

15. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. sausio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-131-14;
16. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. lapkričio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-1999-13;
17. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugsėjo 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-1198-13;
18. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. kovo 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-520-275-13;
19. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. spalio 23 d. aprobuotas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas dėl tarnybinių ginčų, apibendrinimas (II dalis);
20. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. liepos 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-1562-12;
21. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. birželio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-662-1680-12;
22. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gruodžio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-62-3689-11;
23. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-63-2899-11;
24. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. birželio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-2120-11;
25. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. balandžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-662-1102-11;
26. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-432-11;
27. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. vasario 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-62-309-11;
28. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. sausio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-182-11;
29. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. lapkričio 25 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-261-1531-10;
30. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. lapkričio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-1519-10;
31. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. balandžio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-576/2010;

32. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. lapkričio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-662-1297-09;
33. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. lapkričio 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P-662-188-09;
34. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. spalio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-1275-09;
35. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. rugsėjo 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-1018/2009;
36. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. gruodžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-39-2038-08;
37. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1093-07;
38. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. spalio 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-5-943/2007;
39. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. spalio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-920-07;
40. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. kovo 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-415-35-07;
41. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. kovo 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-403-220-07;
42. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2003 m. balandžio 10 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-10-359-03;
43. Specialiosios teisėjų kolegijos 2009 m. rugpjūčio 18 d. nutartis byloje Nr. T-XX-57-09;
44. Specialiosios teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 31 d. nutartis byloje Nr. T-112-2014;
45. Specialiosios teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 9 d. nutartis byloje Nr. T-2007-11;
46. Specialiosios teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 1 d. nutartis byloje Nr. T-2007-06;
47. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2011 m. rugsėjo 22 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. Iv-3225-331/2011;
48. Kauno apygardos administracinio teismo 2009 m. gegužės 12 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-497-423/2009;
49. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2008 m. birželio 13 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-3129-602/2008;

50. Kauno apygardos administracinio teismo 2008 m. birželio 9 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-347-422/2008;
51. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2008 m. vasario 22 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-2507-244/2008.

5. Travaux preparatoires:

1. Įstatymų projektų Reg. Nr. XIIP-3268 - XIIP-3276 aiškinamojo rašto 3 dalis „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-13316 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo Nr. I-1374 38 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos asmenų delegavimo į tarptautines ir Europos Sąjungos institucijas ar užsienio valstybių institucijas įstatymo X-1262 1 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos duomenų ir archyvų įstatymo Nr. I-1115 5 ir 6 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos nacionalinės teismų administracijos įstatymo Nr. IX-787 4 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos statistikos įstatymo Nr. I-270 7 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybės politikų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo Nr. VIII-1904 2 straipsnio ir įstatymo priedėlio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos veterinarijos įstatymo Nr. I-2110 8 straipsnio pakeitimo įstatymo bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo Nr. I-464 24, 29¹, 30 ir 31¹ straipsnių pakeitimo įstatymo projektų“

[http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1041313&p_tr2=2.](http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1041313&p_tr2=2)

6. Kiti šaltiniai

1. *Apklausa dėl valstybės tarnybos santykių reglamentavimo praktinio įgyvendinimo nuo 2013-06-01 rezultatai*. Prieiga per internetą: <http://www.vtd.lt/index.php?-953244154>;
2. *Nedarbingumo trukmė ir kompensacija, pareigūnui susižalojus* [žiūrėta 2016 m. vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://v1.pareigunai.lt/index.php?page=naudingipatarimai&id=37>;
3. *Nuo 2010 m. pateikiami Valstybės tarnautojų registro ir Vidaus reikalų pareigūnų registro suvestiniai duomenys apie asmenis, turinčius valstybės tarnautojo statusą*. Internetinė prieiga: <http://www.vtd.lt/index.php?1450817553>;
4. *Susirašinėjimas su Valstybės tarnybos departamento registro ir informacinių sistemų skyriaus patarėju Andrej Svorobovič*. 2015 m. spalio 2 d.;

5. *Tarnautojams kurs geresnes darbo vietas* [žiūrėta 2016 vasario 11 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ve.lt/naujienos/klaipeda1/klaipeda/tarnautojams-kurs-geresnes-darbo-salygas-1337606/>;
6. *Ukmergeje gyvsidabriu apsinuodijusių žmonių istorijos kelia šiurpą* [žiūrėta 2016 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://lietuvsdiena.lrytas.lt/aktualijos/ukmergeje-gyvsidabriu-apsinuodijusiu-zmoniu-istorijos-kelia-siurpa.htm>;
7. *Valstybinės lietuvių kalbos komisijos konsultacijų bankas* [žiūrėta 2016 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://konsultacijos.vlkk.lt/lit/4475>;
8. Valstybės tarnybos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos rekomendacija „Dėl valstybės tarnautojų materialinę atsakomybę reglamentuojančių teisės aktų nuostatų taikymo“. Vilnius, 2012-12-2. Prieiga per internetą: <http://www.vtd.lt/index.php?142428373>.

SANTRAUKA

Valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė: jurisprudencija ir teisės taikymo problemos

Valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė yra kompleksinis institutas, kurį reglamentuoja kelios skirtingos teisės šakos, todėl darbe dėmesys skiriamas ne tik VTĮ, bet ir CK ir DK aktualioms normoms. Ši materialinė atsakomybė yra svarbi, nes ji užtikrina valstybės tarnyboje dirbančių asmenų apsaugą ir pagerina žalos atlyginimo efektyvumą. Šiame magistro darbe valstybės tarnautojų materialinė atsakomybė yra analizuojama teoriniais ir praktiniais aspektais. Apžvelgiamos ir išskiriamos šio instituto raidos, taikymo sąlygų, procedūros tendencijos. Be to darbe skiriamas dėmesys valstybės tarnautojų ir darbuotojų materialinės atsakomybės palyginimui.

Darbo pradžioje pateikiama valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės instituto raida ir sąlygos. Tokiu būdu išskirti pagrindiniai atsakomybės bruožai, taikymo tendencijos ir skirtumai nuo darbuotojų materialinės atsakomybės. Antroje darbo dalyje koncentruotasi į žalos atlyginimą ir ribas. Pateikti atvejai, kuomet valstybės tarnautojų padaryta veika priskiriama prie trijų, šešių ar devynių vidutinių darbo užmokesčių arba žalos atlyginimas nėra ribojamas jokia pinigų suma. Šioje dalyje atskleistos tendencijos, kuria kryptimi eina teismų praktika. Trečia darbo dalis skirta valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės procedūros analizei. Išskirti atvejai kuomet žala gali būti atlyginama ikiteismine (administracine) arba teismine tvarka. Aptariant žalos atlyginimą, išskirtos teismų jurisprudencijos tendencijos taikant ikiteisminės procedūros taikymo terminą, žalos išskaitymo ribą ir dydį. Nustatytos pagrindinės problemos, kylančios nagrinėjant bylas teismuose, išskirtos ir aptartos valstybės tarnautojų materialinės atsakomybės teisingumo taikymo problemos.

Darbo pabaigoje pateiktos išvados ir pasiūlymai įstatymų leidėjui.

SUMMARY

Material Liability of Public Servants: Jurisprudence and Problems of Its Practical Application

Material liability of public servants is a complex institute, which is governed by several branches of law, therefore attention will be paid not only to Law on Public Service of the Republic of Lithuania, but also to Labour Code of the Republic of Lithuania and Civil Code of the Republic of Lithuania. This type of liability is significant, because it improves the process of recovering damages to people who work in public service and ensures their protection. In the thesis material liability of public servants will be analyzed by its theoretical and practical aspects. Master Thesis also examines difficulties of development, application and procedure of material liability. Entire Thesis is focused on differences between civil servants and employees.

Development and conditions of application of civil servants' material liability is discussed at the beginning of this Master's Thesis, thereby identifying features, trends of application and differences between public servants' and employees' material liability. The second part of thesis focuses on compensation of damages and its limitations. After that, cases in which civil servants' activities are classified in categories of three, six or nine average wages or when damage compensation is not restricted by any wage limit, focusing on courts' decisions on this matter, are presented. Third part of Master Thesis is dedicated to the analysis of civil servants material liability procedure. Differences between damage remuneration of litigation and pre-litigation (administrative) procedures are exposed. While discussing the compensation of damages an emphasis is put on court rulings, trends considering pre-litigation, procedure application term, the size and threshold of compensation. Main problems related to court decisions and public servants' material liability jurisdiction are identified and discussed.

Finally, conclusions and recommendations to the legislator are stated at the end of Master's Thesis.

PRIEDAI

Priedas 1

	Originali redakcija	Aktuali redakcija	Įstatymo projektas
Bendras materialinės atsakomybės taikymo pagrindas	Nėra	VTĮ 28 straipsnis	VTĮ 43 straipsnis
Sąlygos	VTĮ 45 straipsnio 1 dalis	VTĮ 32 straipsnio 1 dalis	VTĮ 51 straipsnio 1 dalis
Materialinės atsakomybės ribos	VTĮ 43 straipsnio 1, 2 ir 3 dalys.	DK 254 straipsnis VTĮ 32 straipsnio 2 dalis VTĮ 33 straipsnio 2 dalis DK 255 straipsnis	DK 254 straipsnis VTĮ 51 straipsnio 2 dalis VTĮ 52 straipsnio 2 dalis DK 255 straipsnis
Galimybė susitarti dėl žalos atlyginimo	Nėra	VTĮ 32 straipsnio 3 dalis	VTĮ 51 straipsnio 3 dalis
Sprendimas išskaityti žalą iš tarnautojo darbo užmokesčio	VTĮ 45 straipsnio 4 dalis	VTĮ 32 straipsnio 4 dalis	VTĮ 51 straipsnio 4 dalis
Teisė kreiptis į teismą	Nėra	VTĮ 32 straipsnio 6 dalis	VTĮ 51 straipsnio 6 dalis
Regresas	Nėra	VTĮ 33 straipsnis, iš dalies VTĮ 31 ¹ straipsnis	VTĮ 52 straipsnis, iš dalies VTĮ 50 straipsnis